

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
ĢEOGRĀFIJAS UN ZEMES ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ĢEOGRĀFIJAS NODAĻA

**PAGaidu Izmantošanas teritorijas Rīgā: to potenciāls
un iespējamie plānošanas risinājumi**
MAGISTRA DARBS

Autore: Linda Danefelde
Stud. apl. Id10031

Zinātniskais vadītājs:
Asoc. prof. Pēteris Šķiņķis

Ar savu parakstu apliecinu, ka esmu šī
darba autore
.....
(paraksts)

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Pagaidu izmantošana ir relatīvi maz pētīts pilsētvides fenomens, kas ir skatāms ciešā kontekstā ar pilsētvides revitalizācijas procesiem un brīvo teritoriju izplatību pilsētvidē. Mūsdienu pilsētas, tostarp arī Rīga, sastopas ar kompleksiem pilsētvides izaicinājumiem - sarūkošu iedzīvotāju skaitu, suburbanizāciju, deindustrializāciju, nestabilu ekonomisko situāciju, spekulācijām ar īpašumiem u.c. procesiem, kas paralēli rada nefunkcionālas teritorijas jeb robus pilsētvides „audumā”. Šī darba ietvaros pagaidu izmantošana tiek apskatīta kā alternatīva brīvo teritoriju apgūšanas iespēja to starptattīstības periodā, kas spēj sniegt būtisku ieguldījumu brīvo teritoriju integrēšanai pilsētvidē un kalpot kā iesaistošs pilsētvides plānošanas mehānisms.

Maģistra darba „Pagaidu izmantošanas teritorijas Rīgā: to potenciāls un iespējamie plānošanas risinājumi” mērķis ir izvērtēt pagaidu izmantošanas teritoriju attīstības iespējas un izstrādāt priekšlikumus pagaidu izmantošanas teritoriju integrēšanai pilsētvidē. Pētnieciskajā darbā tiek identificētas pagaidu izmantošanas teritorijas izpētes etalonteritorijās Rīgā, analizēta to specifika un tendences, kā arī izstrādāti priekšlikumi daudzveidīgu pagaidu izmantošanas funkciju veicināšanas instrumentiem.

Maģistra darbs sastāv no anotācijas, ievada, 5 nodaļām, secinājumiem un 9 pielikumiem. Darbu papildina 5 tabulas un 32 attēli.

Atslēgas vārdi: pagaidu izmantošana, brīvās teritorijas, revitalizācija, Rīga.

ANNOTATION

Phenomena of temporary use in urban areas is relatively unexplored study object, which is closely related to urban revitalisation and prevalence of empty, derelict spaces in cities. Nowadays cities, including Riga, are facing complex urban challenges – shrinking cities, suburbanisation, deindustrialisation, unstable economic situation, property speculations etc., which creates non-functional areas and gaps in urban fabric. Temporary use within master thesis research is studied as potential tool for empty space reuse and integration in urban environment, while involving community to define the reuse function.

The aim of master thesis “Territories of temporary use in Riga: potential and planning proposals” is to evaluate development possibilities of temporary use territories and develop proposals for their integration within urban environment. Master thesis research focuses on temporary use identification, main trend and characteristic study of temporary use territories in Riga. As a result promoting tool proposals has been developed to encourage varied temporary use within urban environment.

Master thesis consists of annotation, introduction, 5 main chapters, conclusions and 9 annexes. It is illustrated with 5 tables and 32 images.

Keywords: temporary use, empty space, revitalisation, Riga.

SATURS

IEVADS	5
1. BRĪVO TERITORIJU UN PAGaidu IZMANTOŠANAS JĒDZIENS UN IZPRATNE ...	7
1.1. Brīvo teritoriju jēdziena izpratne	7
1.1.1. Brīvo teritoriju klasifikācija.....	9
1.1.2. Brīvo teritoriju izplatība: problēma vai neapzināts resurss	11
1.1.3. Brīvo teritoriju izplatība un izpratne Latvijā	12
1.2. Pagaidu izmantošanas jēdziena izpratne.....	14
1.2.1. Pagaidu izmantošanas klasifikācija	19
1.2.2. Pagaidu izmantošanas jēdziena izpratne Latvijā	21
2. PAGaidu IZMANTOŠANAS PIEEJAS UN PLĀNOŠANAS PRAKSE.....	24
3. IZMANTOTIE MATERIĀLI UN METODEDES	33
3.1. Pētījumā izmantotie materiāli	34
3.2. Pētījumā izmantotās metodes.....	34
4. PAGaidu IZMANTOŠANAS TERITORIJU ANALĪZE.....	38
4.1. Rīgas vēsturiskā centra teritorija.....	38
4.2. Torņakalns	52
4.3. Lucavsala	57
5. IESPĒJAMIE PLĀNOŠANAS RISINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI PAGaidu IZMANTOŠANAS TERITORIJU VEICINĀŠANAI RĪGĀ	63
5.1. Pagaidu izmantošanas iespējas	63
5.2. Priekšlikumi pagaidu izmantošanas integrēšanai plānošanas praksē	65
SECINĀJUMI	68
PATEICĪBAS	69
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	70
PIELIKUMI.....	76

IEVADS

Mūsdienu pilsētvides attīstību ir ietekmējuši vēsturiski kompleksi sociālekonomiskie procesi, tādejādi transformējot pilsētas telpisko struktūru. Pilsētas telpiskā attīstība ir ciklisks process, kas paralēli rada teritorijas, ko pieņemts uzskatīt par nepilnvērtīgi izmantotām vai relatīvi tukšām. Šo teritoriju apzīmēšanai pilsētvidē zinātniskajā literatūrā tiek izmantoti termini „*vacant sites*”, „*vacant urban land*”, „*vacant lot*”, „*empty spaces*”, „*residual spaces*” (no angļu val.) un šī darba ietvaros tiks izmantots latviskots termins „brīvās teritorijas”. Šādām teritorijām nereti ir fiziski un funkcionāli ierobežojumi, vai tās atrodas attīstības starpperiodā. Visbiežāk tās tiek definētas kā degradētās teritorijas jeb angļu valodā – *brownfields*, tādejādi radot negatīvu priekšstatu kā par pilsētvidē nevēlamu parādību. Pēdējo gadu pieredze liecina, ka šādu teritoriju pagaidu izmantošana dzīvina pilsētvidē teritorijas izmantošanas daudzveidību sociālā, ekonomikas un ekoloģijas aspektā, un to ieguldījums nākotnes pilsētvides attīstībā ir nepietiekami novērtēts. Brīvo teritoriju pagaidu izmantošanu zinātniskajā literatūrā visbiežāk apzīmē ar terminu „*temporary use*” (no angļu val.). Maģistra darba ietvaros autore brīvās teritorijas pētīs pagaidu izmantošanas teritoriju kontekstā, pētot pagaidu izmantošanu kā iesaistošu pilsētvides plānošanas un revitalizācijas mehānismu.

Pagaidu izmantošana visvairāk ir pētīta Vācijā Berlīnes un Leipcigas pilsētu kontekstā (Colomb, 2012), kur šis termins kā plānošanas fenomens pazīstams jau kopš pagājušā gadsimta vidus (Blumner, 2006). Pēdējo gadu pagaidu izmantošanas pieredzi un projektus pasaulē apkopojušas vairākas pētnieku grupas kā Michael *et al.* (2012), Bishop and Williams (2012). Īpaši jāuzsver *Urban Catalyst* pētnieku grupas pēdējās desmitgades ieguldījums pagaidu izmantošanas izpētē Eiropā, liekot uzsvāru uz pagaidu izmantošanu kā pilsētplānošanas komponenti. Šī pētījuma rezultāti apkopoti grāmatā *Urban Catalyst: Power of Temporary use* (Oswalt *et al.*, 2013). Pētnieku grupa *Urban Catalysts* izveidojusies no Eiropas pētniecības projekta „Pagaidu izmantošanas stratēģijas – potenciāls brīvo teritoriju attīstībai Eiropas metropolēs” (no angļu val. - „*Strategies for temporary uses - potential for development of urban residual areas in european metropolises*”). Projekta rezultāti (laika periodā no 2001. līdz 2003. gadam) ir apkopoti gala ziņojumā, kas sniedz pārskatu par pagaidu izmantošanas tendencēm Eiropas pilsētās (Urban Catalyst, 2003).

Eiropā pagaidu izmantošanas pētniecība kļūst arvien aktuālāka - šobrīd ar Eiropas Savienības atbalstu tiek turpināta darbība pie vairākiem pagaidu izmantošanas izpētes projektiem. Vieni no apjomīgākajiem aktuālajiem projektiem ir „Eiropas ilgtspējīgas urbānās attīstības veicināšanas mācību un apmaiņas programmas” (URBACT) ietvaros uzsāktais projekts „Pagaidu izmantošana kā instruments pilsētvides reģenerācijai” (no angļu val. -

„*Temporary Use as a Tool for Urban Regeneration*”) ar akronīmu TUTUR (Elisei, 2014), kā arī INTERREG IVB („*The Interreg IVB North Sea Region Programme*”) programmas ietvaros veidotais projekts „Aktīvas vides veidošana attīstībai un ilgtspējai” (no angļu val. - „*Stimulating Enterprising Environments for Development and Sustainability*”) ar akronīmu SEEDS (Mell *et al.* 2013), kura mērķis ir brīvo teritoriju un ēku īstermiņa jeb pagaidu izmantošanas integrēšana ilgtermiņa plānošanā.

Lai arī Latvijā pēdējos gados pagaidu izmantošana un ar to saistītās iniciatīvas kļūst aktuālākas, pagaidu izmantošana nav izvirzīta kā pētījumu priekšmets. Taču jāpiebilst, ka ir plaši pētītas degradētās teritorijas un pilsētvides revitalizācija, kas ir cieši saistīti ar pagaidu izmantošanas būtību.

Maģistra darba mērķis ir izvērtēt pagaidu izmantošanas teritoriju attīstības iespējas un izstrādāt priekšlikumus pagaidu izmantošanas teritoriju integrēšanai pilsētvidē.

Maģistra darba uzdevumi:

1. Izstrādāt teritoriju novērtēšanas pieeju, balstoties uz pētījumiem un praksi pasaulē un Latvijā;
2. Izvērtēt brīvo teritoriju potenciālu to pagaidu izmantošanas attīstībai;
3. Izstrādāt priekšlikumus sabiedrības līdzdalības un pagaidu izmantošanas teritoriju veicināšanai Rīgā.

1. BRĪVO TERITORIJU UN PAGaidu IZMANTOŠANAS JĒDZIENS UN IZPRATNE

Pagaidu izmantošanas process noris telpā, kas iepriekš noteiktu apstākļu dēļ ir funkcionāli neizmantojami vai nepietiekami izmantoti, tādēļ maģistra darba ietvaros sākotnēji ir nepieciešams izziņāt brīvo teritoriju veidošanās iemeslus, kā arī pētīt brīvo teritoriju jēdzienu un tā izpratni.

1.1. Brīvo teritoriju jēdziena izpratne

Brīvās teritorijas ir vēsturiski bijušas sastopamas katrā pilsētā un to izplatību primāri veicinājušas pārmaiņas ekonomikā (Greenberg *et al.*, 1990). Pēdējās desmitgadēs brīvo teritoriju izplatību noteikusi kompleksa pilsētu transformācija, kas ietekmējusi zemes lietojuma veidu. Šo teritoriju veidošanos pilsētvidē veicinājusi deindustrializācija un ekonomikas fokusa maiņa no industriālas uz pakalpojumu ekonomiku, suburbanizācija jeb iedzīvotāju pieaugošā migrācija uz piepilsētām, periodiski nestabila ekonomiskā situācija un nevienmērīga attīstība, kā arī attīstības projektu neveiksmīga realizācija un spekulācijas ar īpašumiem (Németh and Langhorst, 2014; Foo *et al.*, 2013). Jāņem vērā, ka Otrā pasaules kara laikā daudzu pilsētu centri tika izpostīti un to attīstību daudzviet traucēja sociālistiskais režīms un īpašumu tirgus neesamība (Oswalt *et al.*, 2013).

Termins „brīvās teritorijas” (no angļu val. - *vacant sites; vacant lot, vacant urban land, empty spaces, interim spaces*) sākotnēji kļuvis aktuāls Amerikas Savienotajās valstīs (ASV) pagājušā gadsimta vidū saistībā ar pilsēttieces migrācijas radītajām problēmām, pieaugošo urbanizāciju un ar to saistīto mājokļu politiku, kā arī pilsētu izplešanās problēmu (Northam, 1971; Accordino and Johnson, 2000). Eiropā pētniecībā brīvās teritorijas visbiežāk tiek pētītas šaurākā izpratnē kā pamestās teritorijas un tiek apzīmētas ar terminu „*derelict land*”, „*residual spaces*” (no angļu val.). Pētniecības fokuss visbiežāk tiek veltīts *brownfield* (no angļu val.) jeb latviski izmantoto „degradēto teritoriju” jēdzienam. Eiropā brīvās teritorijas degradēto teritoriju kontekstā sākotnēji ir plaši pētītas Lielbritānijā, fokusējot uzmanību uz industriāli piesārņotu teritoriju reģenerāciju un revitalizāciju (Greenberg *et al.*, 1990). Mūsdienās izpratne par šo pilsētvides fenomenu ir paplašinājusies, un brīvās teritorijas tiek uztvertas kā pastāvīgs, bet dinamisks pilsētvides pārmaiņu aspekts (Kremer and Hamstead, 2013).

Termina skaidrojumi zinātniskajā literatūrā un pilsētplānošanas dokumentos plaši variē, jo nav izstrādāta vienota definīcija, kas ietvertu brīvo teritoriju jēdzienu. ASV Vides Aizsardzības aģentūras (EPA, 2014) piedāvātais skaidrojums brīvās teritorijas definē kā

„pamestus zemes gabalus, uz kuriem nav ēku. Bieži šie zemes gabali ir tikuši apbūvēti, taču, tiem kļūstot neapsaimniekoti, ēkas ir nodedzinātas, vai nojauktas.” Šī ir relatīvi šaura izpratne par brīvo teritoriju jēdzienu, jo visbiežāk zinātniskajā literatūrā ar brīvajām teritorijām tiek saprastas neizmantotas, vai pamestas teritorijas, bijušās rūpniecības zonas un degradētās teritorijas, pamestas ēkas, neizmantotas un nekultivētas zaļās zonas (no angļu val. - *greenfields*), kā arī apbūvei nepiemērotas teritorijas ar fiziskiem ierobežojumiem u.c.

Eiropā brīvo teritoriju termins tiek izmantots relatīvi maz, taču degradēto teritoriju izpratne tiecas aptvert brīvo teritoriju jēdzienu. Par pamatu degradēto teritoriju jeb „*brownfields*” termina skaidrojumam pētniecībā Eiropā bieži tiek izmantota Alker *et al.* (2000) degradēto teritoriju definīcija, kas degradētu teritoriju skaidro kā „jebkuru teritoriju vai ēku, kas iepriekš ir izmantota vai attīstīta, taču šobrīd netiek pilnvērtīgi izmantota, lai arī tā var tikt daļēji izmantota vai apdzīvota. Šīs teritorijas arī var būt brīvas, pamestas vai piesārņotas. Tādēļ degradēto teritoriju izmantošanai var būt nepieciešama intervence.” Ņemot vērā šīs definīcijas plašo raksturu, par degradētām teritorijām šajā kontekstā var uzskatīt plašu teritoriju klāstu arī bez degradācijas pazīmēm jēdziena klasiskajā izpratnē.

Balstoties uz iepriekšminēto definīciju, Eiropas pētnieku grupa „Vides tehnoloģiju piesārņoto teritoriju rehabilitācijas tīkls”(Contaminated Land Rehabilitation Network for Environmental Technologies) ar akronīmu CLARINET (Ferber *et al.*, 2002) izstrādājuši paplašinātu degradēto teritoriju skaidrojumu, kas definē degradēto teritoriju pazīmes kā:

- teritorijas un objektus, kurus ir ietekmējusi to un tiem piegulošo teritoriju iepriekšējie zemes izmantošanas veidi;
- pamestas vai nepilnvērtīgi izmantotas teritorijas;
- teritorijas, kurās pastāv ķīmiska vai vizuāla piesārņojuma problēmas;
- galvenokārt atrodas pilsētas teritorijā;
- to atkārtotai, produktīvai izmantošanai nepieciešama intervence.

Iepriekš minēto CLARINET definīciju vēlāk attīsta cita degradēto teritoriju pētnieku grupa „Degradēto teritoriju un ekonomikas reģenerācijas saskaņotās rīcības tīkls” (*Concerted Action on Brownfield and Economic*) ar akronīmu CABERNET (CABERNET, [S.a.]). CABERNET Attīstītais degradēto teritoriju skaidrojums vēl vairāk vispārina un paplašina degradēto teritoriju jēdzienu, to pietuvinot ASV angļu valodā izmantotajam „*vacant land*” jeb brīvo teritoriju terminam. Iepazīstoties ar degradēto teritoriju jēdzienu izpratni Eiropā, par degradētām var tikt uzskatītas teritorijas, kuras nerada ķīmiskus un vizuālus degradācijas draudus, kā arī teritorijas, kuru pašreizējo stāvokli ietekmējuši pieguļošo teritoriju izmantošanas veidi, nevis tieša konkrētās teritorijas izmantošana.

1.1.1. Brīvo teritoriju klasifikācija

Lai pilnvērtīgāk izprastu brīvo teritoriju raksturu un primāros izplatības iemeslus, nepieciešams apskatīt esošās klasifikācijas metodes. Mūsdienās Northama (1971) izstrādāto klasifikāciju nereti izmanto par pamatu brīvo teritoriju grupēšanai. Minētā klasifikācija neiekļauj teritorijas ar ēkām, tādēļ tā tiek adaptēta mūsdienu brīvo teritoriju skatījumā (Bowman and Pagano, 2004; Németh and Langhorst, 2014). Darba ietvaros, papildinot iepriekš minētās klasifikācijas, brīvās teritorijas tiek sekojoši iedalītas pēc to primārajiem izplatības faktoriem:

1. Apbūvei nepiemērotas teritorijas (*remnant parcels*), kas parasti ir relatīvi neliela izmēra (līdz pārsimts m²) un neregulāras formas zemes gabali. Tie veidojušies agrākās attīstības rezultātā, nevienmērīgi attīstoties pieguļošajām teritorijām un neiekļaujot šo teritoriju attīstības procesā. Šajā kategorijā var minēt arī aizsargjoslas un būvniecībai neizmantojamas teritorijas ap būvēm, tiltiem u. tml. Kategorijā ietilpst arī zemes gabali ar morfoloģiskiem ierobežojumiem (*land with physical limitations on their development*), kas, morfoloģisko apstākļu dēļ, nav piemēroti būvniecībai un, piemēram, ir pārāk stāvi, atrodas applūstošā teritorijā, vai ir ar izteiktu vājo grunšu izplatību. Šajā kategorijā var minēt arī pilsētvidē ekoloģiski vērtīgas teritorijas, piemēram, palieņu pļavas un mitrājus.
2. Rezervētas teritorijas publiskā sektora vai komerciālai attīstībai (*corporate reserve and institutional reserve*) ir zemes gabali, kuri nākotnē tiks potenciāli attīstīti publisko funkciju nodrošināšanai, vai komerciāliem mērķiem attīstāmi zemes gabali. Periodā līdz attīstības sākumam, zemes gabali parasti netiek funkcionāli izmantoti.
3. Teritorijas, ar kurām tiek veiktas spekulācijas (*vacant parcel held for speculations*) ir zemes gabali, kurus īpašnieks tur īpašumā ar nolūku nākotnē gūt peļņu no pārdošanas pie izdevīgas tirgus vērtības. Šajā laika periodā zemes gabali netiek ne attīstīti, ne funkcionāli izmantoti.
4. Pamestas, neizmantotas ēkas un degradētas teritorijas (*derilict land, brownfields*) ir plaša kategorija, ko nepieciešams minēt mūsdienu brīvo teritoriju izpratnē. Tie ir īpašumi (ēkas un teritorijas), kuri pagātnē ir bijuši izmantoti noteiktu funkciju veikšanai, piemēram, dzīvojamā zona, rūpniecības teritorijas, derīgo izrakteņu ieguves vietas, taču šo funkciju turpināt nav bijis iespējams. Nereti šīs teritorijas ir degradētas, ķīmiski piesārņotas un rada draudus vides kvalitātei, tādēļ ir uzskatāmas par prioritāri reģenerējamām un revitalizējamām teritorijām, taču to tālāku izmantošanu nereti kavē augstās sanācijas darbu izmaksas. Ņemot vērā industriāli

piesārņotu teritoriju potenciālo ietekmi uz vides kvalitāti, šī ir visplašāk pētītā teritoriju kategorija ar izstrādātiem revitalizācijas mehānismiem un plānošanas politikām. Jāņem vērā, ka šajā kategorijā var ietilpt arī vizuāli degradētas teritorijas, kuru sanācijas darbu izmaksas var būt relatīvi nelielas.

Kā alternatīva brīvo teritoriju klasifikācija ASV tiek lietota īslaicīgi pamesto īpašumu jeb TOADS (Temporarily Obsolete Abandoned Derelict Sites) klasifikācija (Greenberg *et al.*, 1990). Šī klasifikācija teritorijas izšķir pēc to iepriekšējā lietojuma veida, taču neizdala teritorijas, kuru attīstība ir nepiemērota no būvniecības viedokļa. TOADS klasifikācijā tiek izšķirtas trīs kategorijas:

1. Pamestas, sabiedrības iepriekš akceptētas un produktīvi funkcionējošas teritorijas: ražotnes, dzīvojamo rajonu projekti;
2. Pamestas teritorijas ar vietējiem iedzīvotājiem nevēlamām iepriekšējām funkcijām: kautuves, papīrfabrikas;
3. Teritorijas bez iepriekšēja funkcionāla lietojuma veida. Šīs ir ilgstoši neapbūvētas, pamestas vai aizaugušas teritorijas, kuras, to novietojuma vai fizisko parametru dēļ, nav bijušas pievilcīgas attīstībai.

Īpašumtiesības tiek uzskatītas par noteicošu faktoru teritoriju apsaimniekošanas un revitalizācijas mehānismu izstrādē, tādēļ, tālākai brīvo teritoriju izpētei, iepriekš minētās kategorijas, var sīkāk klasificēt pēc to īpašumtiesību veida – publiskas vai privāts.

Eiropā brīvo teritoriju jēdziens visbiežāk tiek apzīmēts ar terminu „*derelict land*” un šīs teritorijas sīkāk tiek iedalītas:

- *brownfields* jeb iepriekš izmantotas teritorijas;
- *greenfields* jeb iepriekš neizmantotas teritorijas (Ferber *et al.*, 2002).

Apskatītās klasifikācijas ir vispārīgas un nav izmantojamas pilnvērtīgai teritoriju analīzei. Klasifikācijas ir brīvo teritoriju grupēšanas metodes, kas sniedz pamatinformāciju par teritorijas fiziskajiem parametriem, izmantošanas veidu pagātnē, vai ekonomisko potenciālu, taču neļauj spriest par teritorijas kvalitāti un esošo nozīmi pilsētvidē. Klasifikācija nesniedz informāciju par konkrētu teritoriju attīstības potenciālo pienesumu, vai esošā statusa saglabāšanas nepieciešamību. Turpmākai brīvo teritoriju analīzei ir nepieciešams izmantot individuālas teritorijas novērtēšanas metodes, kas raksturotu teritorijas esošās kvalitatīvās iezīmes un to potenciālu pilsētvides attīstībā.

1.1.2. Brīvo teritoriju izplatība: problēma vai neapzināts resurss

Nav precīzas informācijas par to, cik lielu teritoriju pilsētvidē aizņem brīvās teritorijas. Vienotas definīcijas trūkums un brīvo teritoriju dinamiskais raksturs apgrūtina to uzskaiti un precīzu informāciju par to īpatsvaru pilsētās. Turklāt izpratne par laika periodu, pēc kura teritoriju var atzīt par neizmantotu, individuāli variē katrā valstī un arī pašvaldību līmenī no 60 dienām (Pagano and Bowman, 2000) līdz 2 gadiem (Accordino and Johnson, 2000). Brīvo teritoriju integrētu analīzi apgrūtina arī uzkrāto statistisko datu veidu variācija starp pašvaldībām, piemēram, tiek vākta informācija tikai par pašvaldības īpašumā esošajām teritorijām, vai tikai brīvajām teritorijām bez ēkām/ ar ēkām, utt. (Accordino and Johnson, 2000).

Pašreizējā informācija liecina, ka ASV pilsētās brīvo teritoriju īpatsvars sastāda vidēji 15.4% no kopējās pilsētas teritorijas (Pagano and Bowman, 2000). Agrākie pētījumi liecina, ka brīvo teritoriju īpatsvars ir augstāks pilsētās ar zemu iedzīvotāju skaitu (Northam, 1971), taču mūsdienās izteikta korelācija ir novērota starp iedzīvotāju skaita pieaugumu pilsētā un brīvo teritoriju izplatību tajā (Bowman and Pagano, 2004). Analizētie dati par brīvo teritoriju izplatību Ņujorkā liecina, ka lielākā daļa (77.5%) no tām atrodas privātīpašumā (Kremer *et al.*, 2013).

Eiropā brīvo teritoriju izplatība, līdzīgi kā ASV, ir saistāma ar industrializācijas norietu un ekonomikas pārstrukturizāciju uz pakalpojumu sektoru, tādējādi ietekmējot bijušo industriālo teritoriju izmantošanas veidu. Teritoriju revitalizācijas politikas vai resursu trūkuma dēļ, šīs teritorijas kļuva neapsaimniekotas un pamestas. Pēc URBACT datiem (Vancutsem *et al.*, 2008), Eiropā šādas pamestās teritorijas aizņem 20 000 km², taču statistika par brīvo teritoriju īpatsvaru pilsētās kopumā nav izveidota.

Brīvās teritorijas tiek uzskatītas kā neproduktīva un nefunkcionāla pilsētas sastāvdaļa (Foster, 2014). Šo teritoriju izteikts īpatsvars tiek uzskatīts kā traucējošs faktors pilsētvides attīstībai, kas liecina par pilsētas sarūkšanu un pasīvu ekonomisko situāciju (Greenberg *et al.*, 1990). Kā galvenās brīvo teritoriju radītās problēmas pilsētvidē tiek minētas to negatīvā ietekme uz apkārtējo teritoriju dzīvīgumu, tirgus vērtību, vizuālu un ķīmisku piesārņojumu, ugunsdrošību, noziedzību, kā arī nelegālu atkritumu izgāšanas veicināšanu (Accordino and Johnson, 2000; EPA, 2014). Brīvo teritoriju izplatība pilsētu apkaimēs ar zemu iedzīvotāju ienākumu līmeni var radīt draudus sociālajai vienlīdzībai un mazināt iedzīvotāju piederības izjūtu konkrētajai teritorijai (EPA, 2014). Šīs iezīmes ir pretrunā vēlamām plaukstošas pilsētas attīstības tendencēm.

Brīvo teritoriju uztvere ir svarīgs aspekts to vērtības noteikšanai pilsētvidē. Attīstoties brīvo teritoriju izpratnei, to ietekme uz pilsētvidi nav vērtējama viennozīmīgi. Šīs teritorijas klasiski tiek uzskatītas kā tukšas teritorijas bez funkcijas, kurām nepieciešami uzlabojumi (Bowman and Pagano, 2004; Foster, 2014). Lai arī brīvās teritorijas tradicionāli tiek saistītas ar negatīvām iezīmēm pilsētvidē, šo teritoriju resursus ir nepieciešams uztvert kā būtisku priekšrocību, uz kuru bāzes balstīt nākotnes pilsētvides attīstību (Kirnbauer and Baetz, 2014). Ņemot vērā brīvo teritoriju izplatību, ir būtiski apzināties to ietekmi uz apkārtējām teritorijām, kā arī brīvo teritoriju nākotnes potenciālu (Greenberg *et al.*, 1990). Brīvās teritorijas pilsētvidē nereti kalpo kā vieta alternatīviem teritorijas izmantošanas veidiem, kā arī var veicināt pilsētvides estētisku, ekoloģisku un fizisku attīstību. Daļa no tām ir bāze pilsētvidē neierastiem sociāliem un ekoloģiskiem procesiem, kā arī nereti tiek izmantotas kā pulcēšanās vietas alternatīvām sociālajām grupām, kas šajās teritorijās dzīvina jaunas izmantošanas funkcijas (Foster, 2014). Šādas teritorijas ar alternatīviem, ilgtermiņā neplānotiem izmantošanas veidiem sauc par pagaidu izmantošanas teritorijām un telpām (Groth and Corijn, 2005; Ziehl *et al.*, 2012.). Ne visas brīvās teritorijas ir attīstāmas, jo brīvās teritorijas pilsētā var pildīt aizsargjoslu, ekoloģisko pakalpojumu u.c. funkcijas, taču tās var būt piemērotas pagaidu izmantošanai.

Faktori, kas visbiežāk nosaka brīvo teritoriju revitalizācijas un reģenerācijas iespējas tradicionālajiem attīstības mērķiem ir izmērs, forma un novietojums. Relatīvi maza izmēra, nestandarta formas, kā arī attīstītājam nerentabls novietojums, ir uzskatāmi kā primārie šķēršļi īpašuma tālākai attīstībai (Bowman and Pagano, 2004). Tālāku brīvās teritorijas izmantošanu nereti kavē teritorijas plāna zonējums un tā atļautā izmantošana, kas saglabāties no iepriekšējās darbības teritorijā un nosaka specifisku izmantošanas veidu (Németh and Langhorst, 2014). Brīvo teritoriju daudzveidības dēļ, to novērtēšanai nepieciešama kompleksa analīze, lai vērtētu sociālekonomisko un ekoloģisko ietekmi lokālā, pilsētas un reģiona mērogā. Brīvo teritoriju attīstības nepieciešamība un integrācija plānošanas mehānismā ir primāri jāskata un jāizstrādā lokālā mērogā, jo katrā pilsētas apkaimē var atšķirties sabiedrības intereses un brīvo teritoriju uztvere (Foo *et al.*, 2013; Deller *et al.*, 2000).

1.1.3. Brīvo teritoriju izplatība un izpratne Latvijā

Jāņem vērā, ka brīvo teritoriju izplatība valstīs, kas bijušas pakļautas sociālisma režīmam, tajā skaitā Latvijā, ir vēsturiski veidojusies atšķirīgi kā citviet Eiropā un ASV. Izteiktu brīvo teritoriju izplatību ir būtiski ietekmējusi ilgstošā sociālisma režīma politika, kontrolētā ekonomika un līdz ar to neeksistējošais īpašumu tirgus (Ruoppila, 2004). Sociālisma periodā šajās pilsētās attīstības teritorijas ir galvenokārt koncentrējušās pilsētas

perifērijā, tādejādi pilsētai izplešoties riņķveidīgi un veidojoties izteiktai decentralizācijai. Tas saistāms ar zemes monetārās vērtības noliegšanu un īpašumu tirgus neesamību, radot ekonomiski izdevīgākus priekšnosacījumus jaunu teritoriju apgūšanai (Bertaud and Bertrand, 1997; Ruoppila, 2004). Pilsētu centrālo teritoriju attīstību kavēja arī rūpnieciski sagatavotie ēku elementi, kas ar katru nākamo attīstības gredzenu demonstrēja augstāku tehnoloģisko attīstību ar augstāku daudzdzīvokļu ēku rajonu celtniecību, kā arī attiecīgi lielāku iedzīvotāju blīvumu pilsētu perifērijā (Bertaud and Bertrand, 1997). Veidojoties jauniem dzīvojamajiem rajoniem, iedzīvotāju blīvums pilsētu centros saruka un, tikai pēc sociālisma režīma sabrukšanas pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu sākumā, pilsētu centrālās teritorijas atguva prioritāro pilsētas attīstības statusu (Ruoppila, 2004). Pēc sociālisma kontrolētās ekonomikas pārorientācijas uz tirgus ekonomiku, postsociālisma valstis piedzīvo straujas izmaiņas, tostarp arī pilsētvidē. Pilsētas saskaras ar strauju suburbanizāciju, deindustrializāciju, kā arī pārorientēšanos uz pakalpojumu ekonomiku, iedzīvotāju skaita samazināšanos, pilsētu sarukšanu, kā rezultātā brīvo teritoriju izplatība kļūst izteiktāka un ir kompleksa pilsētvides problēma (Josef *et al.*, 2014; Stanilov, 2007).

Brīvās teritorijas kā termins Latvijā nav pētīts un nav veikta precīza šo teritoriju uzskaitē, taču plaši izplatīts pētījuma priekšmets ir degradētās teritorijas, kas ir apjomīga brīvo teritoriju grupa. Ņemot vērā iepriekš apskatīto plašo degradēto teritoriju izpratni Eiropā, darba ietvaros tiks apzināta arī degradēto teritoriju izpratne Latvijā un to saistība ar brīvajām teritorijām.

Valsts normatīvajos dokumentos pieejami vairāki degradēto teritoriju skaidrojumi, kas valsts mērogā definē šīs teritorijas šaurākā kontekstā kā CLARINET (Ferber *et al.*, 2002) izstrādātā definīcija. „Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.-2013.gadam” degradētās teritorijas definē kā „pamestas apbūves teritorijas vai saimnieciskās darbības rezultātā piesārņotas vietas, kuras ietekmē vai var ietekmēt cilvēku veselību un drošību, kā arī ainavu, kultūras un dabas mantojumu” (Noteikumi par..., 2006). Līdzīgu skaidrojumu piedāvā arī „Zemes pārvaldības likums”, kas degradētās teritorijas definē kā „teritoriju ar izpostītu vai bojātu zemes virskārtu vai pamestu apbūves, derīgo izrakteņu ieguves, saimnieciskās vai militārās darbības teritoriju” (Zemes pārvaldības likums, 2014).

Pētniecības darbā „Degradēto teritoriju izpēte Rīgas pilsētā” (SIA „Grupa 93”, 2004) degradētās teritorijas, atsaucoties uz CABERNET izstrādāto skaidrojumu (CABERNET, [bez dat.]), tiek definētas kā “vieta (zeme, būves, nekustamais īpašums), kas iepriekš ir izmantota vai apbūvēta, bet pašlaik ir pamesta vai tiek nepilnīgi izmantota. Tā var būt pamesta, nolaista vai piesārņota vieta. Šī vieta var būt arī daļēji apdzīvota vai citādi izmantota. Degradētās teritorijas efektīva izmantošana nav atsākama bez mērķtiecīgas intervences; ievērojamiem

ieguldījumiem tās rekonstrukcijā”. Izmantotais skaidrojuma tulkojums ir uzskatāms par attīstītu oriģinālo definīciju, uzsverot „ievērojamu ieguldījumu” nepieciešamību rekonstrukcijā. Šī adaptētā definīcija veidojusi turpmākās degradēto teritoriju izpratnes veidošanos Latvijā un uz šī pētījuma bāzes tālāk ir attīstījusies Rīgas domes definētā degradēto teritoriju definīcija, kas publiskota CABERNET mājaslapā (CABERNET, [S.a]). Šī projekta ietvaros Rīgas dome degradētās teritorijas definējusi kā „vieta, kas iepriekš bijusi izmantota vai apbūvēta, bet šobrīd ir tukša vai pamesta un var būt piesārņota” (CABERNET, [S.a]).

Izmantojot CABERNET degradēto teritoriju definīciju, Rīgā, līdzīgi kā citviet Eiropā, ar degradētajām teritorijām visbiežāk tiek saprastas plaša spektra teritorijas, kuras var arī neiekļaut ķīmiskus un vizuālus degradācijas draudus. Brīvo teritoriju jēdziena izpratne un klasifikācija Rīgā saplūst ar degradēto teritoriju jēdzienu, ko tieši ietekmējušas Eiropas pētnieku izstrādātās degradēto teritoriju jēdziena definīcijas. Eiropā degradēto teritoriju jēdziens bieži vien iekļauj arī teritorijas, kuras, pēc iepriekš aprakstītās un ASV zinātniskajā literatūrā plaši izmantotās brīvo teritoriju klasifikācijas, ietilpst arī citās brīvo teritoriju grupās. Valsts līmenī Latvijā degradēto teritoriju jēdziens tiek skatīts šaurāk.

1.2. Pagaidu izmantošanas jēdziena izpratne

Tradicionālajā plānošanas praksē plānošanas politika ir vērsta uz ilglaicīgu izmantošanas veida noteikšanu, taču pilsētvidē nemitīgi novērojamas īslaicīgas izmantošanas formas, kuras var dēvēt par pilsētas telpas pagaidu izmantošanu. Nereti uzskatīta kā attīstību traucējošs process, pagaidu izmantošana pēdējā desmitgadē kļuvusi par attīstības indikatoru un dzinuli (Oswalt *et al.*, 2013). Daļēji pagaidu izmantošanas aktualitāti ir arī veicinājuši brīvo teritoriju izpratne, jo lielu daļu no tām nav iespējams izmantot, pielietojot tradicionālus plānošanas un tirgus mehānismus (Kremer *et al.*, 2013). Šī darba ietvaros pagaidu izmantošana tiek apskatīta kā alternatīva brīvo teritoriju apgūšanas iespēja to starpattīstības periodā, kas spēj sniegt būtisku ieguldījumu brīvo teritoriju integrēšanai pilsētvidē un kalpot kā iesaistošs pilsētvides plānošanas mehānisms.

Pagaidu izmantošanas (*temporary use, interim use, shor-term use, meanwhile activities, pop-up use, in between use, informal use*) jēdziens ir kļuvis bieži izmantots pēdējo 20 gadu periodā saistībā ar brīvajām teritorijām, sarūkošajām pilsētām, pilsētu deindustrializāciju u.c. pilsētas transformācijas procesiem (Hollander *et al.*, 2009). Līdzīgi kā brīvo teritoriju gadījumā, pagaidu izmantošanas jēdziens pilsētplānošanas kontekstā kļuvis aktuāls pētniecības objekts relatīvi nesen, tādēļ jēdziena skaidrojumi atšķiras un nav izstrādāta vienota definīcija (Blumner, 2006; Urban Catalyst, 2003). Viena no vadošajām valstīm

pagaidu izmantošanas pētniecībā ir Vācija – tas vēsturiski ir saistīts ar izteiktajām attīstības atšķirībām valsts ietvaros. Austrumvācija pēc Berlīnes mūra krišanas desmit gadu periodā piedzīvoja ievērojamu iedzīvotāju skaita samazināšanos (10-20%), vāju ekonomisko stāvokli un šo faktoru radītu pilsētu sarūkšanu, kas radīja nepieciešamību pēc teritoriju revitalizācijas pasākumiem. Līdz ar to deviņdesmito gadu beigās tika izstrādāta pagaidu izmantošanas stratēģija (*interim use strategy*) (Rall and Haase, 2011). Pagaidu izmantošana Vācijā tiek apzīmēta ar terminu „*Zwischennutzung*” un angļiski zinātniskajā literatūrā tiek lietots termins „*interim use*”, kas tiek skaidrots kā „**tuvākajā nākotnē neattīstāmu brīvo teritoriju īslaicīga funkcionāla aktivizācija**” (Blumner, 2006). Pagaidu izmantošanas principu ilustrē 1.1. attēls. Par pagaidu izmantošanas teritorijām jeb telpām (no angļu val. *indeterminate spaces, second hand spaces, in-between spaces*) darba ietvaros autore sauc teritorijas ar alternatīviem, ilgtermiņā neplānotiem izmantošanas veidiem.

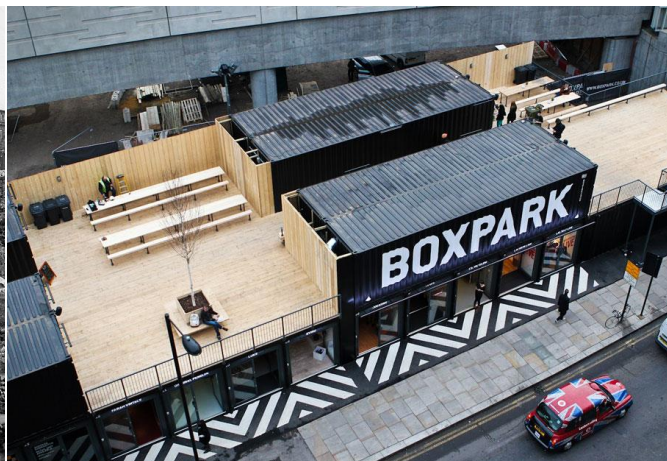
1.1.attēls. **Pagaidu izmantošanas princips** (Avots: izstrādājusi autore, izmantojot interneta resursus)

Pagaidu izmantošanas fenomens pilsētvidē nav jauns un neierasts – vieni no vēsturiski atpazīstamākajiem piemēriem ir pagaidu mājokļu un dārzkopības teritoriju attīstība lielā daļā Eiropas pilsētu pēc Otrā pasaules kara, kā piemēru var minēt 1.2. attēlā redzamo Berlīnes Tiergarten parka (*Großer Tiergarten*) izmantošanu mazdārziņu funkcijām (Oswalt *et al.*, 2013; Blumner, 2006). Politikas līmenī jeb tā sauktajā „Top-down” plānošanas praksē sastopamākās liela mēroga pagaidu izmantošanas funkcijas ir, piemēram, olimpiskie parki, pasaules izstāžu kompleksi, pagaidu ciemati katastrofās cietušajiem u.c. (Imam, 2013), taču mūsdienās ar vien populārākas kļūst tā sauktās „bottom-up” pagaidu izmantošanas iniciatīvas, kur iedzīvotāju grupas, nevalstiskās organizācijas (NVO), uzņēmēji un sabiedrība kopumā rosina piemērotāko brīvo teritoriju pagaidu izmantošanas funkciju. Kā piemēru uzņēmēju pagaidu izmantošanas iniciatīvai var minēt „Boxpark” tirdzniecības centru (1.3. attēls). „Boxpark” ir no kravas konteineriem veidota jauno dizaineru tirdzniecības vieta ar pagaidu

izmantošanas atļauju uz 5 gadiem. Šis piemērs akcentē iesaistīto pušu jeb *stakeholderu* sadarbības nozīmi, jo privātīpašnieks ir piekritis nodot iniciatīvas rīcībā teritoriju, kas ir bijusi 40 gadus bez funkcionāla lietojuma veida, līdz ilgtermiņa izmantošanas uzsākšanai (Standard, bez dat.).

1.2. attēls. Berlīnes Tiergarten parka mazdārziņi 1947.gadā (Avots: Steinhäuser, 1947)

1.3. attēls. „Boxpark” pagaidu tirdzniecības centrs no kravu konteineriem Londonā (Avots: Popupcity, 2012)

Periodiski pagaidu izmantošana tiek izmantota arī kā provokācijas un protesta forma, lai vērstu uzmanību uz, piemēram, sabiedrībai nepieņemamiem attīstības projektiem, spekulatīvām īpašuma un īres cenām ar „skvota” popularizēšanu, kā arī citiem sabiedrībai aktuāliem jautājumiem (Oswalt *et al.*, 2013). Kā vienu no šāda veida piemēriem var minēt pasākumu „Parking day” (1.4. attēls), kas pirmoreiz norisinājās Sanfrancisko 2005.gadā, taču aktualitātes dēļ šādi pasākumi ik gadu norisinās daudzās pasaules pilsētās. Radošās apvienības un citi interesenti septembra trešās nedēļas piektdienā uz dienu nomā maksas autostāvvietu un tajā izveido parku vai izvieto citus publiskās ārtelpas elementus, tādējādi vēršot uzmanību uz kvalitatīvas publiskās ārtelpas nepietiekamību pilsētvidē (Rebar Group, 2012).

1.4. attēls. „Parking Day” norise Barselonā, Spānijā (Avots: autores foto, 2014)

Nereti pagaidu izmantošana rosina un kalpo kā turpmākās ilgtermiņa teritorijas izmantošanas oriģināla izpēte. Kā piemēru var minēt ikonisko Lielbritānijas galvaspilsētas Londonas „London Eye” panorāmas ratu (1.5. attēls), kas 1999.gadā sākotnēji tika izveidots par godu tūkstošgades mijai ar pagaidu izmantošanas funkciju uz 5 gadiem. Sākotnēji piedzīvojot lielu neapmierinātību no sabiedrības puses, šobrīd „London Eye” ir viena no atpazīstamākajām būvēm Lielbritānijā. Jāpiebilst, ka būves demontāža ir atlikta vismaz par 20 gadiem (The Guardian, 2007).

1.5. attēls. „London Eye” panorāmas rats (Avots: Melville, [S.a.]

Mūsdienās pagaidu izmantošanas aktualitāte pilsētvidē ir saistīta ar klasiskās plānošanas sistēmas laikietilpīgo ilgtermiņa attīstības plānošanu, kas pilnvērtīgi funkcionē pie homogēnas un augošas ekonomikas, taču ir neelastīga īslaicīgām pārmaiņām (Urban

Catalyst, 2003). Laika periodā starp attīstības posmiem teritorija nepilda teritorijas plānojumā noteiktās funkcijas, taču tai netiek piemērots atšķirīgs statuss. Pagaidu izmantošana visbiežāk tiek saistīta ar kultūras teritoriju attīstību, kā arī īslaicīgu ekonomikas un kultūras aktivitāšu norisi pamestās teritorijās, taču salīdzinoši maz ir pētīta pagaidu izmantošanas ilgtermiņa ietekme uz pilsētvides reģenerāciju (Andres, 2013).

Bieži pagaidu izmantošana tiek asociēta ar noteikta rakstura krīzi, kas kavē attīstību un rada haosu vidē (Urban Catalyst, 2003). Tas saistīts arī ar potenciālu risku, ka pagaidu izmantošanas pārtraukšana un pamatzmantošanas uzsākšana (piemēram, būvniecība), var radīt protestu pret attīstības iecerī, jo īslaicīgi publiski pieejamā pašizpaušmes teritorija daļēji tiks atņemta sabiedrībai (Colomb, 2012).

Pagaidu izmantošana ir laikā ierobežots process, kam var būt gan plānots, gan spontāns raksturs. Pagaidu īstermiņa izmantošana, kas ilgst, piemēram, dienu vai nedēļu, ir pilsētvidē bieži sastopama un ierasta, kā arī viegli realizējama, taču pagaidu izmantošana ilgstoši (piemēram, vairākus gadus) tiek realizēta relatīvi reti un var kalpot kā alternatīvs pilsētvides dzīvināšanas jeb reģenerācijas mehānisms, kas spēj ietekmēt pilsētvidi ilgtermiņā (Andres, 2013). Parasti pirms formālas pagaidu izmantošanas uzsākšanas tiek slēgts līgums starp iesaistītajām pusēm, kur tiek definēta atļautā izmantošana. Nereti pagaidu izmantošanas

uzsākšanai ir nepieciešams arī pašvaldības akcepts, kas tieši saistāms ar teritorijas plānojumā noteiktās izmantošanas potenciālo maiņu pie pagaidu izmantošanas (Blumner, 2006).

Pagaidu izmantošanā ir iesaistītas vairākas puses jeb *stakeholders* (no angļu val.), kuru sadarbība, uzticība un savstarpēja iesaiste ir vitāli svarīga veiksmīgai pagaidu izmantošanai. Pagaidu izmantošanā tieši iesaistītās puses ir:

- izmantojamās teritorijas īpašnieks un potenciāla pagaidu izmantošanas teritorija;
- pagaidu izmantošanas iniciētājs jeb lietotājs, kas var būt gan indivīds, gan kopiena;
- pašvaldība kā zemes lietojuma noteicējs, kā arī nereti mediators starp lietotāju un īpašnieku;
- citas ieinteresētās puses, piemēram, nevalstiskās organizācijas (NVO), aģentūras utt.

Pagaidu izmantošanas funkcijām var kalpot plaša spektra teritorijas, jo īslaicīgais izmantošanas raksturs atļauj izmantot arī teritorijas, kas ir nepievilcīgas vai nepiemērotas tradicionāliem attīstības mērķiem, taču vizizteiktākā pagaidu izmantošanas ietekme uz pilsētvides reģenerāciju ir novērojama pamestās teritorijās (Andres, 2013). Zinātniskajā literatūrā pagaidu izmantošanas teritorijas nereti dēvē par atšķirīgajām teritorijām (no angļu val. - *differential spaces*), kas ilustrē šo teritoriju īpašo raksturu.

Visbiežāk pagaidu izmantošanas teritorijas kļūst par inkubatoru jaunu, eksperimentālu darbību veikšanai, kas saistīts ar zemiem finansiāliem draudiem. Šo teritoriju izmantošana paver iespēju nezināmajam, pieļaujot attīstības procesā ciest arī neveiksmes, tādējādi vairojot drosmīgu risinājumu izmantošanu un inovāciju potenciālu (Urban Catalyst, 2003). Pagaidu iniciatīvu izpausmi pilsētā Sandercock (1997) sauc par „dumpiniecisko urbānismu” (no angļu val. - *insurgen urbanism*), kas pieņem nenoteiktību un paver iespējas radošākas, tolerantākas un daudzveidīgākas kultūras un sabiedrības veidošanai.

Pagaidu izmantošanas attīstībai nepieciešamie resursi parasti tiek ieguldīti no pagaidu izmantošanas iniciētājiem, kā arī tiek maksimāli izmantoti pagaidu izmantošanas teritorijā pieejamie resursi. Nereti pagaidu izmantošanas teritorijas piesaista apkārtējās sabiedrības uzmanību, tādējādi tiek piesaistīti arī ārēji publiskie un privātie resursi.

Pagaidu izmantošanas teritoriju attīstībai sabiedrības līdzdalība ir īpaši nozīmīga. Šo teritoriju attīstība apkaimju mērogā ir cieši saistīta ar sabiedrības vēlmi tieši ietekmēt pilsētvides attīstību un veidot šajās teritorijās neformālus izmantošanas veidus kā pašnoteikšanās formu (Groth and Corijn, 2005).

1.2.1. Pagaidu izmantošanas klasifikācija

Lai arī, kā iepriekš minēts, pagaidu izmantošanas terminam nav vienotas definīcijas, zinātniskajā literatūrā ir atrodami vairāki pagaidu izmantošanas klasifikācijas veidi. Maģistra darba ietvaros teritoriju pagaidu izmantošana tiek klasificēta pēc iniciatīvas līmeņa (Parris *et al.*, 2013), pienesuma pilsētvidē (Oswalt *et al.*, 2013) un funkcijām (Blumner, 2006).

Ņemot vērā pagaidu izmantošanas politikas līmeni, pagaidu izmantošanu var izdalīt pēc to iniciatoriem. Klasifikācijai darba ietvaros tiek izmantoti SEEDS pētnieku grupas (Parris *et al.*, 2013) **izšķirtie iniciatīvu līmeņi**, kas attēloti 1.6. attēlā.

1.6. attēls. **Pagaidu izmantošanas iniciatīvas līmeņi** (Avots: izstrādājusi autore pēc Parris *et al.*, 2013)

Nacionāla līmeņa iniciatīva ir viskomplicētākā, jo ietver nacionāla līmeņa plānošanas mehānismus un tiesību aktus, kas ietekmē īpašumu attīstību. Lai arī šāda līmeņa iniciatīvai būtu jābūt visefektīvākajai, šim līmenim raksturīga ilgtermiņa plānošana, kas tikai daļēji ietver dinamisko pagaidu izmantošanas plānošanu. Šādā līmenī ir būtiska pagaidu izmantošanas politikas veidošana, vienotas definīcijas izveide, kā arī pagaidu izmantošanas kā plānošanas mehānisma iestrāde ilgtermiņa plānošanā. Nacionāla līmeņa pagaidu izmantošanas politikas izstrāde atvieglo reģionāla un lokāla līmeņa iniciatīvu veidošanos (Parris *et al.*, 2013).

Reģionāla līmeņa iniciatīvas pagaidu izmantošanas politikas saturu tieši ietekmē nacionāla līmeņa politikas esamība un mehānismi. Reģionālā līmenī tiek iekļautas gan pilsētu pašvaldību, gan lielāku administratīvo teritoriju iniciatīvas un politikas. Šajā līmenī ir svarīga pagaidu izmantošanas teritorijas īpašnieka un pagaidu izmantošanas lietotāja komunikācija. Kā iepriekš uzsvērts – viens no pagaidu izmantošanas draudiem pie ilgstošas pagaidu izmantošanas ir maldinoša lietotāja un sabiedrības īpašumtiesību apziņas veidošanās, ko potenciāli spēj novērst regulāra komunikācija un īpašnieka iesaiste pagaidu izmantošanas procesā, kā arī sadarbība ar *stakeholders* (no angļu val.) jeb citiām iesaistītajām pusēm. Reģionālais līmenis spēj stratēģiski ietekmēt pagaidu izmantošanas attīstību, tādēļ nereti tiek veidotas publiskas aģentūras, kas darbojas kā mediators starp lietotāju un īpašnieku un konsultē lietotāju veiksmīgai projekta īstenošanai (Parris *et al.*, 2013).

Lokāla līmeņa iniciatīva tiek dēvēta arī kā „*bottom up*” (no angļu val.) iniciatīva. Šajā līmenī tiek identificēti pagaidu izmantošanas lietotāji un teritoriju īpašnieki. Pozitīvi vērtējama pašvaldības iesaiste, identificējot teritorijas, kurās tuvāko gadu laikā nav plānota attīstība un kuras ir īslaicīgi pieejamas pagaidu izmantošanai, kā arī popularizējot pagaidu izmantošanas iespējas un ieguvumus (Parris *et al.*, 2013).

Pagaidu izmantošanas taktikas un attiecības ar teritoriju ilgstošā periodā ir analizējusi *Urban Catalyst* (Urban Catalyst, 2003) pētnieku grupa, to attīstot turpmākajos pētījumos (Oswalt *et al.*, 2013). Apkopojot iepriekš minētos pētījumus, pagaidu izmantošanas klasifikācija pēc to realizācijas taktikas ir apkopota 1.1. tabulā.

1.1.1. tabula.

Pagaidu izmantošanas taktikas un darbības veids (izstrādājusi autore, izmantojot *Urban Catalyst* 2003; Oswalt *et al.*, 2013)

PAGaidu IZMANTOŠANAS TAKTIKA	DARBĪBAS VEIDS
MIRKĻA TAKTIKA	Īslaicīga pagaidu izmantošana, kurai nav paliekošas ietekmes uz telpu.
IMPULSVEIDA TAKTIKA	Pagaidu izmantošana dod impulsu turpmākai pagaidu izmantošanai, potenciāli piesaistot līdzīgus projektus un veidojot attīstības klasteri.
KONSOLIDĀCIJAS TAKTIKA	Pagaidu izmantošana tiek turpināta kā pamatizmantošana.
LĪDZPASTĀVĒŠANAS TAKTIKA	Pēc pamatizmantošanas uzsākšanas pagaidu izmantošana turpina darbību (iespējams mazākā mērogā).
PARAZITĒJOŠA TAKTIKA	Pagaidu izmantošana balstās uz esošās pamatizmantošanas platformas, izmantojot to mērķu sasniegšanai.
APVĒRSUMA TAKTIKA	Pagaidu izmantošana pārtrauc esošo pamatizmantošanu. Parasti saistīts ar politiskiem motīviem, vai tiek izmantots kā protesta forma, tādējādi piemīt īslaicīgs raksturs.
CELMLAUŽA TAKTIKA	Pagaidu izmantošana ir pirmā teritorijas funkcionālā izmantošana, kurai ir potenciāls kļūt par pamatizmantošanu.
PĀRVIETOŠANĀS TAKTIKA	Pamatizmantošana noteiktu laika periodu tiek pārvietota, kurā tiek īstenota pagaidu izmantošana.
PLŪSTOŠĀ TAKTIKA	Pagaidu izmantošanas iniciatīva tiek saglabāta, taču tiek mainīta pagaidu izmantošanas lokācija.

Lai izprastu izplatītākos pagaidu izmantošanas teritoriju veidus, tipiskākās pagaidu izmantošanas teritorijas pilsētvidē grupē pēc to funkcijām. Adaptējot Blumneres (Blumner, 2006) pagaidu izmantošanas klasifikāciju, autore ir izveidojusi pilsētvidē tipisku pagaidu izmantošanas funkcionālo iedalījumu, kas ilustrēts 1.2. tabulā.

Pagaidu izmantošanas funkcionālais iedalījums (izstrādājusi autore, izmantojot Blumner, 2006; Foto izmantojot Ajuntament de Barcelona, [S.a.] un autores foto)

SPORTA UN REKREĀCIJAS TELPA

- sporta spēļu laukumi, skeitparki, šķēršļu trases
- parki un dārzi – pilsētas zaļie koridori, iekļaujot arī kabatas parkus, spēļlaukumi, suņu laukumi, urbānās dārzkopības teritorijas;

KULTŪRAS UN IZGLĪTĪBAS TELPA

piemēram, priekšnesumu un performanču telpa, telpa mākslas instalācijām, galerijas un darbnīcas, kā arī neformālās izglītības telpa;

UZŅĒMĒJDARBĪBAS TELPA

tirgus laukumi, āra kafejnīcas un bāri, u.c. jauni uzņēmumi;

AUTOSTĀVVIETAS

pēc būtības iekļaujamas pie uzņēmējdarbības funkcijām, taču to atšķirīgā rakstura un īpatsvara dēļ, ir atsevišķi izceļama grupa;

PAGaidu BŪVES

ūdens mājas, teltis, skatuves, treileri u.c.

1.2.2. Pagaidu izmantošanas jēdziena izpratne Latvijā

Latvijā pagaidu izmantošanas termins pilsētvides kontekstā tiek lietots teritorijas plānošanas dokumentos un apbūves noteikumos, taču nacionāla līmeņa normatīvie akti šo jēdzienu neskaidro. Ministru kabineta noteikumos „Vispārīgie būvnoteikumi” ir atrodams ar pagaidu izmantošanu saistīts jēdziens „pagaidu būve”, kas tiek skaidrots kā „būvdarbu veikšanai nepieciešama būve, kas jānojauc pirms būvobjekta nodošanas ekspluatācijā” (Vispārīgie būvnoteikumi, 2014). Visbiežāk pašvaldību normatīvajos aktos pagaidu izmantošanas jēdziens tiek lietots vien pagaidu atļautās zemes izmantošanas sakņu dārzu jeb ģimenes dārzu izmantošanas kontekstā. Autore turpmākā darba ietvaros izstrādā priekšlikumus sabiedrības līdzdalības un pagaidu izmantošanas teritoriju veicināšanai Rīgā, tādēļ, pagaidu izmantošanas jēdziena izpratnes apzināšanai, darba ietvaros tiek skatīti Rīgas domes apstiprinātie normatīvie akti un plānošanas dokumenti.

Rīgas domes saistošajos noteikumos „Andrejsalas teritorijas izmantošanas un apbūves saistošie noteikumi” (Andrejsalas teritorijas..., 2009) pagaidu izmantošanas termins tiek

definēts kā „atļautā izmantošana līdz teritorijas galvenās izmantošanas uzsākšanai”. Ar pagaidu izmantošanu cieši saistīts termins „terminētā izmantošana” tiek lietots „Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos” (Grozījumi Rīgas domes 2006.gada ..., 2013), kā „teritorijas izmantošana, izbūvējot vai izvietojot Noteikumos atļautās būves, ko ekspluatē līdz brīdim, kamēr attiecīgajā teritorijā tiek uzsākta atļautā galvenā izmantošana.” Rīgas domes saistošajos noteikumos „Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” (Rīgas teritorijas izmantošanas..., 2005) pagaidu izmantošanas termins savukārt tiek lietots, lai raksturotu ģimenes dārziņu zemes izmantošanas raksturu, taču atsevišķi pagaidu izmantošana netiek definēta. Pagaidu izmantošanas izpratnes Rīgā pilnveidošanai, nepieciešams apskatīt arī citus ar pagaidu izmantošanu saistītos izmantošanas tipus, kurus definē Rīgas domes saistošie noteikumi:

- **Izmantošana** vispārīgi tiek definēta kā plānota vai īstenota zemes ierīcība, lietošana un apbūve, savukārt **atļautā izmantošana** ir izmantošana, kas atbilst Plānojumam;
- **Galvenā izmantošana** ir uzskatāma par zemesgabalā dominējošo izmantošanu.
- **Palīgizmantošana** tiek definēta kā „jebkurš teritorijas izmantošanas veids (tajā skaitā, dzīvoklis kā palīgizmantošana) vai būves būvniecība, kas ir pakārtota šīs teritorijas galvenajai izmantošanai, papildina, uzlabo vai veicina galveno izmantošanu un kuras kopējā platība zemesgabalā nepārsniedz 30% no visu izmantošanu kopējās platības.”

Lai arī iepriekš apskatītajos teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos pagaidu izmantošanas termins tiek lietots reti, „Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam” (Rīgas dome, 2014) vairākkārt uzsver pagaidu izmantošanas nepieciešamību un tās veicināšanu pilsētvidē. Visticšāk pagaidu izmantošanas nozīme ir uzsvērtā stratēģiskajās nostādnēs pilsētvides attīstībai, kas paredz pagaidu izmantošanas funkciju ieviešanu degradētajās teritorijās, kurās nenoris iepriekš paredzētā attīstība, un „tādējādi veicinot publiskās telpas veidošanos un radošu cilvēku piesaisti” (Rīgas dome, 2014). Tiek uzsvērtā arī ģimenes dārziņu nozīme pilsētvidē kā pagaidu izmantošanas funkcija, taču paredzot līgumu slēgšanu uz ilgāku laika posmu kā vienu gadu.

Lai arī neminot konkrēti pagaidu izmantošanas terminu, stratēģija min rīcības, kas ir potenciāli īstenojamas ar pagaidu izmantošanas teritoriju attīstības veicināšanu pilsētvidē. Piemēram, radošo kvartālu attīstība, kas līdzīgi kā pagaidu izmantošanas teritoriju kontekstā „pozitīvi un harmoniski transformē Rīgas pilsētvidi, veido jaunu vides estētiku, ētiku un pilda sociālā reaktora funkciju” (Rīgas dome, 2014). Īpaši jāizceļ stratēģijas izpratne par radošo kvartālu nozīmi pilsētvidē, kur tie ir izcelti kā „stratēģiski svarīgi Rīgas laikmetīgās identitātes stūrakmeņi, kas veido būtisku apkaimju lokālpatriotisma dimensiju, un, stimulējot to attīstību un ģeogrāfisko izplatību, tiek veicināta vietējās, unikālās kultūras, uzņēmējdarbības un

dzīvesveida attīstība, kā arī dažādota un paaugstināta pilsētas ainaviskā vērtība” (Rīgas dome, 2014). Šo radošo kvartālu nozīmes pilsētvidē skaidrojumu autore uzskata par mūsdienīgu pagaidu izmantošanas teritoriju izpratni, kas būtu jāveicina Rīgas plānošanas politikā.

2. PAGaidu IZMANTOŠANAS PIEEJAS UN PLĀNOŠANAS PRAKSE

Pagaidu izmantošana ieņem arvien stabilāku lomu pilsētplānošanas praksē, kas saistīts ar to ietekmi uz apkārtējo pilsētvidi. Pagaidu izmantošanas telpas un teritorijas potenciāli spēj uzlabot sociālo, ekoloģisko un estētisko apkārtējās teritorijas uztveri un piederību, kā arī veicināt teritorijas izmantošanas daudzveidību (Raal and Haase, 2011). Pilsētvidē pagaidu izmantošana darbojas kā katalizators radošuma, jaunrades veidošanās procesiem, bet pagaidu izmantotāji vairs netiek uzskatīti kā telpas funkciju aizvietotāji, bet gan kā būtisks pilsētvides reģenerācijas instruments transformācijas procesā esošām teritorijām (Oswalt *et al.*, 2013), ko nepieciešams attīstīt un integrēt klasiskajā plānošanas sistēmā.

Kā viens no būtiskākajiem pagaidu izmantošanas ieguvumiem ekonomikas aspektā ir īpašuma tirgus vērtības paaugstināšanās, kas var kalpot kā motivācija privātu īpašumu nodošanai pagaidu izmantošanā. Parasti pagaidu izmantošanas nepieciešamība tiek skatīta pamestu vietu kontekstā (Andres, 2013), taču arī pilsētu centrālās teritorijās pagaidu izmantošana ir pozitīvs pilsētvides dzīvināšanas instruments. Mūsdienās pilsētu centri tiek nereti uzskatīti kā homogēni un vienmuļi, jo attīstības un komercializācijas procesā ir zaudējuši teritoriju funkcionālo un sociālo daudzveidību (Oswalt *et al.*, 2013), tādēļ pagaidu izmantošanu ir nepieciešams apzināt kā pilsētvides dzīvināšanas instrumentu arī centrālās pilsētu teritorijās.

Pagaidu izmantošana stimulē ekonomikas un pilsētvides radošu attīstību, kuru īstenošanā nereti tiek piesaistītas starptautiskas investīcijas. No ekonomikas aspekta uzņēmējdarbības funkciju pagaidu izmantošana potenciāli rada darba vietas, kā arī, analizējot pagaidu izmantošanas pieredzi Berlīnē, piesaista tūristus ar daudzveidīgo kultūru (Colomb, 2012). Var uzskatīt, ka Berlīnē pagaidu izmantošanas politikas tiek izmantotas kā patstāvīgi kultūru attīstošs mehānisms, tādejādi radot „radošuma metropoles” statusu.

Lai izpētītu pagaidu izmantošanas plānošanas principus, nepieciešams analizēt pagaidu izmantošanas plānošanas praksi pasaulē un Latvijā, sniedzot piemērus 1.2.1. nodaļā aprakstītajiem iniciatīvu līmeņiem gan ēku, gan brīvo teritoriju pagaidu izmantošanai.

Nacionāla līmeņa pagaidu izmantošanas politikas un iniciatīvas ir maz attīstītas, kā arī izteikti atšķiras starp valstīm. Visbiežāk pagaidu izmantošana tiek integrēta valsts plānošanas un būvniecības likumā, to definējot, taču neizstrādājot plānošanas mehānismu pagaidu izmantošanas veicināšanai. Plašāka pagaidu izmantošanas integrēšana nacionāla līmeņa dokumentos samazina šķēršļus tās īstenošanai, kā arī veicina vienotu izpratni par terminu un pagaidu izmantošanas ietekmi uz pilsētvidi (Parris *et al.*, 2013).

Kā veiksmīgu nacionāla mēroga pagaidu izmantošanas iniciatīvas piemēru var minēt Lielbritānijas nacionāla līmeņa pagaidu izmantošanas atbalsta instrumentu ar nosaukumu „Pagaidu fonds” (no angļu val. – „*The Meanwhile Foundation*”). Pēc būtības „Pagaidu fonds” ir daudzlīmeņu instruments, jo darbojas kā pagaidu izmantošanas platforma, kas iesaista iedzīvotāju grupas pagaidu izmantošanas veicināšanā.

➤ **Pagaidu fonds** (Lielbritānija)

„Pagaidu fonds” ir Lielbritānijas labdarības fonds, kas nacionālā līmenī attīstījies no 2009.gadā izveidotā pagaidu izmantošanas veicināšanas projekta ar sākotnējo nosaukumu „Pagaidu projekts” (no angļu val. – „*Meanwhile Project*”). „Pagaidu projekts” tika izveidots pēc Attīstības asociācijas (no angļu val. – „*Development Trust Asociation*”) iniciatīvas Pilsētu centru politikas ietvaros 2009. gadā, kā globālās ekonomikas recesijas seku pilsētvidē pagaidu likvidēšanas instruments (The Meanwhile Foundation, [S.a.]). „Pagaidu fonda” simbolika ir attēlota 2.1. attēlā.

2.1. attēls. „**The Meanwhile Foundation logotips**” (The Meanwhile Foundation, [S.a.])

Mērķis ir veicināt pilsētvides revitalizāciju un tukšo ēku un teritoriju izmantošanu.

Darbības princips. Šobrīd „Pagaidu fonds” ir attīstījies nacionālā mērogā un ir reģistrēts labdarības fonds, kas darbojas kā pagaidu izmantošanas veicināšanas platforma, piedāvājot daudzpusīgu atbalstu juridiskajos, īpašumu un pilsētvides reģenerācijas jautājumos, sniedz informāciju par pagaidu izmantošanas īstenošanas iespējām. Organizācija izglīto un vieno pagaidu izmantotājus jeb lietotājus un brīvās telpas jeb teritorijas īpašnieku. Uzņēmējdarbības projektiem, kas tiek īstenoti ar „Pagaidu fonda” starpniecību, tiek piešķirta 80% atvieglojumi nodokļiem (no angļu val. – *mandatory business rates relief*).

„Pagaidu fonds” ir vairāku līmeņu atbalsta sistēma. „Pagaidu projekta” ietvaros tika izveidota atbalsta sistēma „Pagaidu izmantošanas sabiedrības interešu biedrība” (no angļu val. – „*Meanwhile Space Community Interest Comapny*”), kas sniedza iespēju lokāliem pagaidu izmantošanas projektiem pretendēt uz finansiālo atbalstu 15 000 GBP apmērā, kā arī izstrādāja konkrētus risinājumus un informāciju pagaidu izmantošanas projektu īstenošanai (The Meanwhile Foundation, [S.a.]).

Ieguvumi un priekšrocības. „Pagaidu fonds” ir popularizējis pagaidu izmantošanu nacionālā mērogā, kā arī ir tieši saistīts ar plānošanas sistēmu valstī, kas nodrošina efektīvu pagaidu izmantošanas īstenošanu. Vairāku līmeņu darbība nodrošina tiešu sadarbību ar iedzīvotāju grupām jeb pagaidu izmantošanas lietotājiem.

Trūkumi. Realizētie pagaidu izmantošanas projekti pārsvarā ir saistīti uzņēmējdarbību un ar neizmantotu komerciālo telpu, kā arī tukšo ēku revitalizāciju, taču salīdzinoši maz ir īstenoto projektu, kas veicina kultūrvides attīstību un sociāla rakstura projektu.

Reģionāla līmeņa iniciatīvu izaicinājums nereti ir valsts līmeņa politikas trūkums, vai likumu ietvara ierobežojumi, kas kavē pagaidu izmantošanas kā plānošanas instrumenta ieviešanu. Reģionālais līmenis ir visefektīvākais pagaidu izmantošanas ieviešanā, jo ir iespējams lokālāk identificēt pagaidu izmantošanas nepieciešamību, kā arī brīvo teritoriju un neizmantoto namu specifiku un īpatsvaru pilsētā. Pašvaldību līmenī ir iespējama arī normatīvo aktu izdošana, kas var atvieglot, vai veicināt pagaidu izmantošanas integrēšanu plānošanas sistēmā.

➤ **Pilsētas brīvo teritoriju teritoriāla un sociāla integrācija** (Barselona, Spānija)

Barselonas pašvaldības brīvo teritoriju politika „Pilsētas brīvo teritoriju teritoriālās un sociālās integrācijas programma” (no katalāņu val. - *El programa municipal Pla de Buits Urbans amb Implicació Territorial i Social (Pla BUIITS)*), „PlaBUIITS” projekta simbolika (2.2. attēls) tiek novietota pie visām projekta ietvaros īstenotajām

pagaidu izmantošanas teritorijām, tādejādi informējot sabiedrību par konkrētā projekta norisi, jēgu un īstenotajiem risinājumiem, kā arī popularizējot pagaidu izmantošanu.

Mērķis ir veicināt pilsoniskās sabiedrības iesaisti brīvo teritoriju izmantošanas definēšanā un apsaimniekošanā, kā arī veicināt šo teritoriju integrāciju pilsētvidē (Ajuntament de Barcelona, 2012).

Darbības princips. Atklāts pašvaldības konkurss deva iespēju publiskām un privātām bezpeļņas organizācijām definēt sabiedrībai visnozīmīgākos pagaidu izmantošanas veidus 20 pašvaldības īpašumā esošiem neapbūvētiem zemes gabaliem. Pašvaldības veidota komisija, izvērtējot iesniegtos pieteikumus, 2012.gadā apstiprināja 12 īpašumu nodošanu ierosinātās pagaidu izmantošanas realizācijai uz gadu, taču paredzot arī iespēju pagarināt līgumu par izmantošanas tiesībām (Ajuntament de Barcelona, 2012). Galvenās pagaidu izmantošanas funkcijas, kas īstenotas “PlaBUIITS” programmas ietvaros ir:

- dārzkopības un rekreācijas funkcijas (2.3.attēls);
- kultūras un sociālās funkcijas;

2.2. attēls. PlaBUIITS projekta

simbolika (Avots: Ajuntament de Barcelona, [S.a.]

- izglītības funkcijas (2.4.attēls);
- uzņēmējdarbības funkcijas.

2.3.attēls. Urbānās dārzkopības pagaidu izmantošanas projekts „Espai Germanetes” (Avots: autores foto, 2014)

2.4. attēls. Ekoloģiskās būvniecības projekts „Bioarquitectura Mediterrania” (Avots: autores foto, 2014)

Ieguvumi un priekšrocības. Kā būtiskākā priekšrocība PlaBUITS iniciatīvai ir vērtējama Barselonas pašvaldības ieinteresētība. Pašvaldība ir definējusi pagaidu izmantošanu un tās nepieciešamību, līdz ar to ieviešanas instrumenti ir efektīvi un nepastāv normatīvo aktu un likumu radīti šķēršļi. Sabiedrība tiek iesaistīta lokālā pilsētas apkaimes plānošanā, kuras īstenošana ir tieši atkarīga no projekta īstenošanai – biedrības, iedzīvotāju grupas, u.c. Barselonas intensīvais apbūves un iedzīvotāju blīvums veicina brīvo teritoriju izmantošanu. Jāpiemin, ka arī pieteikšanās kārtība ir iedzīvotājam draudzīga - aizpildāmā pieteikuma forma šim projektam ir iedzīvotājam viegli saprotama un kompakta.

Trūkumi. Pagaidu izmantošana PlaBUITS projekta ietvaros šobrīd Barselonā tiek īstenota tikai uz pašvaldībai piederošiem tīpašumiem, taču izstrādātais mehānisms var kalpot kā platforma pagaidu izmantošanas īstenošanai arī uz privātīpašumiem.

➤ **Koncesijas līgums** (Leipciga, Vācija)

Kā jau iepriekš minēts, pagaidu izmantošanas izpēte un prakse ir īpaši attīstīta Austrumvācijā, kas saistīts ar politiskiem un vēsturiski nozīmīgiem procesiem. Izaicinājumi,

ar ko ir sastapušās Austrumvācijas pilsētas, ir līdzīgi kā Rīgā, tādēļ maģistra darba ietvaros tiek aplūkota Leipcigas pagaidu izmantošanas prakse un plānošanas risinājumi.

Brīvo teritoriju un neizmantoto ēku izplatība Leipcigā ir saistīta ar iedzīvotāju samazināšanos, ekonomisko procesu stagnāciju u.c. sarūkošas pilsētas izaicinājumiem. Leipcigas piemērā pašvaldības rīcības spēju ietekmēt šo tendenci apgrūtināja brīvo teritoriju un ēku īpašumtiesības, jo vairāk kā 80% no tām atradās privātīpašumā personām, kuras 90% gadījumu nebija Leipcigas iedzīvotāji (Blumner, 2006). Ņemot vērā pašvaldības ierobežotās iespējas šos īpašumus iegādāties vai atsavināt, kas ir politiski nepopulāri lēmumi, radās nepieciešamība pēc cita šo teritoriju attīstības instrumenta. Leipcigas pašvaldība izstrādāja instrumentu, ko sauc par „Koncesijas līgumu” (no vācu val. – *Gestattungsvereinbarung*). Šis līgums autorizē pašvaldības rīcībspējas sabiedrības funkciju īstenošanai privātīpašumos. Šis mehānisms ir nodrošinājis 235 teritoriju revitalizāciju, pilsētas zaļo struktūru savienojumus, kā arī publiskās ārtelpas kvalitātes uzlabošanu (Rall and Haase, 2011).

Lokāla līmeņa iniciatīvas ir sabiedrībai tuvākais teritorijas pašnoteikšanās instruments, taču to efektīvai īstenošanai ir nepieciešama sadarbība ar pašvaldības, reģionu vai valsts institūcijām, tādējādi nodrošinot leģitīmu pagaidu izmantošanas prakses ieviešanu. Šajā līmenī norisinās visu „*stakeholder*” jeb iesaistīto pušu apzināšana un komunikācija.

➤ ***Pagaidu izmantošanas centrs/aģentūra*** (Brēmene, Vācija)

Projekts „Brēmenes pagaidu izmantošanas centrs” (no vācu val. – *ZwischenZeitZentrale Bremen*) izmanto akronīmu „ZZZ”, kas simbolizē „aizmigušas” teritorijas. Šis projekts 2009.gadā tika izveidots kā vairāku arhitektu iniciatīva lokālā līmenī, bet 2012.gadā iniciatīva attīstījās un ieguva Ekonomikas un darbaspēka senatora atbalstu, kā arī citu senatoru un „Brēmenes ekonomikas attīstības aģentūras”, „Brēmenes nekustamo īpašumu aģentūras” partnerību iniciatīvas īstenošanai (ZZZ-..., 2012).

Mērķis ir veidot atbalsta sistēmu pagaidu izmantošanas projektu īstenošanai, kā arī veidot pagaidu izmantošanas iniciatīvas neizmantotās ēkās un brīvās teritorijās, kā arī bijušajās rūpniecības teritorijās (ZZZ-..., 2012).

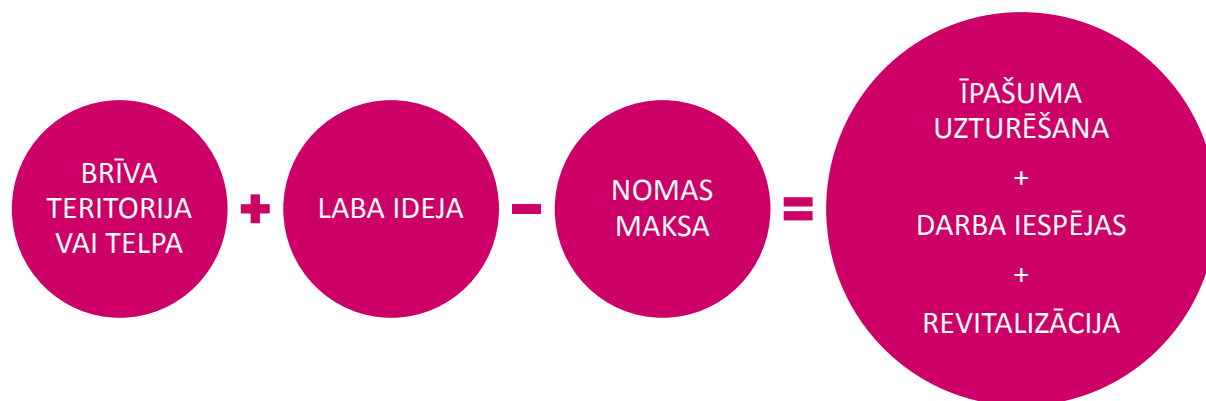
Darbības princips. Aģentūra ir izveidota kā mediators starp pagaidu izmantošanas lietotājiem, teritoriju īpašniekiem un pašvaldības iestādēm. Iesaistot visus „*stakeholders*” jeb ieinteresētās puses, diskusiju rezultātā telpai jeb teritorijai tiek piemeklēta atbilstoša izmantošana, nodrošinot kompromisu un vienotu redzējumu starp atšķirīgajām interesēm (ZZZ-..., 2012). Aģentūra nodarbojas ar izaicinošu uzdevumu – iesaistīto pušu mijiedarbības veidošanu un interešu apvienošanu veiksmīgai pagaidu izmantošanas īstenošanai. „ZZZ” ir

izstrādājuši pagaidu izmantošanas shēmu (2.5. attēls), kas ilustrē pagaidu izmantošanas īstenošanas ciklu un mijiedarbību starp iesaistītajām pusēm.

2.5.attēls. **Pagaidu izmantošanas shēma** (Avots: tulkojusi autore, izmantojot ZZZ-..., 2012)

Pagaidu izmantošanas shēmu papildina „ZZZ” izstrādātā pagaidu izmantošanas formula (2.6. attēls), kas izskaidro tālāko pagaidu izmantošanas procesu un būtiskākās iespējas.

2.6. attēls. **Pagaidu izmantošanas formula** (izstrādājusi autore, izmantojot ZZZ-..., 2012)

Ieguvumi un priekšrocības. Šī iniciatīva no lokāla projekta ir transformējusies reģionāla mēroga pagaidu izmantošanas veicināšanas mehānismā, kas saistīts ar sabiedrības pārvaldes locekļu, kā arī pilsētas pašvaldības institūciju iesaisti un atbalstu.

Pagaidu izmantošanas piemēri Latvijā

Latvijā termins „pagaidu izmantošana” pilsētvidē visbiežāk saistās ar nākotnē attīstāmu pilsētas teritoriju pagaidu izmantošanu kā autostāvvietu vai mazdārziņu teritoriju, taču

pilsētvidē nozīmīgas pagaidu izmantošanas iniciatīvas ir relatīvi maz attīstītas un pētītas. Tikai pēdējos gados galvenokārt uz radošās inteliģences bāzes Rīgā tiek popularizēta brīvo teritoriju pagaidu izmantošana.

Andrejsala

Kā vienu no piemēriem var minēt radošo kopienu agrāko daļēju Andrejsalas teritorijas neformālo pagaidu izmantošanu kā sava veida laikmetīgās mākslas telpu un vietu radošajām darbnīcām, kafejnīcām, hostelim un brīvdabas koncertiem. Pēc Andrejsalas statusa maiņas no slēgtas ostas teritorijas SIA „Jaunrīgas attīstības uzņēmums” 2006.gadā uz diviem gadiem nodeva uzņēmumam piederošo Andrejsalas teritoriju mākslinieku apvienību rīcībā (Brīvības sala..., 2006). Ņemot vērā mākslas telpas trūkumu Rīgā, to varēja uzskatīt kā radošuma oāzi pilsētvidē, kas bez īpašiem ieguldījumiem kalpoja kultūras attīstībai un radošā potenciāla izpausmēm. Lai arī šobrīd mākslinieku aktivitāte Andrejsalā ir apsīkusi, sākotnējie izmantošanas veidi ar Eiropas Savienības un valsts atbalstu ir pārauguši radošā uzņēmējdarbības inkubatorā „Creative Andrejsala”, kur vienviet koncentrējas jauni un inovatīvi uzņēmumi (Creative Andrejsala, bez dat.). Jāmin, ka radošās uzņēmējdarbības atbalsta pasākumi „Creative Andrejsala” projekta ietvaros ir beigušies 2014. nogalē, un tālāka šīs iniciatīvas aktīva darbība nav prognozējama. Šis ir lielisks piemērs, ka arī Latvijā pagaidu izmantošanas mehānismi teritorijai ir piesaistījuši sabiedrības uzmanību un citus uzņēmējus, tādejādi atgriežot šo teritoriju pilsētvidē un sabiedrības apziņā.

Ņemot vērā Andrejsalas novietojumu pilsētā, par šo teritoriju cikliski tiek izrādīta pastiprināta interese un, līdzīgi kā vairums pagaidu izmantošanas teritorijās, esošo pagaidu izmantošanu drīz vien sāk ietekmēt komerciālu interešu īstenošanas ieceres teritorijā. Andrejsalas un Eksportostas teritorijai iepriekš minētais SIA „Jaunrīgas attīstības uzņēmums” 2009.gadā izstrādājis „Riga Port City” koncepciju (Jaunrīgas attīstības uzņēmums, bez dat.), paredzot šajā teritorijā daudzdzīvokļu ēku apbūvi, biroju un viesnīcu, komercplatību attīstību, Laikmetīgās mākslas muzeja izveidi un kvalitatīvu publiskās ārtelpas attīstību. Koncepcijas realizācija līdz šim brīdim nav uzsākta, kā arī pēc ilgstošām diskusijām 2014.gada 30.oktobrī nodoma protokolā tiek noteikta Teterevu fonda Laikmetīgās mākslas muzeja celtniecība kvartālā starp Hanzas, Pulkveža Brieža un Skanstes ielu, tādejādi mainot iepriekš izstrādāto Andrejsalas kā mūsdienu mākslas telpas koncepciju (LETA, 2014).

Lucavsālas atpūtas parks

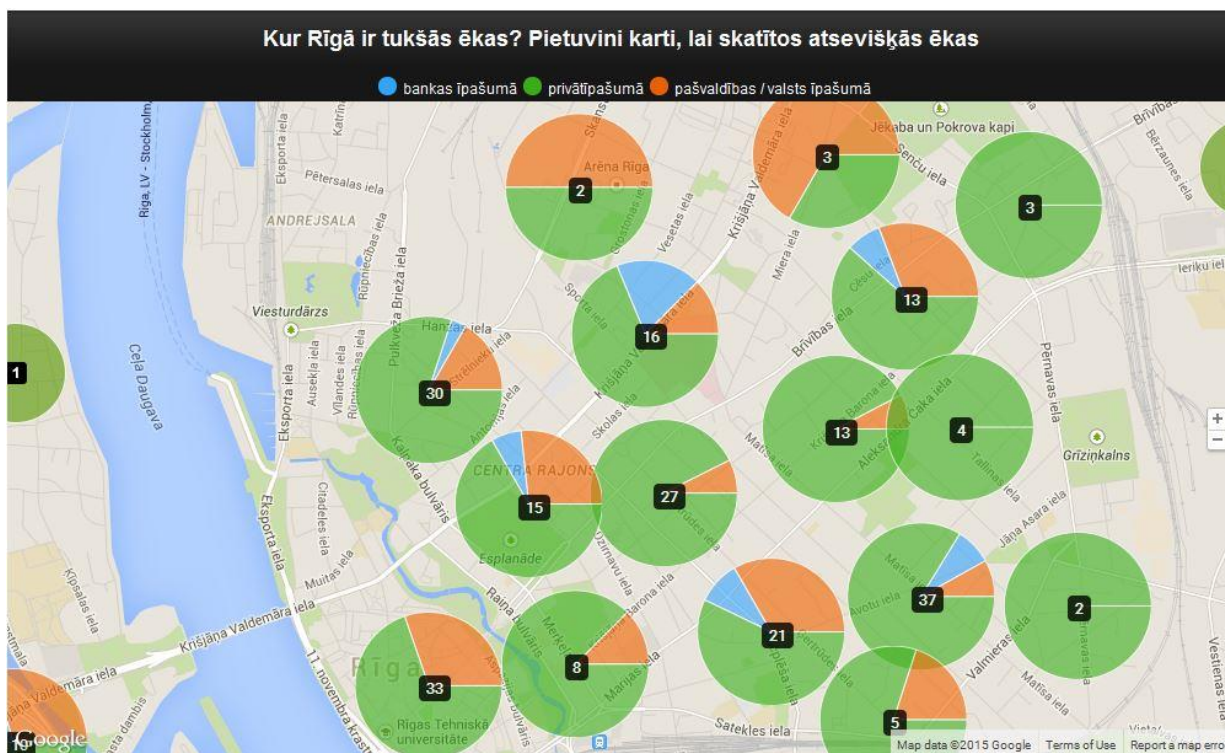
Rīdzinieku iecienītā atpūtas vieta, Lucavsālas atpūtas parks, ir pozitīvs pagaidu izmantošanas piemērs, jo risina kvalitatīvas publiskās ārtelpas un rekreācijas telpu

nepietiekamības jautājumu Rīgas iedzīvotājiem, kā arī potenciāli rosina teritorijas ilgtermiņa izmantošanas funkcijas. 2011.gadā Rīgas dome uzsāk darbu pie Lucavsāls ziemeļu daļas labiekārtošanas, teritoriju attīrot no daļēji pamestiem mazdārziņiem (Rīgas pašvaldības portāls, 2012).

„Free Riga”

„Free Riga” ir viena no pēdējā laikā aktuālākajām sabiedrības pagaidu izmantošanas iniciatīvu organizācijām Latvijā, kas tendēta uz Rīgas tukšo namu dzīvināšanu. „Free Riga” projekts tika uzsākts 2013. gadā ar mērķi vērst uzmanību uz tukšo namu īpatsvaru Rīgas pilsētvidē, taču šobrīd organizācija darbojas kā mediators starp sabiedrības iniciatīvām un tukšo namu īpašniekiem. Organizācija izvērtē tukšo namu potenciālu pēc tā tehniskā stāvokļa, atrašanās vietas, īpašnieka ieinteresētības uz sadarbību u.c. faktoriem, šīm ēkām attiecīgi piemeklējot piemērotas iniciatīvas.

Rīgai 2014.gadā esot kultūras galvaspilsētas statusā, tika aktualizēts jautājums par kultūras telpu nepietiekamību un tukšo namu jautājumu Rīgā, kā rezultātā „Free Riga” organizācija ir iesaistījusies Eiropas tukšo namu dzīvināšanas tīklā. Iniciatīvas sākumstadijā ar sabiedrības līdzdalību ir apzinātas Rīgas tukšās ēkas, kas tika aplīmētas ar saukli „*Occupy me*” jeb „Okupē mani”, tādejādi pievēršot arī ikviena garāmgājēja uzmanību tukšo namu īpatsvaram Rīgā. Paralēli „Free Riga” aicināja atsaukties ieinteresētos aktīvistus tukšo ēku dzīvināšanas iniciatīvām. Iegūtā informācija ir apkopota www.freeriga2014.lv, kā arī izveidota tukšo ēku interaktīvā kartē (skatīt 2.1. attēlu), kuru ikviens var papildināt ar jaunām tukšajām ēkām un rosināt tukšo ēku pielietojumu. (Free Riga, [Bez dat.])

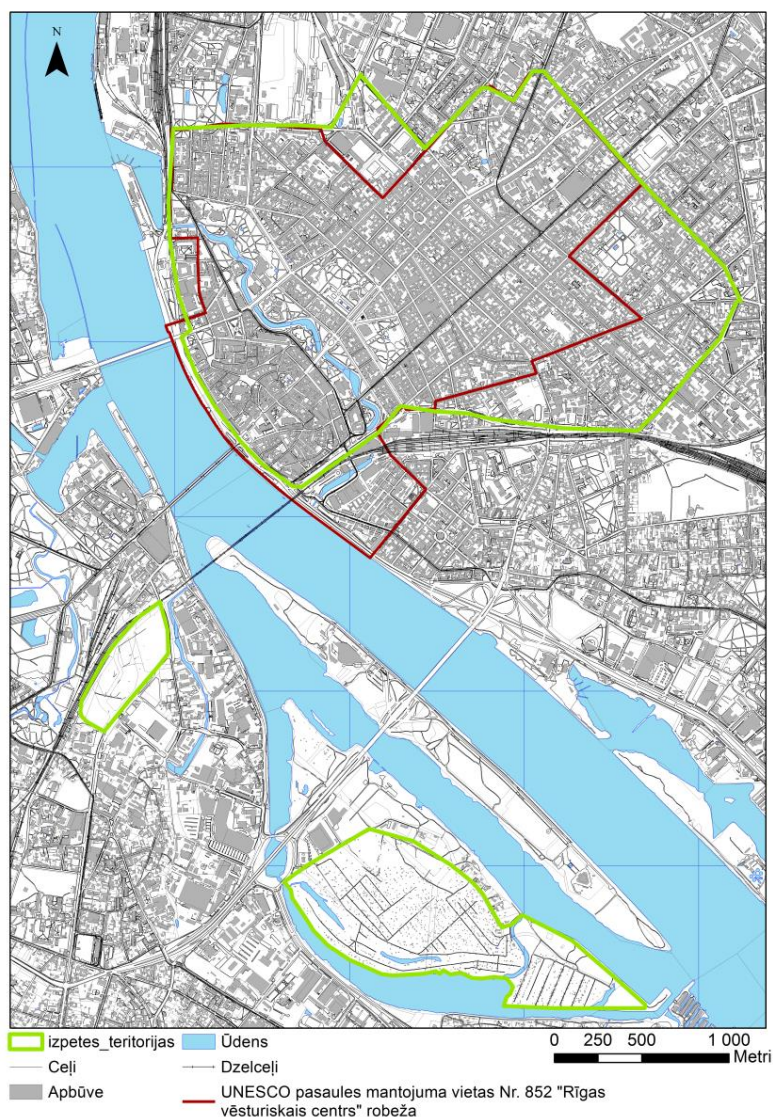
2.1. attēls Rīgas centra tukšo ēku interaktīvā karte (Free Riga, [bez dat.])

Diemžēl „Free Riga” sadarbība ar Rīgas domi par pašvaldībai īpašumā esošu ēku pagaidu izmantošanu iniciatīvām nav bijusi veiksmīga. Šobrīd „Free Riga”, vienojoties ar ēku privātpašniekiem, pilsētvidē ir atgriezusi divas ēkas, kur noris aktīva un periodiska kultūras iniciatīvu darbība - Līksnas iela 26 un Bruņinieku iela 2, bet piemērotu iniciatīvu meklēšanas procesam ir atvērtas vēl citas teritorijas (Free Riga, [Bez dat.]) Īpaši veiksmīga 2014.gada vasaras periodā ir bijusi ēkas Līksnas ielā 26 iniciatīvu darbība, kas regulāri pulcēja interesentus uz daudzveidīgiem kultūras pasākumiem.

„Free Riga” ir uzskatāma par veiksmīgu un nozīmīgu „bottom up” pagaidu izmantošanas iniciatīvu prakses piemēru Latvijā, taču efektivitātes nodrošināšanai būtu nepieciešama sadarbība ar pašvaldību un ekspertiem, kas spētu konsultēt par ēku tehnisko stāvokli, juridisko līgumu slēgšanas pusi u.c. jautājumiem, ar kuriem sastopas pagaidu izmantošanas lietotāji.

3. IZMANTOTIE MATERIĀLI UN METODEDES

Maģistra darba pētījuma priekšmets ir pagaidu izmantošanas teritorijas Rīgas pilsētvidē, to identificēšana, pašreizējais izmantošanas veids, vēsturiskā attīstība un to potenciāls nākotnē. Pētījumam tika izvēlētas trīs etalonteritorijas (attēls 3.1.): Rīgas vēsturiskā centra teritorija un detalizētāka Dzirnavu ielas posma izpēte, Torņakalna apkaimes teritorijas daļa un Lucavsālas DA daļa.

3.1. attēls. Pagaidu izmantošanas izpētes teritorijas (Avots: izstrādājusi autore uz RD PAD kartogrāfisko datu pamata)

Rīgas vēsturiskā centra teritorija kā etalonteritorija izvēlēta, jo ir Rīgas pilsētas kodols, kas reprezentē pagaidu izmantošanas daudzveidību pilsētvidē. Šajā apkaimē ir novērojama relatīvi augsta īpašumu tirgus aktivitāte un līdz ar to straujš attīstības cikls.

Dzirnavu ielas posms starp Antonijas un Strēlnieku ielu tika izvēlēts detalizētākai brīvo teritoriju un pagaidu izmantošanas izpētei. Šī teritorija izvēlēta, jo atrodas perspektīvā

un elitārā Rīgas apkaimē, taču ēkas šajā ielas posmā ir tukšas un neapdzīvotas, kā arī ietver divas pagaidu izmantošanas teritorijas, kurās tiek īstenota autostāvvietu funkcija.

Torņakalna teritorija kā etalonteritorija ir izvēlēta, jo reprezentē transformācijas procesā esošu teritoriju, kur valsts īpašumā esošajā teritorijas daļā tiek īstenots vērienīgs attīstības projekts, bet pašvaldības īpašumā esošajā teritorijas daļā tika pārtraukta ilgstoša pagaidu izmantošana un tuvākajā nākotnē nav sagaidāma pamatizmantošanas uzsākšana.

Lucavsalas etalonteritorijai izvēlēta salas Austrumu daļa, kas ir pašvaldības īpašumā esoša teritorija ar stratēģiski nozīmīgu ģeogrāfisko novietojumu pilsētā. Teritorijā ilgstoši tiek īstenota pagaidu izmantošana un tuvākajā laikā nav sagaidāma pamatizmantošanas uzsākšana, kas saistīts ar pašvaldības politikas nostādņām šo teritoriju pārdot izslē.

3.1. Pētījumā izmantotie materiāli

Pētījuma daļas ietvaros izvirzīto izpētes teritoriju analīzei izmantoti Rīgas pilsētas attīstības plānošanas dokumenti un daudzveidīgi pilsētvides pētījumi. Maģistra darba pētījumā izmantoti šādi materiāli:

- Rīgas pilsētas attīstības plānošanas dokumenti un apkaimju projekta dati;
- Ministru kabineta noteikumi u.c. normatīvie akti;
- Rīgas Domes Pilsētas attīstības departamenta kartogrāfisko datu slāņu metadati un kadastra datu slāņi;
- *Google Earth* un *BingMaps* ortofoto kartes;
- Rīgas Domes Īpašumu departamenta Vidi degradējošo būvju uzraudzības komisijas sanāksmju protokoli un dati;
- Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības padomes sanāksmju protokoli;
- pētījumi no stratēģiskās uzraudzības sistēmas (SUS) datubāzes;
- sekundārie informācijas avoti: pagaidu izmantošanas prakses piemēri un iepriekš veikti pētījumi.

3.2. Pētījumā izmantotās metodes

Maģistra darba ietvaros izmantotas šādas pētniecības metodes:

- lauka pētījumi;
- pagaidu izmantošanas teritoriju klasificēšana, analīze un interpretācija;
- kartogrāfiskā materiāla sagatavošanas metodes, ilustratīvai datu atspoguļošanai;
- primārās informācijas ieguve, izmantojot daļēji strukturētas intervijas metodi, kā arī dalība biedrībā „Lucavsalas ekokopiena”.

Lauka pētījums

Lai apzinātu pašreizējo pagaidu izmantošanas specifiku Rīgā, laika periodā no 2015.gada februāra līdz 2015.gada aprīlim autore veica izpēti teritoriju apsekojumus. Tika identificētas pašreizējās pagaidu izmantošanas funkcijas izvēlētajās Rīgas etalonteritorijās un par tām veiktas piezīmes iepriekš *ArcGIS* programmatūrā sagatavotās izpēti teritoriju kartēs. Karšu izstrādē kas par pamatu izmantota Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta ģeogrāfiskās informācijas vektordatu kopa: Rīgas pilsētas apbūve un kadastra informācija, ceļi, dzelzceļi, ūdens, meži un parku teritorijas, Rīgas vēsturiskā centra robeža un aizsardzības zonas robeža.

Visapjomīgākie darbi lauka pētījuma ietvaros ir saistīti ar pagaidu izmantošanas funkciju identificēšanu Rīgas vēsturiskajā centrā. Pagaidu izmantošanas teritoriju apzināšanai Rīgas vēsturiskajā centrā, izvēlēta daļēja UNESCO pasaules mantojuma vietas Nr.852 „Rīgas vēsturiskais centrs” un tā aizsardzības zonas teritorija. Par pētījuma robežu tika izvēlēta Satekles, Valmieras, Tallinas, Mālpils, Skanstes, Hanzas, Eksporta 11.novembra krastmalas iela un 13.janvāra iela. Lauka pētījumos, izmantojot kartēšanas un foto-fiksācijas metodes, tika identificētas brīvās teritorijas un pagaidu izmantošanas teritorijas Rīgas vēsturiskā centra kvartālu plānotajā un esošajā perimetrālajā apbūvē, kā arī katrai no tām tika identificēta pagaidu izmantošanas funkcija. Lai interpretētu ievāktos datus, tie tika ievadīti ģeogrāfiskās informācijas sistēmas *ArcGIS* programmatūrā kā vektordatu slānis, par pamatu izmantojot iegūto Rīgas pilsētas ģeogrāfiskās informācijas vektordatu kopu. Jaunizveidotā vektordatu slāņa ģeogrāfiskā informācija tika papildināta ar atribūtu tabulu, kurā tika ievadīta iepriekš ievāktā informācija par konkrētās teritorijas pagaidu izmantošanas funkciju. Izmantojot *ArcMap* programmatūru, tika izveidotas pārskata kartes par pagaidu izmantošanas teritoriju pārklājumu izpēti teritorijā. Izveidotā slāņa atribūtu tabulas interpretācijai un analīzei, tā tika konvertēta *MicrosoftOffice Excel* formātā.

Detalizētākai pagaidu izmantošanas teritoriju izpētei lauka pētījuma ietvaros tika veikta Dzirnava ielas posma starp Antonijas ielu un Strēlnieku ielu funkcionālā kartēšana. Uz iepriekš sagatavotas kartes tika veikta ielas posmā esošo ēku pirmo stāvu ekonomiskās aktivitātēs fiksēšana, ēkas vizuālā stāvokļa fiksēšana, kā arī ēkas izmantošanas novērtējums: apdzīvota, daļēji apdzīvota, neapdzīvota.

Pagaidu izmantošanas teritoriju klasificēšana

Pagaidu izmantošanas funkciju analīzei Rīgā tika izveidota klasifikācija, kas izstrādāta proporcionāli pēc pagaidu izmantošanas funkciju īpatsvara Rīgas vēsturiskā centra pilsētvidē.

Pētījuma nolūkos tiek izšķirtas:

1. privātās autostāvvietas, piemēram, uzņēmumu klientiem, mājas iedzīvotājiem u.c.;
2. jauktas funkcijas, kur dominējošais izmantošanas veids ir zaļās teritorijas ar privātajām autostāvvietām;
3. maksas autostāvvietas jeb autostāvvietas kā uzņēmējdarbības veids;
4. zaļās teritorijas, kas iekļauj gan apstādījumu teritorijas, gan nepilnvērtīgi izmantotas zaļās teritorijas jeb *greenfields*;
5. teritorijas bez vizuāli novērtējamām pagaidu izmantošanas funkcijām, t.i. betonēti laukumi vai teritorijas, kurās pēc pamatizmantošanas beigām nav izveidojušās pagaidu izmantošanas funkcijas (piemēram, teritorija īsi pēc ēkas demontāžas);
6. cits izmantošanas veids, kas iekļauj maz izplatītas teritoriju izmantošanas funkcijas, kā:
 - 6.1. uzņēmējdarbības teritorijas, kas bez maksas autostāvvietām Rīgas pilsētvidē ir maz izplatītas un iekļauj tirdziņus, terasi un atvērta tipa automašīnu tirdzniecības laukumu;
 - 6.2. degradētas teritorijas, ar ko tiek saprastas būvgružiem piesārņotas teritorijas, kurās var būt saglabājušās liecības par apbūvi;
 - 6.3. sporta telpa - tenisa korti;
 - 6.4. spēļu laukums, kas atrodas ielas perspektīvajā perimetrālajā apbūvē;
 - 6.5. mākslas telpa.

Primārās informācijas ieguve

Neordināras primārās informācijas ieguves pētniecības metodes pielietotas Lucavsālas izpētē - Lucavsālas teritorijas pētījuma nolūkos autore piedalījās biedrības „Lucavsālas ekokopiena” biedru kopsapulcēs, lai apzinātu biedrības mērķus un stratēģiskās nostādnes attiecībā uz Lucavsālas attīstību.

Ekspertu intervijas. 2015.gada aprīlī tika veiktas daļēji strukturētas ekspertu intervijas, lai noskaidrotu ekspertu viedokli par izpētes teritoriju attīstības perspektīvām un tendencēm, kā arī pagaidu izmantošanas potenciālu Rīgā.

Intervēto ekspertu vārdi uzskaitīti 3.1. tabulā, bet interviju izraksti pieejami pielikumā.

Maģistra darba ietvaros intervētie eksperti (Avots: izstrādājusi autore)

Eksperts	Specialitāte un/vai amats	Intervijas datums	Intervija pieejama
Jānis Lejnieks	Arhitekts, Rīgas Austrumu izpilddirekcijas Ekonomikas attīstības projektu vadītājs	2015.gada 14.aprīlis	5.pielikums
Ineta Tumaševska	LU Attīstības un plānošanas departamenta eksperte	2015.gada 15.aprīlis	6. pielikums
Aigars Kušķis	RD PAD RVC galvenais teritorijas plānotājs	2015.gada 23.aprīlis	7. pielikums
Helēna Gūtmane	Ainavu arhitekte	2015.gada 27.aprīlis	8. pielikums

Kartogrāfisko materiālu sagatavošana

Kartogrāfisko materiālu sagatavošanai autore par pamatu izmantojusi Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta ģeogrāfiskās informācijas sistēmas datu kopu (ceļu, dzelzceļu, apbūves, RVC robežas, RVC aizsardzības zonas robežas, RVC plānotās un esošās perimetrālās apbūves, ūdens, apstādījuma teritoriju datu slāņus) un kadastra datus par 2014.gadu. Izmantojot *ArcGis* programmatūru tika digitalizēti lauka pētījuma ietvaros iegūtie dati, kā arī izstrādāta detalizēta atribūtu tabula, tādējādi nodrošinot tālāku datu analīzes iespēju.

4. PAGaidu IZMANTOŠANAS TERITORIJU ANALĪZE

Laika posmā no 2015.gada februāra līdz 2015.gada aprīlim maģistra darba ietvaros tika veikti lauka pētījumi, kuros tika identificēta pašreizējā pagaidu izmantošana izpētes teritorijās. Pagaidu izmantošanas izpētei Rīgā autore izvēlējusies trīs etalonteritorijas, kas reprezentē atšķirīgu esošo pagaidu izmantošanu un nākotnē plānoto izmantošanu. Izvēlētas teritorijas ir: Rīgas vēsturiskā centra teritorija, Lucavsala un Torņakalns.

4.1. Rīgas vēsturiskā centra teritorija

Izpētes teritorijas raksturojums

Rīgas vēsturiskā centra (turpmāk tekstā – RVC) un tā aizsardzības zonas (turpmāk tekstā – AZ) teritorija ir pilsētas kodols, kas ietver daudzveidīgas un vēsturiski funkcionāli atšķirīgas pilsētas daļas. „Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības noteikumi” (Rīgas vēsturiskā centra ..., 2004) pilsētas vēsturisko centru un tā aizsardzības zonu telpiski daļa pēc kultūrvēsturiskās vides vērtībām atbilstošajām prasībām un saglabāšanas režīma, ko ilustrē 4.1. attēls.

Pētījuma ietvaros tika izvēlēta pagaidu izmantošanas izpēte šajās RVC un tā AZ daļās:

- Vecrīga;
- Bulvāru loks;
- Rīgas vēsturiskā centra kodols un tā ārējā daļa;
- Rīgas centra perifērija: Avotu apkaime;
- Pilsētas ganības: Rīgas vēsturiskā centra ārējām kodolam piegulošā daļa.

Izpētes teritorijai ir kompleksa un daudzfunkcionāla telpiskā struktūra, kurai raksturīgs blīvs ielu tīklojums un blīva perimetrālā apbūve. Jāņem vērā, ka RVC ir valsts galvaspilsētas centrālā teritorija, kurā tiek koncentrētas valsts pārvaldes institūcijas, pašvaldības institūcijas, kā arī citas publiski nozīmīgas iestādes. Publiskā apbūve galvenokārt koncentrēta Vecrīgas un bulvāru loka daļā, kā arī teritorijas Austrumu daļā, kur atrodas Rīgas 1. slimnīcas komplekss, taču pārējā teritorijā dominē jaukta dzīvojamā un darījumu apbūve. Izteikta parku izplatība ir bulvāru loka daļā, ko caurvij Rīgas kanāls, bet attālinoties no centra, parku un skvēru izplatība ir ievērojami zemāka. Daugava un dzelzceļa valnis (Dienvidu daļā) ieskauj teritoriju kā fiziska robeža.

Vecrīga (1), Bulvāru loks (2), Rīgas vēsturiskā centra kodols (3), Centrāltirgus (4), Rīgas vēsturiskā centra kodola ārējās daļas (5), Rīgas centra perifērija (6), Ķīpsalas vēsturiskā daļa (7), Pētersala, Andrejsala, Citadeles Rietumu daļa (8), Daugavas salas. Ķīpsala (izņemot vēsturisko daļu), Klīversala, Mūkusala (9), Pilsētas ganības (10), Daugavas krastmalas (11)

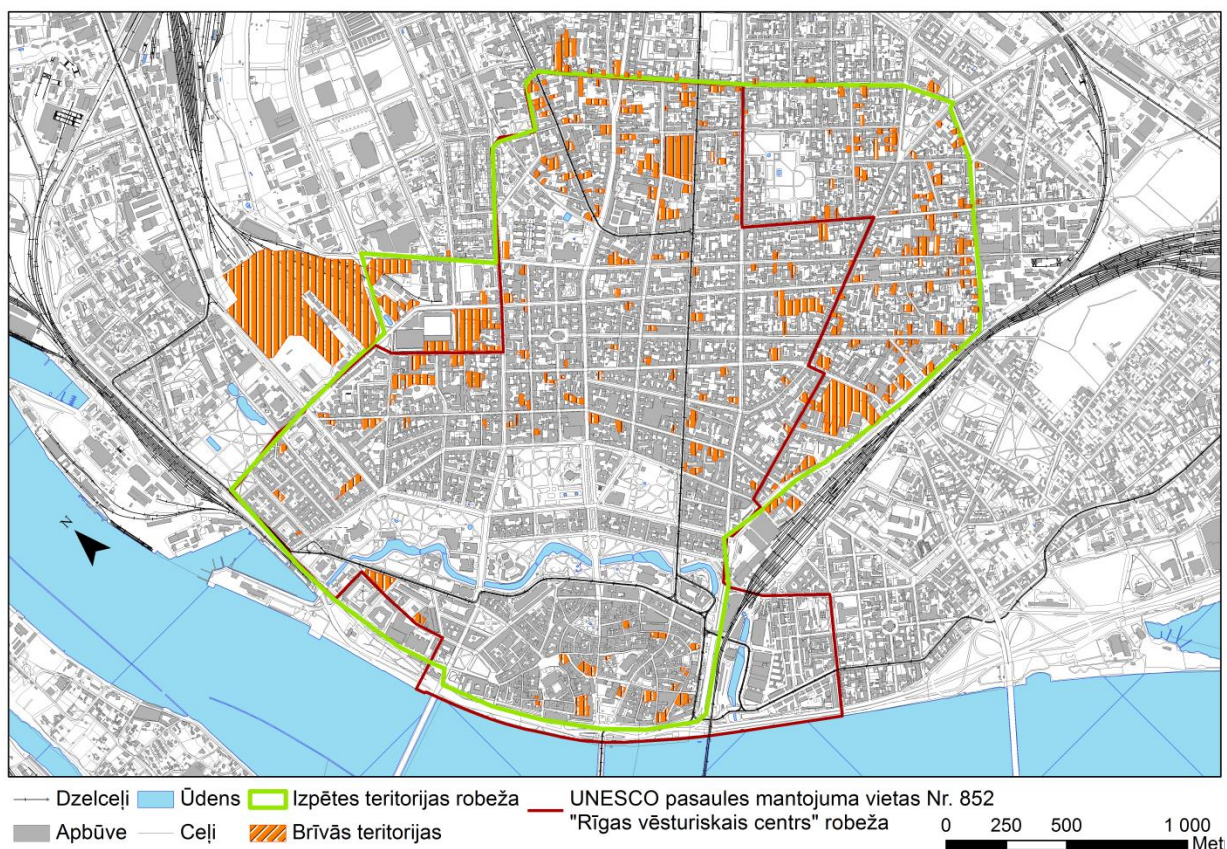
4.1. attēls. Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas sadalījums atbilstoši saglabāšanas režīmam (Avots: Rīgas vēsturiskā centra ..., 2004, 1.pielikums)

Izvēlētās izpētes teritorijas pašreizējo izmantošanu detalizēti raksturo 4.1. tabula, kas attēlo pašreizējās izmantošanas platību un īpatsvaru atsevišķi RVC teritorijā un kombinēti RVC un tā AZ teritorijā. Var secināt, ka RVC un tā AZ bez ūdens teritorijām un ielu un laukumu teritorijām dominē iepriekšminētās jauktas dzīvojamās un darījumu apbūves teritorijas un publiskās apbūves teritorijas, kam seko ražošanas un noliktavu apbūves teritorijas (Rīgas dome, 2013). Ņemot vērā pētījuma priekšmetu, īpaši jāuzsver neizmantotu teritoriju īpatsvaru, kas sastāda 4% no kopējās RVC un tā AZ teritorijas, kā arī ģimenes dārziņu teritoriju īpatsvaru, kas sastāda 2% no kopējās RVC un tā AZ teritorijas.

Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas pašreizējās izmantošanas rādītāji (Avots: Rīgas dome, 2013, 19.lpp)

Nr. p. k.	Pašreizējā izmantošana un izmantošanas veidi	RVC		Plānojamā teritorija	
		Platība, m ²	Īpatsvars, %	Platība, m ²	Īpatsvars, %
1.	Ūdeņu teritorijas			3 533 764	18
2.	Ielas un laukumu teritorijas	1 287 000	24	3 313 489	17
3.	Jauktas dzīvojamās un darījumu apbūves teritorijas	1 375 135	26	3 540 677	18
3.1.	Mazstāvu dzīvojamās apbūves teritorijas			974 389	
3.2.	Daudzstāvu dzīvojamās apbūves teritorijas			931 890	
3.3.	Jauktas dzīvojamās un darījumu apbūves teritorijas	1 375 135		1 634 398	
4.	Publiskās apbūves teritorijas	803 286	15	2 097 703	11
5.	Darījumu apbūves teritorijas	627 838	12	1 684 539	9
6.	Ražošanas un noliktavu apbūves teritorijas	176 518	3	1 981 512	10
6.1.	Ražošanas un noliktavu apbūves teritorijas	176 518		1 927 227	
6.2.	Industriālās ražošanas apbūves teritorijas	-	-	54 285	
7.	Tehniskās apbūves teritorijas	110 412	3	604 503	5
7.1.	Tehniskās apbūves teritorijas	41 146		216 922	
7.2.	Dzelzceļa teritorijas	69 264		370 869	
7.3.	Ostas apbūves teritorijas	69 266		387 581	
8.	Apstādījumu teritorijas	574 304	11	1 315 790	7
9.	Ģimenes dārziņu teritorijas	-	-	389 298	2
10.	Neizmantotas teritorijas	277 458	5	855 624	4
11.	Kopā			19 687 768	100

Pētījuma ietvaros RVC teritorijā tika apsektas 248 pagaidu izmantošanas un brīvās teritorijas, kuru pārklājums ir ilustrēts 4.2. attēlā. No šīm teritorijām 235 daļēji vai pilnībā atrodas Rīgas vēsturiskā centra esošajā un plānotajā perimetrālajā apbūvē, bet 13 atrodas ārpus tās. Pagaidu izmantošanas un brīvo teritoriju novietojums RVC perimetrālajā apbūvē detalizēti ir skatāms lielformāta kartogrāfiskajā materiālā 1.pielikumā. Identificēto pagaidu izmantošanas īpašumu struktūrā, izteikti dominē privātīpašumi.

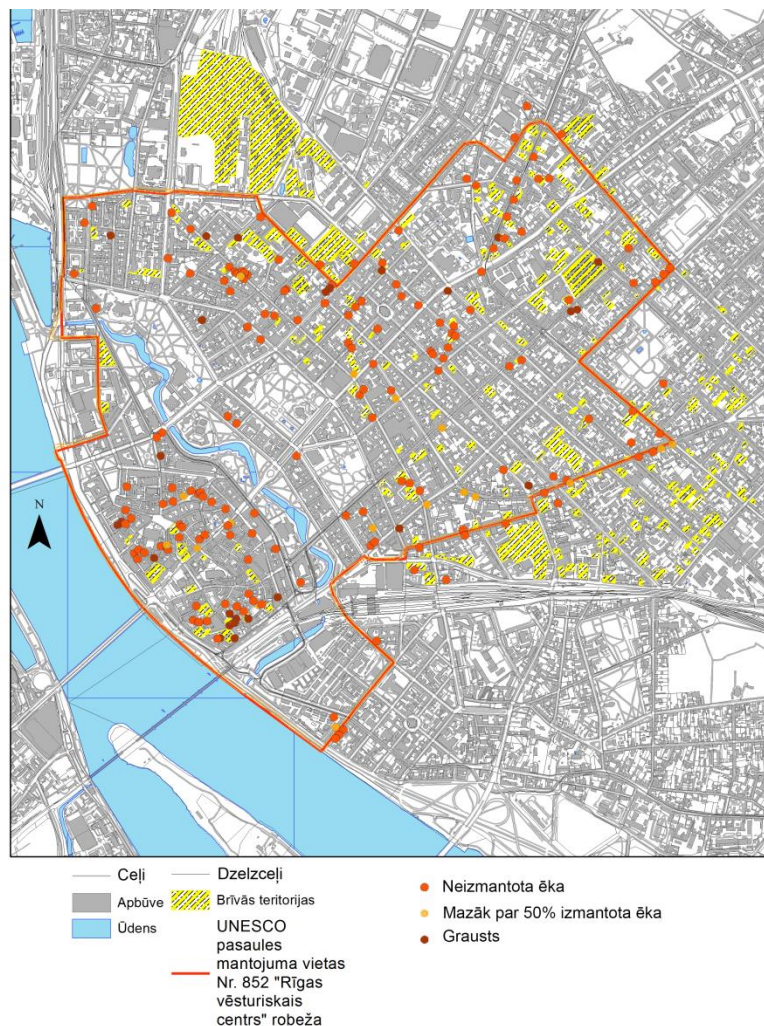
4.2. attēls. **Pagaidu izmantošanas pārklājums Rīgas vēsturiskā centra izpētes teritorijā** (Avots: izstrādājusi autore uz RD PAD kartogrāfisko datu pamata, 2015)

Analizējot identificēto pagaidu izmantošanas un brīvo teritoriju pārklājumu RVC izpētes teritorijā, var novērot, ka Vecrīgas un Rīgas vēsturiskā centra kodola daļā šo teritoriju pārklājums ir vienmērīgs, bet bulvāru lokā nav identificēta neviena no pagaidu izmantošanas vai brīvajām teritorijām perimetrālajā apbūvē. Tas skaidrojams ar bulvāru loka specifisko telpisko struktūru, kas ietver lielāko parku un apstādījumu koncentrāciju izpētes teritorijā, brīvi stāvošu ēku apbūvi, bulvāra loka apbūvei raksturīgās priekšdārzu joslas, kā arī ūdens teritorijas. Izpētes teritorijā izteikta pagaidu izmantošanas un brīvo teritoriju izplatība ir novērojama RVC kodola ārējā daļā, Rīgas centra perifērijas Avotu apkaimē, kā arī RVC kodolam piegulošajā pilsētas ganību daļā. Izdalās trīs izteikti pagaidu izmantošanas un brīvo teritoriju koncentrācijas areāli:

- teritorija starp Matīsa, Miera, Tallinas un Barona ielām;
- Avotu apkaimes teritorija;
- teritorija starp Melngaiļa, Hanzas, Skanstes, Sporta un Valdemāra ielām.

Lai novērtētu pagaidu izmantošanas un brīvo teritoriju izplatības saistību ar neapdzīvotām, vai nepilnvērtīgi izmantotām ēkām, tika izmantots Ķivules (2013) maģistra darba pētījums par nepilnvērtīgi izmantoto namu un graustu novietojumu RVC teritorijā.

Pagaidu izmantošanas un brīvo teritoriju pārklājums ar nepilnvērtīgi izmantotajām ēkām (4.3. attēls), kas lielformāta versijā pievienots 3. pielikumā). Attiecīgā saistība var sniegt informāciju par potenciālām problēmteritorijām Rīgas pilsētvidē, kurās notiek stagnācija un pilsētvides „auduma” sairšana.

4.3. attēls. Pagaidu izmantošanas, brīvo teritoriju un nepilnvērtīgi izmantoto namu pārklājums Rīgas vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonā (Avots: izstrādājusi autore uz RD PAD kartogrāfisko datu pamata, izmantojot autores pētījuma datus un Ķivule (2013))

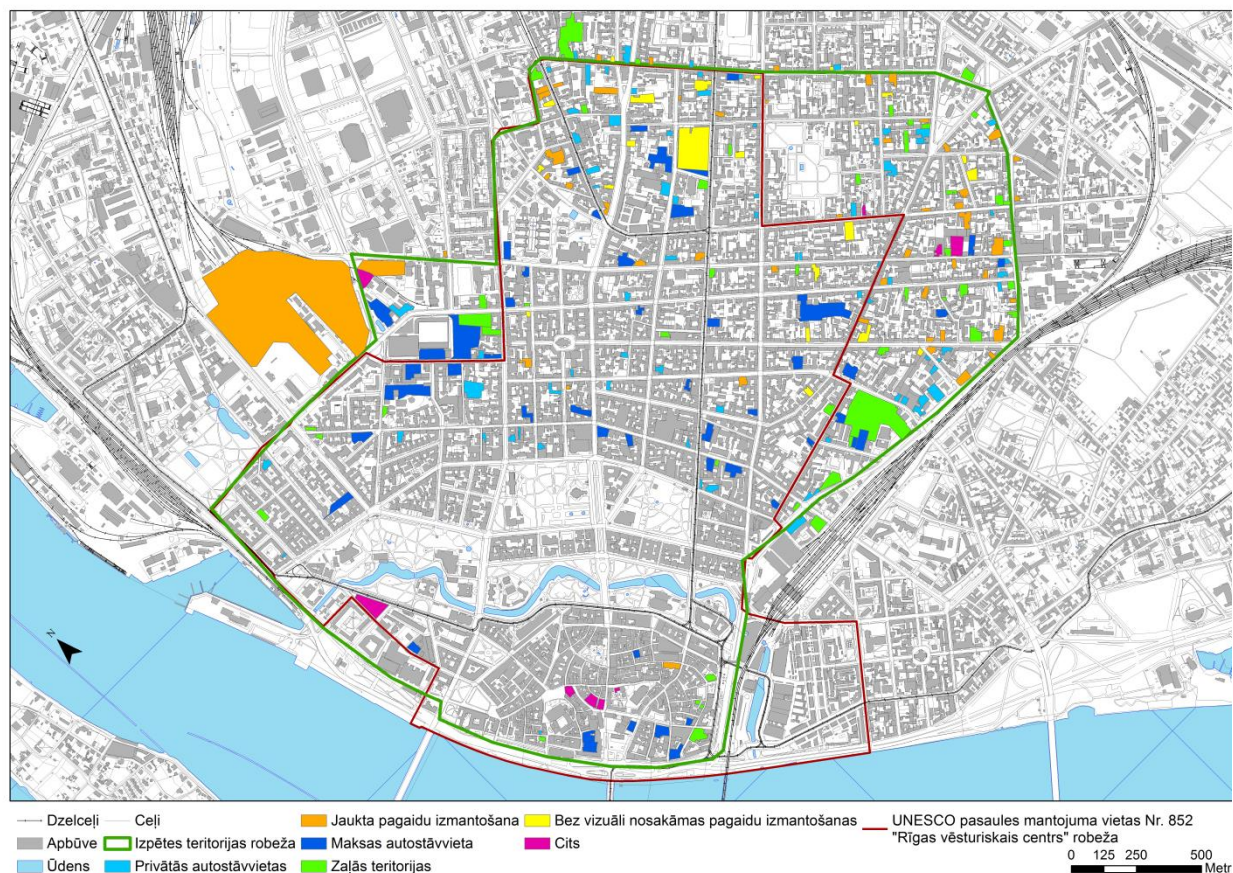
Izteikta saistība starp pagaidu izmantošanas teritorijām un nepilnvērtīgi izmantotajiem namiem ir novērojama:

- Miera ielas teritorijā;
- teritorijā starp Dzirnāvu, Valdemāra, Melngaiļa un Strēlnieku ielām.

Jāņem vērā, ka dati par nepilnvērtīgi izmantoto namu izplatību pārklāj tikai RVC robežu, kā arī dati nav aktualizēti un neatbilst pašreizējo situāciju, taču ir uzskatāmi par attīstības tendenci ilustrāciju RVC teritorijā.

Lai analizētu RVC pagaidu izmantošanu pēc funkcionālā lietojuma, lauka darbu procesā tika fiksēta teritoriju pašreizējā pagaidu izmantošanas funkcija, kas sniedz padziļinātu informāciju par pagaidu izmantošanas daudzveidību un īpatsvaru ne tikai RVC un tā AZ, bet

reprezentē arī Rīgu kopumā. Iegūtie dati tika klasificēti pēc to funkcijām 6 reprezentatīvās grupās pēc iepriekš 3.2. nodaļā aprakstītās klasifikācijas. Pagaidu izmantošanas pārklājumu pēc funkcionālā lietojuma veida ilustrē 4.4. attēls (lielformāta versijā pievienots 2.pielikumā).

4.4. attēls. Pagaidu izmantošanas teritoriju pārklājums pēc funkcionālā iedalījuma Rīgas vēsturiskā centra izpētes teritorijā (Avots: izstrādājusi autore uz RD PAD kartogrāfisko datu pamata, 2015)

Vecrīgas daļā dominē maksas autostāvvietu pagaidu izmantošanas funkcija, kam pēc izplatības seko zaļās zonas. Šajā teritorijā tika identificētas arī pārējā pilsētvidē neraksturīgas pagaidu izmantošanas funkcijas, kā mākslas telpa, tirdziņi un vissezonu āra terases. RVC kodolteritorijā nav dominējošas pagaidu izmantošanas funkcijas – visizplatītākās ir maksas un privātās autostāvvietas, kā arī zaļās zonas. RVC kodola ārējā daļā novērojama izteiktāka pašreizējās pagaidu izmantošanas variācija, kā arī šo teritoriju platības ir lielākas. Avotu apkaimē izteikti dominē zaļo zonu pagaidu izmantošanas funkcija, kas bieži vien tiek īstenota kopā ar garāžu, šķūņu apbūvi un privātajām autostāvvietām. Visā izpētes teritorijā tikai Avotu apkaimē tika konstatēti kvartāla perimetrālajā apbūvē ietilpstoši īpašumi, kas pēc vizuāla novērtējuma tika klasificēti kā vizuāli vidi degradētas teritorijas (teritorijas ar būvgružiem un sagrauvušām ēkām), kas ilustrēti 4.5. attēlā.

4.5. attēls. Avotu apkaimes vizuāli vidi degradējošas teritorijas Bruņinieku ielā (Avots: autore foto, 2015)

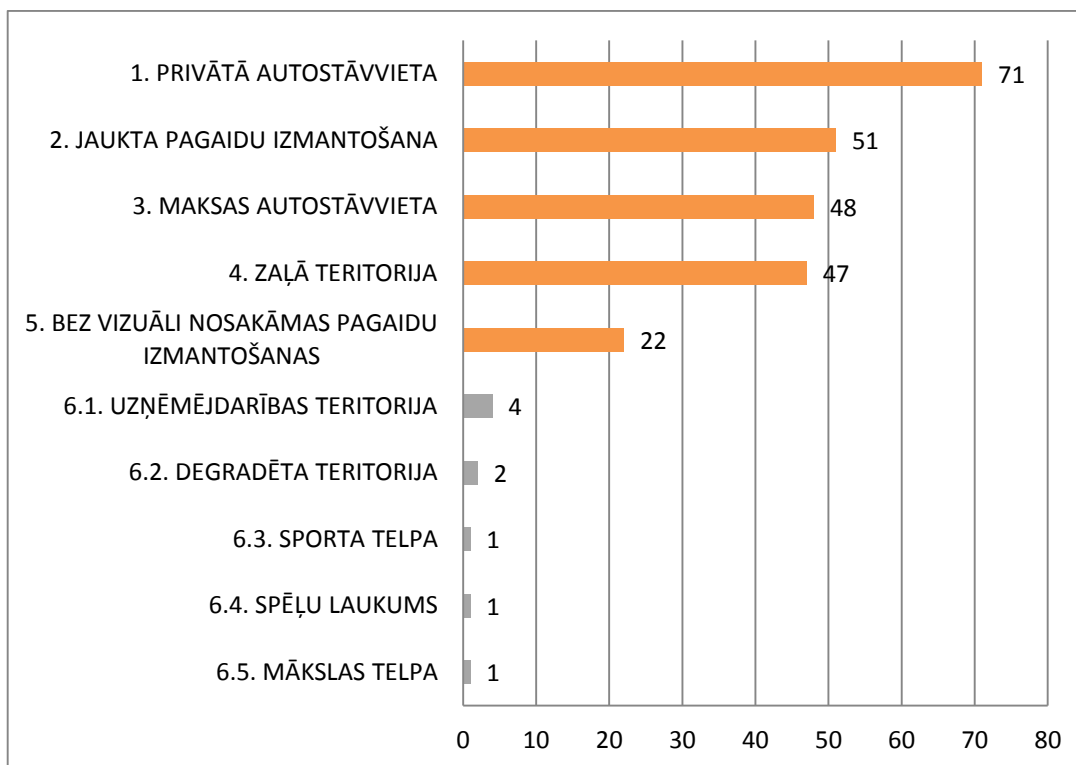
Pagaidu izmantošanas teritoriju izplatības areāls starp Melngaiļa, Hanzas, Skanstes, Sporta un Valdemāra ielām pēc brīvo teritoriju un pagaidu izmantošanas platības ir vislielākais. Šajā teritorijā izteikti izceļas divi kvartāli, kuros RVC esošajā un plānotajā perimetrālajā apbūvē un iekškvartālos nav apbūves, vai arī tā ir transformācijas stāvoklī. Tie ir – kvartāls starp Hanzas, Valdemāra, Melngaiļa un Vesetas ielas turpinājumu (šobrīd ielas posms tiek izmantots kā maksas stāvlaukums) (4.6. attēls (A)), kā arī kvartāls starp Melngaiļa, Strēlnieku, Dzirnavu un Antonijas ielām (4.6 attēls (B)). Abu kvartālu neapbūvētajā teritorijā dominē maksas autostāvvietu funkcija.

4.6. attēls. Pašreizējā maksas autostāvvietas pagaidu izmantošana: A-kvartāls starp Hanzas, Valdemāra, Melngaiļa un Vesetas ielām; B- kvartāls starp Melngaiļa, Strēlnieku, Dzirnavu un Antonijas ielām (Avots: autore foto, 2015)

Pēc esošo pagaidu izmantošanas funkciju īpatsvara Rīgas pilsētvidē (4.7. attēlā) var secināt, ka RVC un tā AZ izplatītākais pagaidu izmantošanas veids ir privātās autostāvvietas (1.funkcionālā grupa), turklāt no 2. funkcionālās grupas „jaukta pagaidu izmantošana” 34 teritorijās privātā autostāvieta ir kā viena no pagaidu izmantošanas funkcijām. Jauktas pagaidu izmantošanas grupā tiek iekļautas arī perimetrālajā apbūvē esošas teritorijas ar

pagaidu būvēm, kā garāžas un šķūņi, kas ir izplatīts pagaidu izmantošanas veids izpētes teritorijas perifērijā – īpaši Avotu apkaimē. Autostāvvietu funkcija kopumā ir konstatēta vairāk kā pusei no apsekotajām teritorijām, kurām pēc izplatības seko zaļās teritorijas.

4.7. attēls. Rīgas vēsturiskā centra pagaidu izmantošanas teritoriju un brīvo teritoriju esošās izmantošanas funkcionālais iedalījums (Avots: izstrādājusi autore, 2015)

Zaļās teritorijas daļēji pilda pilsētvides ekoloģiskās funkcijas, kas ir pozitīvi vērtējama pagaidu izmantošana, taču jāvērtē šo teritoriju kvalitāti un potenciālu tās pilnveidot. Iespējams, ka ir nepieciešams pārvērtēt perimetrālās apbūves plānojumu un pašreizējo pagaidu izmantošanu īstenot kā pamatizmantošanu ilgtermiņā, attīstot pilsētas zaļo struktūru un zaļos koridorus ar skvēru un parkveida telpu izveidi daļā no šīm teritorijām.

Vērtējot teritoriju pašreizējās izmantošanas ekonomisko aktivitāti, var secināt, ka šobrīd Rīgā tieša pagaidu izmantošanas ekonomiskā atdeve ir praktiski konstatējama tikai maksas autostāvvietu funkcijas īstenošanas gadījumā, jo pārējo uzņēmējdarbības veidu izplatība kā pagaidu izmantošana ir zema. Jāņem vērā, ka lauka pētījums ir veikts ziemas un pavasara sezonā, tādēļ situācija var atšķirties vasarā – tas ir saistīts ar Latvijas klimatisko apstākļu specifiku un publiskās ārtelpas aktīvāku izmantošanu vasaras periodā. Maksas autostāvvietu funkcionālā grupa ir uzņēmējdarbības forma, tādēļ to ir iespējams kombinēt ar 6.1. apakšgrupu – uzņēmējdarbības teritorijas. Balsoties uz pagaidu izmantošanas funkcionālo klasifikāciju, kas aprakstīta 1.2.1. nodaļā, tiek izvēlēts šo izmantošanas veidu pētīt atsevišķi no uzņēmējdarbības teritorijām. Maksas autostāvvietu izplatības īpatsvars pret pārējām

uzņēmējdarbības formām var sniegt nereprezentatīvu priekšstatu par esošo pagaidu izmantošanas struktūru Rīgas vēsturiskā centra pilsētvidē. Tas skaidrojams ar uzņēmējdarbību kā pozitīvu brīvo teritoriju un pagaidu izmantošanas teritoriju funkcionālu aktivizāciju, taču, maksas autostāvvietu gadījumā, tām raksturīga salīdzinoši minimāla ietekme uz kvalitatīvas pilsētvides un publiskās ārtelpas attīstību.

Pētījuma ietvaros tika izveidots arī esošās pagaidu izmantošanas funkcionālā iedalījuma izplatības īpatsvara grafiki, izšķirot tikai perimetrālajā apbūvē esošās teritorijas un teritorijas, kas atrodas ārpus tās (4.pielikums).

Kopumā var secināt, ka pagaidu izmantošanas teritorijas ir biežāk identificējamās RVC kodola ārējā daļā un teritorijās, kas atrodas ārpus RVC robežām. Šajā izpētes teritorijas daļā ir arī novērojama pagaidu izmantošanas funkciju daudzveidība, taču to ieguldījums pilsētvides un publiskās ārtelpas attīstībā un veidošanā ir vērtējams kā zems.

Vērtējot izteiktākos brīvo teritoriju un nepilnvērtīgi izmantoto ēku izplatības areālu, kā potenciālu pilotteritoriju pagaidu izmantošanai būtu nepieciešams apsvērt Miera ielas teritoriju. Ņemot vērā Miera ielai piesaistīto radošo apvienību aktivitāti, pagaidu izmantošanai kā sabiedrību iesaistošam plānošanas instrumentam šajā teritorijā ir izteikti augsts potenciāls, ko būtu nepieciešams apzināt un izmantot.

Kā noskaidrots ekspertu intervijā ar RVC teritorijas plānotāju Aigaru Kušķi(7.pielikums), pagaidu izmantošanas teritoriju izplatības areālam starp Melngaiļa, Hanzas, Skanstes, Sporta un Valdemāra ielām ir izstrādāti vairāki detālplānojumi vērīenīgiem būvniecības projektiem. Šis pagaidu izmantošanas izplatības areāls ir izteiktā transformācijas procesā, taču jāuzsver, ka Hanzas un Skanstes ielām piegulošā teritorija aizņem ievērojamu platību, kurā netiek īstenota funkcionāla pagaidu izmantošana. Jāmin, ka konkrēti šajā teritorijā, paralēli biznesa un dzīvojamās apbūves izveidei, plānota Teterevu fonda Laikmetīgās mākslas muzeja celtniecība (LETA, 2014), tādēļ potenciāli pagaidu izmantošanu šajā teritorijā varētu saistīt ar mākslas telpas funkciju dzīvināšanu, kas ar laiku transformētos teritorijas pamatizmantošanā.

Ņemot vērā brīvo un pagaidu izmantošanas teritoriju izplatību Avotu apkaimē, potenciāli šī teritorija var gūt lielāko ieguvumu no pagaidu izmantošanas funkciju klāsta dažādošanas un sabiedrības iesaistes šo funkciju identificēšanā un definēšanā.

Analizējot nepilnvērtīgi izmantoto namu un brīvo teritoriju pārklājumu, kā potenciāla problēmteritorija izceļas Dzirnau ielas posms no Antonijas līdz Strēlnieku ielai. Tādēļ, lai pilnvērtīgāk izpētītu brīvo teritoriju un nepilnvērtīgi izmantoto ēku veidošanās tendences šajā teritorijā, pētījuma ietvaros tika veikta detalizētāka teritorijas analīze.

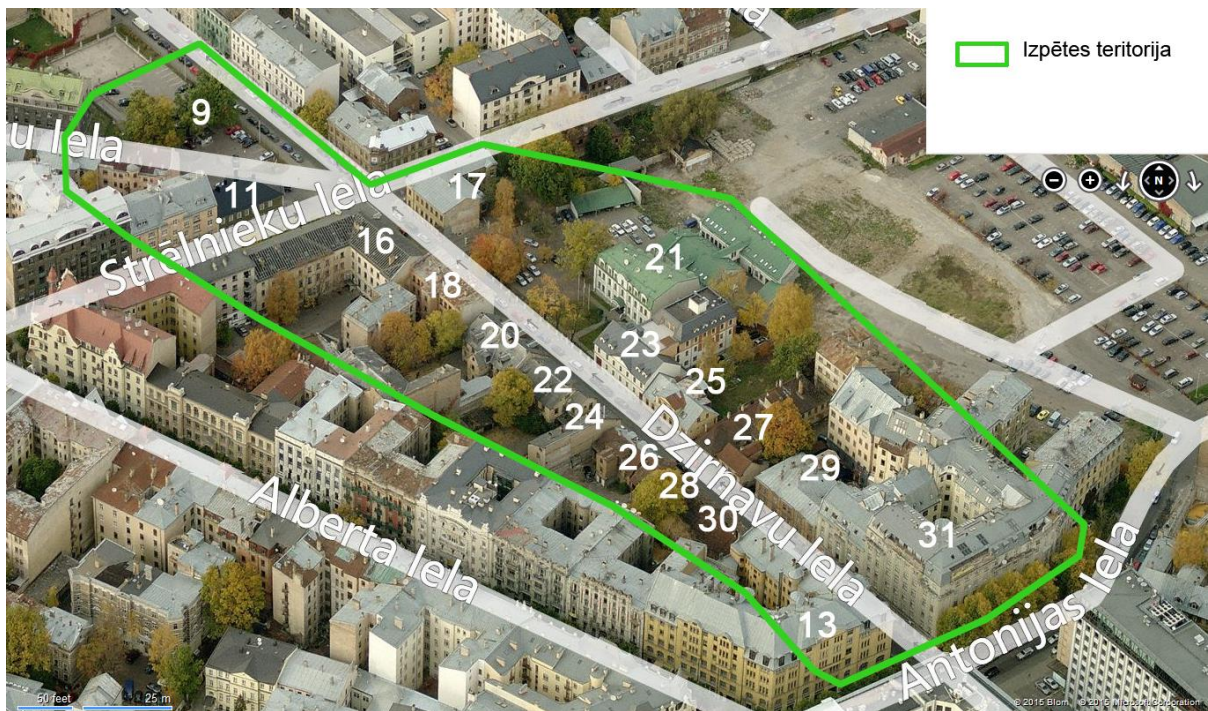
Dzirnavu ielas izpētes teritorija

Dzirnavu ielas izpētes teritorija posmā starp Antonijas un Strēlnieku ielu, kā arī iekļaujot maksas stāvlaukumu Mednieku ielā 9, ietilpst RVC Centra apkaimes teritorijā (4.8. attēls), kur RVC kodola daļa robežojas ar ārējā kodola daļu. Teritorija ietilpst UNESCO pasaules mantojuma robežās un atrodas Rīgas klusajā centrā, ar attīstītu infrastruktūru un šim rajonam raksturīgu augstu nekustamā īpašuma tirgus vērtību.

4.8. attēls. Dzirnavu ielas izpētes teritorijas novietojums Rīgas vēsturiskajā centrā (Avots: izstrādājusi autore uz *GoogleEarth* ortofoto pamatnes)

Izpētes teritorijai raksturīga fragmentāra koka divstāvu ēku apbūve, kas mijas ar daudzstāvu mūra ēku apbūvi. Vairums koka ēkām iekšpagalmos ir raksturīga daudzstāvu mūra ēku apbūve, kā izņēmumu var minēt Dzirnavu ielas īpašumus 26, 28 un 30 (4.9.attēls), kur iekšpagalma izmēru dēļ apbūve nav izveidojusies. Atšķirīga apbūve veidojusies Dzirnavu ielā 21, kur mūra ēka ir brīvi stāvoša ar šajā ielas posmā neraksturīgu priekšdārzu.

4.9.attēls. Dzirnavu ielas izpētes teritorijas ortofoto karte ar ēku Nr. (Avots: izstrādājusi autore uz BingMaps ortofoto pamatnes, 2015)

RVC un tā AZ teritorijas plāna „Kultūrvēsturisko ansambļu un kultūras pieminekļu grafiskajā daļā” (Kultūrvēsturiskie ansambļi ..., 2013) šis ielas posms ir iekļauts kā kultūrvēsturiski nozīmīga un autentiska pilsētvides teritorija, izņemot Mednieku ielas 9 īpašumu. Ielas posmā atrodas 4 mūra ēkas ar vietējas nozīmes arhitektūras pieminekļa statusu, kultūrvēsturiski vērtīgu ēku statuss ir piemērots arī vairākām mūra un visām koka ēkām. Ielas posms no Dzirnavu ielas 20 līdz Dzirnavu ielai 28 ir izšķirts kā kultūrvēsturiski nozīmīga apbūves fronte (RVC kultūrvēsturiskā ..., 2013).

Izpētes teritorijas īpašumu detalizētam pārskatam un analīzei izveidota 4.1. tabula, kas atspoguļo īpašumu ēku funkcionālo aktivitāti un pielietojumu, tipu, kultūrvēsturisko vērtību, tehnisko stāvokli, kā arī informāciju par teritorijas plānoto atļauto izmantošanu un īpašnieku struktūru.

Veicot brīvo teritoriju un pagaidu izmantošanas teritoriju kartēšanu RVC, Dzirnavu ielas izpētes teritorijā tika identificēti divi perimetrālajā apbūvē esoši neapbūvēti īpašumi: Mednieku ielā 9 un Dzirnavu ielā 20. Pētījuma ietvaros pēc pirmreizējās kartēšanas tika veikta atkārtota teritorijas funkcionālā kartēšana. Funkcionālās kartēšanas rezultāti ir apkopoti 4.1. tabulā, pēc kuriem var secināt, ka 9 no ēkām izpētes teritorijā ir tukšas un 4 daļēji apdzīvotas, bet tikai atsevišķas ēkas tiek pilnvērtīgi izmantotas. Pirmo stāvu ekonomiskā aktivitāte ir koncentrēta ēkās, kas novietotas Dzirnavu un Antonijas ielas krustojumā, bet pārējā ielas posmā ēku pirmajos stāvos ir novērojamas tikai 3-4 ekonomiskās aktivitātes.

Dzirnavu ielas izpētes teritorijas īpašumu raksturojums (Avots: izstrādājusi autore, izmantojot autores veiktās kartēšanas datus, RD PAD kadastra datus, RVC un tā AZ TP grafiskās daļas materiālus: (Kultūrvēsturiskie ansambļi ..., 2013); (RVC kultūrvēsturiskā ..., 2013); (RVC un tā aizsardzības ..., 2013))

Īpašuma adrese	Ēkas tips/ esošā funkcionālā izmantošana/ 1. stāva ekonomiskā aktivitāte	Kultūrvēsturiskā vērtība	Vidi degradējošs statuss	Plānotā izmantošana	Zemes vienības kadastra īpašumtiesības
Mednieku iela 9	Neapbūvēta teritorija, kurā ierīkots maksas auto stāvlaukums kā pagaidu izmantošanas veids.	-	-	Apbūve ar dzīvojamās funkcijas īpatsvaru virs 40% (turpmāk tekstā – JC2)	Privātīpašumā fiziskai personai
Strēlnieku iela 11	Apdzīvota 2 st. koka ēka/ 1.st. - ēdināšanas uzņēmums.	Pilsētvides kultūrvēsturisko vērtību veidojoša vēsturiska apbūve bez noteikta kultūrv. vērtības līmeņa	-	JC2	
Dzirnavu iela 16	Daļēji izmantota 3 st. mūra ēka/ 1.st. - veselības aprūpes iestāde.	Pilsētvides kultūrvēsturisko vērtību veidojoša vēsturiska apbūve bez noteikta kultūrv. vērtības līmeņa	-	Apbūve bez noteikta dzīvojamās funkcijas īpatsvara (turpmāk tekstā JC)	Privātīpašumā juridiskai personai
Dzirnavu iela 17	Apdzīvota koka 2 st. dzīvojamā ēka/ pagrabstāvā tiek īstenota ekonomiskā aktivitāte un piedāvāti datortehnikas pakalpojumi	Pilsētvides kultūrvēsturisko vērtību veidojoša vēsturiska apbūve bez noteikta kultūrv. vērtības līmeņa	-	Apbūve ar dzīvojamās funkcijas īpatsvaru virs 20% (turpmāk tekstā – JC1)	Pašvaldības īpašums
Dzirnavu iela 18	Daļēji apdzīvota 3.5 st. mūra ēka. Pagalmā pilnībā apdzīvotas 4 st. un 3 st. mūra ēkas.	Vietējas nozīmes arhitektūras piemineklis	-	Apbūve ar dzīvojamās funkcijas īpatsvaru virs 60% (turpmāk tekstā – JC3)	Pašvaldības īpašums
Dzirnavu iela 20	Demontēta koka ēka, kuras vietā ierīkots privātais stāvlaukums. Pagalmā apdzīvota 4 st. mūra ēka.	Nojauktā ēka RVC TP bijusi klasificēta kā kultūrvēsturiski vērtīga ēka	-	JC3	Privātīpašumā juridiskai personai
Dzirnavu iela 21	Pilnībā izmantota 3 st. mūra ēka – „Lauku avīzes” redakcija.		-	JC2	Privātīpašumā juridiskai personai
Dzirnavu iela 22	Neizmantota 2 st. ēka.	Kultūrvēsturiski vērtīga ēka	„B” kategorija	JC3	Privātīpašumā juridiskai personai
Dzirnavu	Restaurēta 2,5 st. mūra		-	JC2	Privātīpašumā

ielā 23	ēka/ 1.st. – veselības aprūpes iestāde.				fiziskai personai
Dzirnavu ielā 24	Neizmantota 2 st. ēka.	Kultūrvēsturiski vērtīga ēka	„C” kategorija	JC3	Privātīpašumā fiziskai personai
Dzirnavu ielā 25	Neizmantota, restaurēta 2 st. koka ēka.	Kultūrvēsturiski vērtīga ēka	-	JC2; Izstrādāta būvniecība par viesnīcas izveidi.	Privātīpašumā juridiskai personai
Dzirnavu ielā 26	Neizmantota 2 st. ēka.	Kultūrvēsturiski vērtīga ēka	„B” kategorija	JC3	Privātīpašumā fiziskai personai
Dzirnavu ielā 27	Divas neizmantotas 2 st. koka ēkas. Notiek demontāža.	Kultūrvēsturiski vērtīga ēka; ēka ar nelielu kultv. vērtību	„A” kategorija	JC2; Izstrādāta būvniecība par viesnīcas izveidi.	Privātīpašumā juridiskai personai
Dzirnavu ielā 28	Neizmantota 2 st. ēka.	Kultūrvēsturiski vērtīga ēka	„C” kategorija	JC3	Privātīpašumā fiziskai personai
Dzirnavu ielā 29	Neizmantota 2 st. koka ēka.	Kultūrvēsturiski vērtīga ēka	„B” kategorija	JC2	Pašvaldības īpašums
Dzirnavu ielā 30	Neizmantota 2 st. koka ēka.	Kultūrvēsturiski vērtīga ēka	„C” kategorija	JC3	Privātīpašumā fiziskai personai
Dzirnavu ielā 31	Apdzīvota 4-6 st. mūra ēka/ 1.st. aktīva ekonomiskā darbība.	Vietējas nozīmes arhitektūras piemineklis	-	JC3	Privātīpašumā juridiskai personai
Antonijas ielā 13	Neapdzīvota 4-6 st. mūra ēka/ 1.st. vairāki ēdināšanas uzņēmumi.	Vietējas nozīmes arhitektūras piemineklis	-	JC3	Privātīpašumā daļēji fiziskai un juridiskai personai

Centrālā novietojuma, kā arī attīstītās infrastruktūras dēļ, šī teritorija ir perspektīva attīstības procesiem, taču pēdējo desmit gadu laikā šajā ielas posmā ir novērojama pakāpeniska ēku tehniskā stāvokļa pasliktināšanās un noteikta rakstura pilsētvides deģenerācija. Rīgas Domes Vidi degradējošo būvju komisija, apsekojot minēto ielas posmu izbraukuma sanāksmē 2014.gada 17.oktobrī, 8 ēkām ir piešķīrusi pilsētvidi degradējošu un sabiedrisko drošību apdraudošu ēku statusu un piemērojuši paaugstinātu nekustamā īpašuma nodokli. Izbraukuma sēdes laikā tika konstatēta nesankcionēta perimetrālajā apbūvē esošas koka ēkas demontāža Dzirnavu ielā 20, par ko tika informēta būvvalde (4.10. attēlā) (Vidi degradējošu būvju ..., 2014; Rīgas pašvaldības portāls, 2014).

Turpmākai izpētes teritorijas analīzei tika izvirzīta ēkas Dzirnavu ielā 20 attīstības izpēte. Vizuāli novērtējot pieejamās ēkas Dzirnavu ielā 20 foto fiksācijas (4.11.attēlā) var secināt, ka šī ir viena no vizuāli labākajām stāvoklī esošajām koka ēkām izpētes teritorijā. Tas liek apšaubīt ēkas demontāžu sabiedrības drošības nolūkos. Zīmīgi, ka koka ēkas demontāža ir rosināta jau pirms 10 gadiem. Rīgas Vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības padome

2005.gada 21.jūlijā (Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības padome, 2005) pēc īpašnieka iniciatīvas lemj par ēkas Dzirnavu ielā 20 demontāžu, to vienbalsīgi neatbalstot, kā arī papildus lemjot par ierosinājumu Rīgas Domei izstrādāt detālplānojumu kultūrvēsturiskās pilsētvides saglabāšanas veicināšanai kvartālam starp Strēlnieku, Alberta, Antonijas un Dzirnavu ielu.

4.10. attēls. Dzirnavu iela 20 pēc ēkas demontāžas
(Avots: autores foto, 2015)

4.11. attēls. Demontētā koka ēka Dzirnavu ielā 20
(Avots: Wikimapia, [S.a.]

Hronoloģiski par Dzirnavu ielas 20 nama attīstību tiek spriests trīs gadus vēlāk Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Būvvaldes sēdē, kurā pēc īpašnieka ierosinājuma tiek atbalstīta ēkas rekonstrukcija (Rīgas domes Pilsētas ..., 2008). Pētījuma ietvaros autorei nav izdevies uzzināt īpašnieka viedokli par ēkas nojaukšanas iemesliem.

RVC teritorijas plānotājs un eksperts Aigars Kušķis (7.pielikums) norāda, ka šāda attīstības tendence ar kultūrvēsturiski vērtīgo koka ēku degšanu vai cita veida demontāžu ir bijusi aktuāla, taču pēc „Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos” (Rīgas vēsturiskā centra..., 2006) punkta iestrādes, ka šo ēku vietā „pieļaujama tāda paša apjoma atbilstošas konstrukcijas un būvmateriāla ēka”, šī tendence ir izteikti mazinājusies. RVC teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi arī paredz pastāvīgu ēku uzturēšanu labā tehniskā stāvoklī, tādejādi ar saistošajiem noteikumiem cenšoties limitēt kultūrvēsturiskā mantojuma ēku nonākšanu sliktā tehniskā stāvoklī.

Ekspertu intervijā arhitekts Jānis Lejnietis (5. pielikums) pauž viedokli, ka esošo koka ēku saglabāšana šajā ielas posmā nākotnē nav perspektīva, kā arī to arhitektoniskā vērtība ir zema salīdzinot ar, piemēram, paralēlo Alberta ielu. Koka ēku atjaunošana mūsdienās ir luksuss un zināma veida džentrifikācijas izpausme, jo restaurētās koka ēkās var atļauties dzīvot tikai privilīģēta sabiedrības daļa. Jāņem vērā, ka investora interesēs ir gūt peļņu no projekta, taču koka namu restaurācija ir resursu ietilpīgs process, jo nepieciešamo investīciju ieguldījums attiecībā pret potenciālo peļņu ir pārāk liels. Sabiedrisku funkciju koka ēku

renovācijai ir lielāks potenciāls, jo attīstības motīvus nevada peļņa. Kā norāda arhitekts, ēku īpašniekiem perspektīvāk būtu veidot mūsdienu prasībām atbilstošu apbūvi, samērojot priekšplāna apbūvi ar pagalma apbūvi. Eksperts kā diskutablu mūsdienu tendenci koka ēku restaurācijā min „fasādismu”, kurā tiek saglabāta tikai ēkas fasāde un līdz ar to kultūrvēsturisko vērtību saglabāšana ir nosacīta. „Fasādisma” ēku rekonstrukcijas paņēmieni netiek atbalstīti arī RVC teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos.

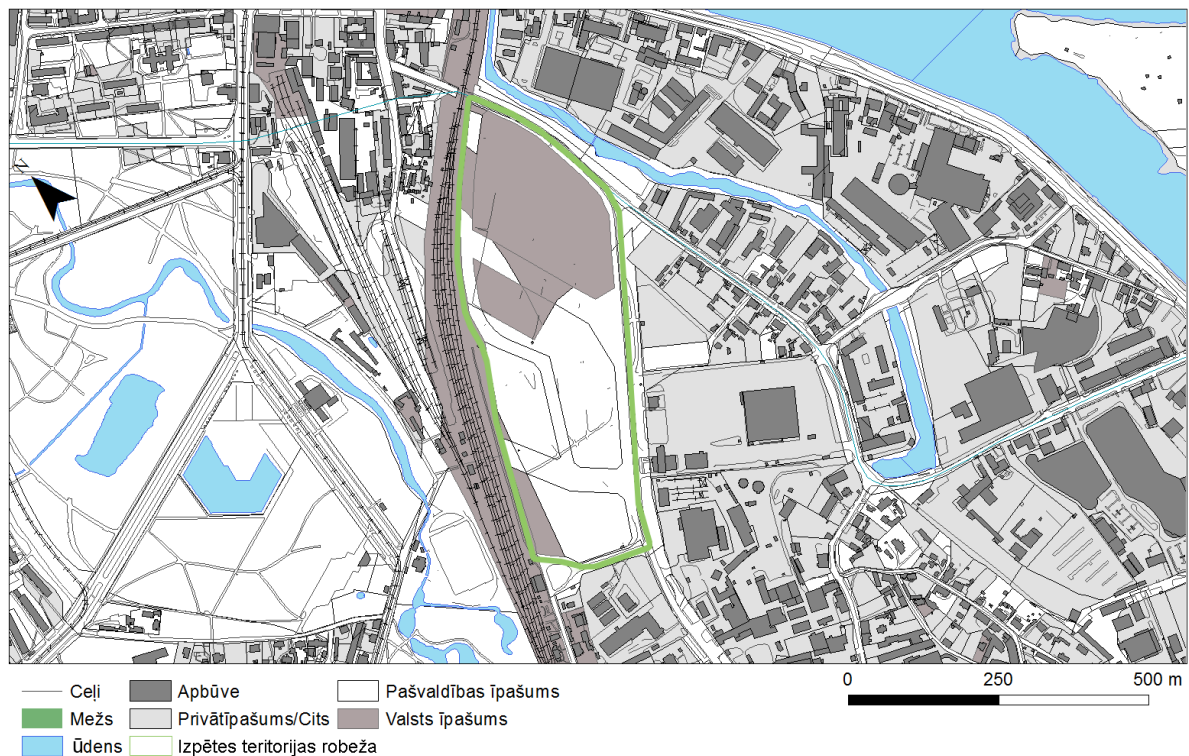
Automašīnu stāvlaukums Mednieku ielā 9 ir ilgstoši neapbūvēta teritorija un, kā noskaidrots intervijā ar ekspertu A.Kušķi (7. pielikums), teritorija savulaik ir bijusi valsts īpašums un uz tā atradušies vairāki vērtīgi koki. Pašvaldības iecerēs ir bijis šo teritoriju saglabāt kā skvēru, taču dažādu apstākļu rezultātā minētā teritorija ir nonākusi privātīpašumā. Šobrīd īpašums ir potenciālā apbūves teritoriju un, kā konstatēts funkcionālajā kartēšanā, uz īpašuma šobrīd praktiski nav saglabājušies apstādījumi un koki. Eksperts norāda, ka teritorijai nav izstrādāta būvniecība un tuvākajā laikā nav plānojama esošā funkcionālā lietojuma maiņa.

Jāmin, ka perspektīvā šajā teritorijā var aizsākties revitalizācijas process, jo pašvaldība 2014. gada 14. maijā ir akceptējusi viesnīcas būvniecību, kas iekļauj divu koka ēku renovāciju un pagalma apbūves veidošanu (Apollo, 2014).

Dzirnavu ielas izpētes teritorijas attīstībā vitāli nozīmīga ir privātīpašnieku iesaiste, kas saistīts ar izteikto privātīpašumu īpatsvaru. Pašvaldība, potenciāli identificējot īpašnieku specifiku un intereses, var izstrādāt efektīvākus atbalsta mehānismus īpašumu sakārtošanai. Pagaidu izmantošanas potenciāls šajā teritorijā ir neapbūvētajās teritorijās un dažās ēkās, taču to tehniskā stāvokļa novērtēšanai ir nepieciešama ekspertu piesaiste. Potenciāli iesaistot Mednieku ielas 9 un Dzirnavu ielas 20 īpašniekus ar vietējo iedzīvotāju līdzdalību un pašvaldības atbalstu var tikt mainīta šo teritoriju pašreizējā pagaidu izmantošanas funkcija. Turpmākam rīcības plānam ir nepieciešama iedzīvotāju biedrību identificēšana šajā apkaimē un īpašnieku interešu identificēšana.

4.2. Torņakalns

Torņakalna izpētes teritorija (4.12. attēls) reprezentē transformācijas procesā esošu teritoriju ar daļēji sagaidāmu teritorijas plānojuma funkciju īstenošanu tuvākajos gados. Izvēlēta teritorija ir saglabāta daļēji pašvaldības un valsts īpašumā, kā pagaidu izmantošanu ilglaicīgi īstenojot ģimenes dārziņu funkciju. Šobrīd teritorijā daļēji norisinās process pie ilgtermiņa izmantošanas nostiprināšanas, tajā attīstot zinātnes centru jeb Latvijas Universitātes akadēmisko centru (Torņakalns – Latvijas Universitātes..., bez dat.). Specifiski, ka šajā etalonteritorijā daļēji publiski pieejamo pagaidu izmantošanas funkciju nomaina sabiedrībai nozīmīgs, publisks ilgtermiņa izmantošanas veids.

4.12. attēls. **Torņakalna etalonteritorija un īpašumu struktūra** (Avots: izstrādājusi autore uz RD PAD kartogrāfisko datu kopas pamata)

Kā prioritārās iesaistītās puses (*stakeholders*) izpētes teritorijas attīstībā var minēt tās īpašniekus: valsti, Rīgas pašvaldību, Latvijas Universitāti (turpmāk tekstā – LU). Plašākā lokā ir iesaistītas daudzveidīgas sabiedrības interešu grupas, piemēram, Torņakalna iedzīvotāji, iepriekšējās pagaidu izmantošanas lietotāji, LU studenti un mācību spēki.

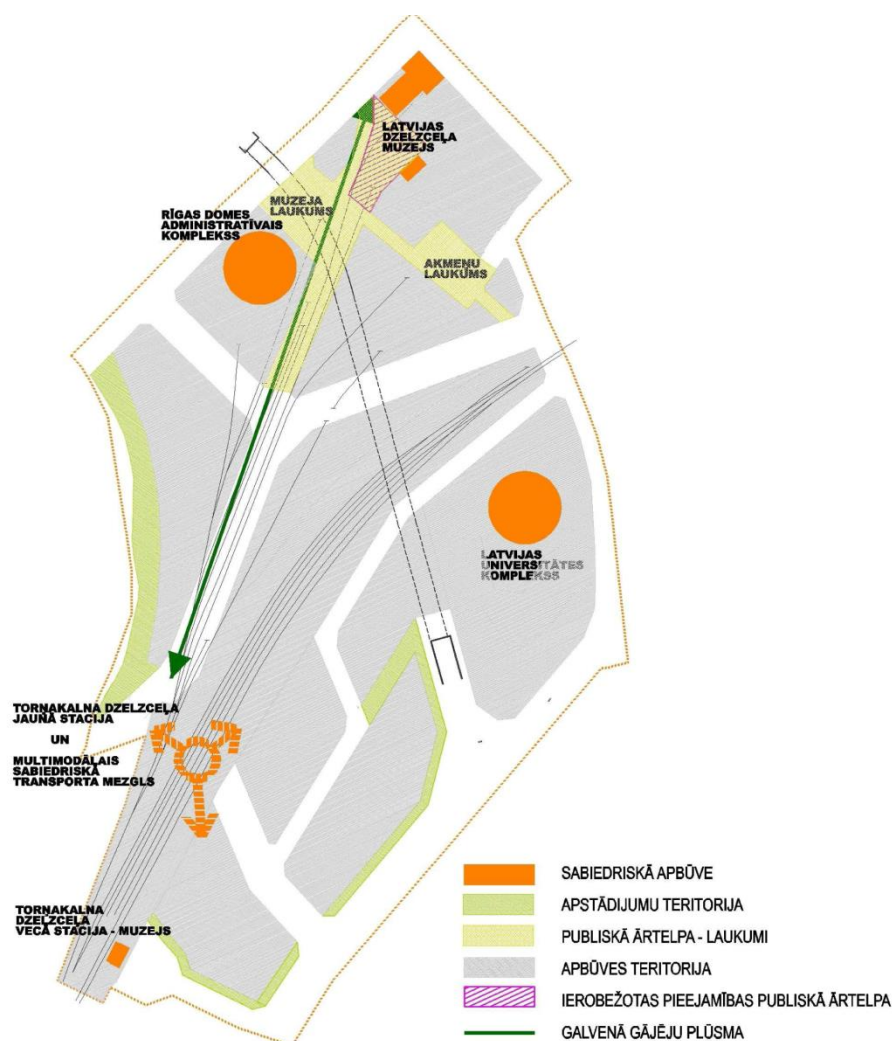
Rīgas dome pēdējos 10 gados ir izrādījusi pastiprinātu interesi par Torņakalna teritoriju, plānojot to attīstīt kā jauno administratīvo centru, kur tiktu izvietotas valsts un pašvaldības administratīvās ēkas (A4D, 2007). Administratīvā centra plānošanas process tika uzsākts 2006.gadā Baltijas valstu arhitektu konferences ietvaros, kam sekoja metu konkursa „Jaunā Rīgas centra Torņakalnā, Rīgas domes un valsts administratīvā kompleksa pilsēt būvnieciskā vīzija” izsludināšana. Par labāko administratīvā centra vīziju 2007.gadā tiek atzīta Lielbritānijas arhitektu biroja *Fletcher Priest Architects* izstrādātais priekšlikums (4.13. attēls), attiecīgi turpinot darbu pie būvprogrammas izstrādes (SIA „Firma L4”, 2009; A4D, 2009).

4.13. attēls. **Fragments no Fletcher Priest Architects izstrādātās Torņakalna būvprogrammas**
(Avots: Fletcher Priest Architects, 2009)

Minētajai būvprogrammai hronoloģiski seko „Administratīvā centra Torņakalnā teritorijas detālplānojuma” izstrāde teritorijai starp Uzvaras bulvāri, Jelgavas ielu, Vienības gatvi, dzelzceļa staciju „Torņakalns”, Mārupīte posmu no Arkādijas parka līdz Uzvaras bulvārim (SIA „Metrum”, 2009). Detālplānojums ir apstiprināts ar Rīgas domes lēmumu un saistošajiem noteikumiem Nr.63 „Torņakalna administratīvā centra teritorijas izmantošanas un apbūves saistošie noteikumi” (Torņakalna administratīvā..., 2010). Kā to ilustrē 4.14. attēlā redzamā administratīvā centra detālplānojuma grafiskā daļa, teritorijā plānota:

- Latvijas dzelzceļa muzeja un muzeja laukuma attīstība;
- Rīgas domes administratīvā kompleksa izveide;
- Latvijas Universitātes kompleksa izveide;
- Torņakalna jaunās dzelzceļa stacijas izveide un esošās stacijas ēkas pārveide par muzeju;
- multifunkcionāla sabiedriskā transporta mezgla izveide ar dzelzceļa stacijas savienojumu;
- kā arī Raņķa dambja un Vienības gatves savienojuma izveide.

4.14. attēls. Plānoto publisko objektu izvietojums detālplānojuma teritorijā (SIA „Metrum”, 2009)

Detālplānojuma grafiskā daļa „Teritorijas plānotā (atļautā) izmantošana” kā papildus informatīvais materiāls ir pievienots 9. pielikumā.

Pēc detālplānojuma apstiprināšanas plānotā attīstība uzsākta vien valstij piederošajā DR daļā, kur šobrīd noris LU akadēmiskā centra izveide. Kā noskaidrots intervijā ar RVC plānošanas nodaļas galveno teritorijas plānotāju Aigaru Kušķi (7. pielikums), projekts nav realizēts finansējuma trūkuma dēļ. Torņakalna teritorijā vairs nav plānota pašvaldības un valsts administrācijas centra izveide. Šobrīd aktuāla ir Raņķa dambja un Vienības gatves savienojuma izveide, kas robežojas ar LU akadēmisko centru.

Pētījuma ietvaros tika arī apzinātas Rīgas domes noteiktās attīstības perspektīvas Torņakalna izpētes teritorijā 2014.gadā apstiprinātajā „Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam” (Rīgas dome, 2014). Stratēģijā Torņakalns minēts kā zinātnes un pašvaldības centrs un paredzams, ka vairums sākotnēji plānotie objekti tiks izveidoti, konkrēti minot šādus objektus:

- zinātnes un izglītības centrs;

- pašvaldības administratīvā centra komplekss;
- centrāls multimodāls sabiedriskā transporta mezgls ar reģionālu transportmiju;
- vēsturiskajā apbūvē pie Vienības gatves potenciāla radošā kvartāla izveide iesaistot studentus un citas ieinteresētās puses.

Lai noskaidrotu LU attīstības redzējumu un intereses Torņakalna teritorijā, pētījuma nolūkos tika intervēta LU eksperte projektēšanas un būvniecības jautājumos Ineta Tumaševska (6. pielikums) . Kā informēja LU pārstāve, teritorijā tiks izveidota „campus” tipa studentu pilsētiņa, kurā ietilps trīs universitātes korpusi un studentu viesnīca (4.15. attēls). Ievērojamais studējošo skaita samazinājums pēdējos gados ir licis plānoto četru korpusu un studentu viesnīcas izbūvi optimizēt. Pirmā korpusa celtniecība tiks pabeigta šovasar, bet projektu pilnībā plānots pabeigt 2022.gadā.

4.15.attēls. **Latvijas Universitātes Torņakalna akadēmiskā centra vizualizācija** (Avots: Torņakalns – Latvijas Universitātes..., bez dat.)

Eksperte uzsver, ka LU interesēs ir teritorijas attīstība kopumā. Skatot teritoriju plašāk, nepieciešams uzlabot piekļuvi LU kompleksam, jo šobrīd to ir salīdzinoši grūti sasniegt ar kājām vai ar velosipēdu. Nepieciešams uzlabot savienojumu ar netālu esošo dzelzceļa staciju, tāpat arī nepieciešams uzlabot funkcionālo savienojumu ar Latvijas Nacionālo bibliotēku, kas atrodas vien 600m attālumā. Kā uzsver eksperte, šie jautājumi ir cieši jārisina ar pašvaldību, taču to apgrūtina pašvaldības nogaidošā pozīcija attiecībā uz Torņakalna attīstību.

LU akadēmiskā centra teritoriju šobrīd var salīdzināt ar salu, jo pašvaldības vērienīgie attīstības plāni nākotnē tiks īstenoti tikai daļēji, tādējādi arī infrastruktūras un funkcionālo savienojumu izveide ar otru dzelzceļam esošo teritoriju šobrīd nav aktuāla.

Pirms Latvijas Universitātes Akadēmiskā centra būvniecības uzsākšanas, ģimenes dārziņu pagaidu izmantošanas funkcija tika pārtraukta visā Torņakalna izpētes teritorijā, lai arī minētās būvniecības 1.kārta norisinās vien nelielā daļā no valstij piederošās izpētes

teritorijas. Kā noskaidrots intervijā ar LU pārstāvi, pagaidu izmantošana LU attīstības teritorijā nav iespējama, jo 1.korpusa būvniecība ir praktiski pabeigta un nepieciešama rezerves zeme būvniecības uzsākšanai, celtnieku dzīvojamo vagoniņu izvietojumam un autostāvvietai. Eksperte pauda viedokli, ka pagaidu izmantošanas uzsākšanai pašvaldības zemē nepieciešams risināt jautājumu par teritorijas augsto gruntsūdens līmeni. LU ir izstrādājis priekšlikumu kā pašvaldības teritorijas pamatizmantošanas funkciju veidot mūsdienu prasībām atbilstošu stadionu, taču pēc RVC teritorijas plānotāja Aigara Kuška teiktā (7.pielikums) šīs teritorijas attīstības rosināšanai ir nepieciešams ņemt vērā nākotnē attīstāmo sabiedriskā transporta mezglu.

Torņakalna izpētes teritorijas pašvaldībai piederošā daļa demonstrē vienu no raksturīgākajām brīvo teritoriju veidošanās iemesliem – vērienīgi attīstības projekti, kuru izveide ir ilgtermiņa process, bet paralēli rada ilgstoši nefunkcionālas teritorijas.

Ņemot vērā pašvaldības īpašumtiesības Torņakalna izpētes teritorijā, kā arī LU dabas zinātņu fakultāšu potenciālu, teritorijai piemīt potenciāls veiksmīgai pagaidu izmantošanas funkcijas īstenošanai. Autore uzskata, ka šobrīd nefunkcionālajā teritorijas daļā līdz teritorijas pamatizmantošanas uzsākšanai ar LU studentu un mācītbspēku iesaisti, kā arī minimāliem ieguldījumiem, ir iespējams veidot oriģinālas pagaidu izmantošanas funkcijas, piemēram, lauka pētījumiem, projektiem un eksperimentiem. Arī eksperti atzinīgi vērtē šādu potenciālo pagaidu izmantošanu, norādot, ka tās īstenošanai būtisku ierobežojumu nepastāv (5. pielikums; 7. pielikums; 8. pielikums). Autore neuzskata, ka gruntsūdens līmenis konkrēti šajā teritorijā var ietekmēt potenciālo pagaidu izmantošanas uzsākšanu. Sadarbībā ar apkārtējiem iedzīvotājiem kā alternatīvu var izskatīt mazdārziņu pagaidu funkcijas atjaunošanu, taču, pagaidu izmantošanas funkciju daudzveidības nolūkos, tas būtu jāskata kontekstā ar LU akadēmiskā centra iesaistītajām pusēm.

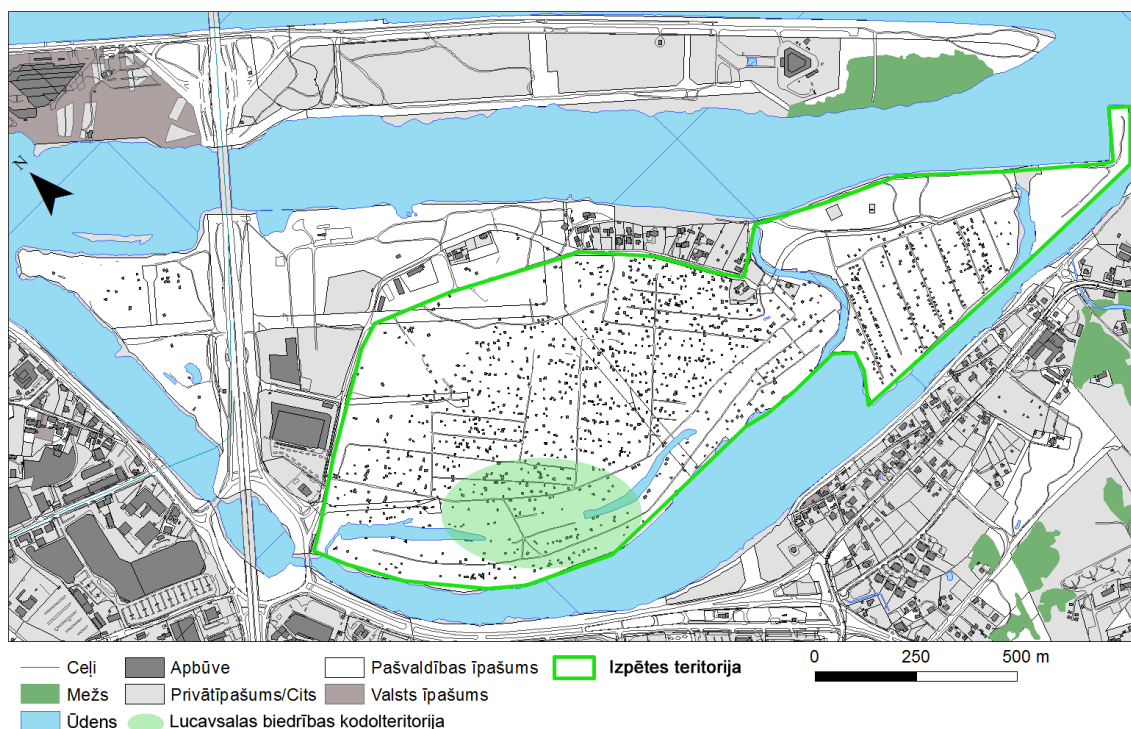
Paralēli LU akadēmiskā centra izveidei, RVC teritorijā 2015. gada septembrī potenciāli tukšas kļūs pašreizējās dabas zinātņu fakultāšu ēkas. LU sadarbībā ar pašvaldību būtu nepieciešams izstrādāt politiku šo ēku izmantošanai, kā vienu no risinājumiem rosinot pagaidu izmantošanas funkcijas. Ēkas ir relatīvi labā tehniskā stāvoklī un ir piemērotas tūlītējai pagaidu izmantošanas uzsākšanai, kas ir uzskatāms par vienu no prioritātēm ēku pagaidu izmantošanai.

4.3. Lucavsala

Lucavsala etalonteritorijai izvēlēta salas DA daļa (4.16. attēlā), kas pēc pašreizējās funkcionālās izmantošanas ir ģimenes dārziņu jeb mazdārziņu teritorija. Lucavsala izpētes teritorijai ir līdzīgas iezīmes ar Torņakalna teritoriju, taču, atšķirībā no Torņakalna teritorijas,

šīs teritorijas attīstības nākotne ir nenoteikta un novērojami pastāvīgi iesaistīto pušu interešu konflikti. Izvēlēta teritorija atrodas pašvaldības īpašumā un Rīgas dome periodiski ir aktualizējusi vēlmi šo Rīgas salu izsolīt.

Lucavsala ir sala, kas atrodas Rīgas pilsētas centrālā un stratēģiski nozīmīgā teritorijā. Sala atrodas Daugavas kreisajā krastā starp Daugavas atteku Mazo Daugavu un Biķengrāvi un ir daļēji applūstoša. Fizioģeogrāfiskie faktori vēsturiski ir ierobežojuši apbūves veidošanos šajā teritorijā.

4.16.attēls. Lucavsalas etalonteritorija un īpašumu struktūra (Avots: izstrādājusi autore uz RD PAD kartogrāfisko datu kopas pamata)

Pētāmā teritorija ir izsenis bijusi nozīmīga rekreācijas vieta Rīgas iedzīvotājiem, kur iekopt mazdārziņu un aktīvi pavadīt laiku. Tagadējā Lucavsala ir izveidojusies pēc Daugavas dambju izbūves 18.-19. gs., saplūstot 4 līdz 5 salām. Pirmoreiz rakstos Lucavsala minēta ir 1559.gadā, bet dārziņu ierīkošana Lucavsālā ir aizsākta jau 17.gs (Apkaimes, [S.a.]). Pirms Salu tilta izbūves Lucavsala bija sasniedzama vien ar prāmi vai laivu, kas, iespējams, ir veicinājis Lucavsalas kā iecienītas rīdzinieku nedēļas nogales pavadīšanas vietas un ģimenes dārziņu teritorijas izveidošanos.

Izpētes teritorijas pašreizējā izmantošana ir relatīvi monofunkcionāla, jo ir vienmērīgi sadalīta mazdārziņos. Izpētes teritorijai piegulošajā teritorijā ir attīstījusies mazstāvu privātmāju apbūve, kā arī tirdzniecības teritorijas. Jāņem vērā, ka vēsturiski sala tiek izmantota rekreācijas un sporta funkcijām.

„Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam” (Rīgas dome, 2014) paredz ģimenes dārziņu nomas pagarināšanu uz vismaz 3 gadiem, taču uz Lucavsālas mazdārziņiem šis mērķis netiek attiecināts. Spēkā esošajā Rīgas teritorijas plānojumā 2006.-2018.gadam (Rīgas dome, 2009), Lucavsālas ģimenes dārziņi, līdzīgi kā likvidētie Torņakalna ģimenes dārziņi, apzīmēti kā likvidējamās un īstermiņa ģimenes dārziņu teritorijas. Likvidējamo mazdārziņu teritorijas statuss tiek piešķirts teritorijām „kurās drīzumā plānota cita veida izmantošana, tādejādi nepagarinot vai slēdzot tikai īstermiņa (1 gads) ģimenes dārziņu apsaimniekošanas nomas līgumus” (Rīgas dome, 2009). Ilgstoši šāda Rīgas pašvaldības politika un nostāja pret Lucavsālas mazdārziņiem ir radījusi nedrošības sajūtu un demotivējusi mazdārziņu nomniekus iekoptās teritorijas turpināt apsaimniekot, ko par būtiskāko problēmu atzīst arī biedrība “Lucavsālas ekokopiena”. Vairāk kā 10 gadu periodā ģimenes dārziņi Lucavsālā ir kļuvuši daļēji pamesti un radījuši vizuālas degradācijas pazīmes daļā Lucavsālas. Stratēģijas uzraudzības sistēmas datubāzē pieejamā 2012. gadā veiktā pētījuma “Degradēto teritoriju un objektu apsekojums Rīgā” (SIA “Datorkarte”, 2012) kartogrāfiskajā materiālā (4.17. attēls) izpētes teritorija ir apzīmēta kā vizuāli degradējoša teritorija. Daļēji pamestā mazdārziņu teritorija sabiedrībā veicina viedokli, ka Lucavsālā ir nepieciešams pārtraukt esošo lietojuma veidu un to attīstīt.

Perspektīvā teritorijas izmantošana teritorijas plānojumā noteikta kā jaunā attīstības teritorija ārpus dzelceļa loka. Teritorijā perspektīvi attīstāma 17 un vairāk stāvu apbūve, kas iekļautu jaunu dzīvojamo rajonu teritorijas izveidi. Pirms Lucavsālas teritorijas attīstības, tajā nepieciešams izstrādāt detālplānojumu saskaņā ar “Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem”, kas paredz papildus prasības Lucavsālas teritorijas DA daļas detālplānojuma izstrādei (Rīgas teritorijas izmantošanas..., 2005). Pozitīvi vērtējami noteiktie mērķi šajā teritorijā saglabāt rekreācijas un sporta atpūtas funkcijas, piemēram, attīstīt airēšanas sporta centru. Teritorijas attīstības gadījumā tiks izveidota un attīstīta pašvaldības infrastruktūra, kā arī plānota tramvaja līnijas izbūve.

Kā noskaidrots ekspertu intervijā (7. pielikums), pašvaldība Lucavsālā savulaik plānojusi sporta attīstības teritoriju, kas ietvertu mūsdienu prasībām atbilstoša stadiona izveidi u.c. sporta infrastruktūras izveidi, taču par perspektīvāku risinājumu ir izvēlēta Daugavas stadiona renovācija. Autores skatījumā pašvaldības vīzija attīstīt Lucavsālā sporta infrastruktūru ir labs piemērs Lucavsālas teritorijas izmantošana sabiedrībai nozīmīgu funkciju īstenošanai.

4.18. attēls. „Lucavsalas ekokopienas” kopsārsts (Avots: Zaļās Lucavsalas projekts, 2013; „Lucavsalas ekokopiena” publicitātes foto)

Kā būtiskākos izaicinājumus biedrība min pašvaldības nostāju pret mazdārziņu funkciju Lucavsalā, infrastruktūras trūkumu (kā teritorijas apgaismojums), kā arī nelabvēlīgas sabiedrības daļas piesaisti neapsaimniekotajiem dārziņiem.

Eksperti Jānis Lejnīks un Aigars Kušķis intervijā (5. pielikums; 7. pielikums) pauž viedokli, ka pašlaik pārtraukt pašreizējo Lucavsalas mazdārziņu funkciju nav pamata. Lejnīks norāda, ka būtiski ir šīs teritorijas statusu izdiskutēt pašreiz izstrādes stadijā esošā jaunā Rīgas teritorijas plānojuma ietvaros. Potenciāli būtu iespējams izņemt teritoriju no plānotās apbūves un definēt Lucavsalu kā attīstāmu pilsētas rekreācijas un zaļo zonu, jo šādu teritoriju Rīgas pilsētvidē trūkst.

Atšķirīgu skatījumu Lucavsalas attīstībā pauž ainavu arhitekte Helēna Gūtmane (8. pielikums), norādot, ka tā ir maza iedzīvotāju daļa, kas ir privilēģēta izmantot zemi pašā pilsētas centrā un, ņemot vērā īpašuma novietojumu un cenu, nākotnē šajā teritorijā noteikti nebūs ar mazdārziņu funkciju.

Mūsdienās ir attīstījusies urbāno dārzkopības teritoriju izpratne un nozīme pilsētvidē kā par teritorijām, kurās ne tikai notiek augļu un dārzeņu audzēšana, bet ir arī nozīmīgas sociālā aspektā kā sabiedrības tikšanās un iesaistes teritorijas ar rekreācijas un izglītības funkcijām (Drake and Lawson, 2014). Definējot Lucavsalas attīstību šādā perspektīvā, tiktu būtiski veicināta sabiedrības piederība un izpausme Rīgas pilsētvidē. Lucavsalas teritorijā ir jāattīsta pagaidu izmantošanas funkcijas, kā potenciālās iesaistītās puses uzrunājot biedrību „Lucavsalas ekokopiena”, dārzkopības kooperatīva aktīvistus, kā arī citas nevalstiskās organizācijas, kas spētu rosināt piemērotu pagaidu izmantošanu. Autore pēc dalības biedrības „Lucavsalas ekokopiena” kopsapulcēs un veiktās teritorijas izpētes, uzskata, ka teritoriju līdz sabiedrībai nozīmīgas pamatizmantošanas funkcijas uzsākšanai ir nepieciešams saglabāt

pašvaldības īpašumā kā nozīmīgu iedzīvotāju piederības stiprināšanas, kultūras attīstības un pilsētvides ekoloģisko funkciju teritoriju. Lucavsala ir potenciāli nozīmīga iedzīvotāju pašnoteikšanās un pašizpaušmes teritorija, kurā tiktu dzīvinātas inovatīvas teritorijas izmantošanas funkcijas.

5. IESPĒJAMIE PLĀNOŠANAS RISINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI PAGaidu IZMANTOŠANAS TERITORIJU VEICINĀŠANAI RĪGĀ

5.1. Pagaidu izmantošanas iespējas

Principi

Pagaidu izmantošanas teritoriju funkcijas Rīgā ir salīdzinoši vienvēidīgas un mazattīstītas. Ņemot vērā, ka praksē ir pierādījusies pagaidu izmantošanas ietekme uz pilsētvides revitalizācijas procesiem, kā arī tās īstenošana ir iespējama bez lielu investīciju piesaistes, Rīgā pagaidu izmantošanas instruments ir nepilnvērtīgi izmantots. Daudzveidojot pagaidu izmantošanas funkcijas un aktivizējot kultūras, uzņēmējdarbības, izglītības, rekreācijas u.c. funkcijas, ir iespējams veicināt kvalitatīvas un vitālas Rīgas pilsētvides veidošanos. Maģistra darba ietvaros ir izvirzīta hipotēze, ka pagaidu izmantošana ir kvalitatīvas pilsētvides un publiskās ārtelpas elements, kas darbojas kā iesaistošs pilsētplānošanas instruments. Pagaidu izmantošana ir efektīvs instruments teritoriju īslaicīgai funkcionālai aktivizācijai, taču nereti var rosināt arī īpašuma pamatizmantošanu.

Pagaidu izmantošana ir izteikta “*bottom-up*” plānošanas sistēma, jo, neatkarīgi no iniciatīvas līmeņa, pagaidu izmantošanas funkciju identificēšana notiek lokālā līmenī, ņemot vērā katras teritorijas specifiku. Ir būtiski radīt elastīgus pagaidu izmantošanas instrumentus valstiskā vai reģionālā mērogā, lai tie būtu piemērojami lielākajai daļai potenciāli revitalizējamo brīvo teritoriju veidiem pilsētvīdē, specifiskus individuālos risinājumus piemērojot lokāli. Tas saistīts arī ar brīvo un pagaidu izmantošanas teritoriju atšķirīgo veidošanās procesu, piemēram, ilgstoši nefunkcionālas teritorijas ar kurām tiek veiktas īpašumu tirgus spekulācijas, ambiciozi attīstības projekti vai īslaicīga starptattīstības fāze. Pagaidu izmantošanas teritorijām ir raksturīga izteikta mainība, tādēļ izstrādātajiem instrumentiem ir jābūt elastīgiem attiecībā pret pamatizmantošanas uzsākšanu vai tās atlikšanu – jāparedz iespēja pagaidu izmantošanas līgumu pagarināt pēc savstarpējas vienošanās.

Pagaidu izmantošanai nav specifiski izdalāms tās lietotājs vai teritorijas īpašnieks – pagaidu izmantošanā ir iespējamas daudzveidīgas savstarpējās attiecības. Pagaidu izmantošanas lietotājs var būt publiskā pārvalde, īstenojot sabiedrībai nozīmīgu funkciju gan pašvaldībai piederošā, gan privātā īpašumā. Tāpat pagaidu izmantošanas lietotājs var būt sabiedrības grupa vai privātpersona pašvaldības un privātā īpašumā. Pagaidu izmantošanas realizēšana nav viennozīmīgi pašvaldības funkcija – tā ir publiski-privāta partnerība, kurā

pašvaldība var sniegt konsultatīvu un materiālu atbalstu, nododot realizāciju sabiedrības rīcībā. Analizējot Brēmenes „ZZZ” piemēru, pagaidu izmantošanas iniciatīvu veicināšanai Rīgā potenciāli nepieciešama sabiedrības līdzdalības platformas izveide, tādējādi veicinot pagaidu izmantošanu kā sabiedrību iesaistoša plānošanas instrumenta integrāciju plānošanas sistēmā.

Pagaidu izmantošana ir instruments, kas veicina pastāvīgu pilsētvides dzīvīgumu, iniciējot sabiedrības iespējas definēt teritorijas piemērotāko pārejas posma izmantošanas funkciju. Sabiedrības pagaidu izmantošanas iniciatīva pēc būtības ir uzskatāma kā sava veida pilsoniskās sabiedrības izpausme.

Modeļi

Pagaidu izmantošanas integrēšanai klasiskajā attīstības plānošanas sistēmā var izšķirt vairākus etapus. Nacionālā līmenī nepieciešama vienota teritoriju un ēku pagaidu izmantošanas definēšana, kas pēc plānošanas prakses piemēriem pasaulē parasti tiek iekļauta būvniecības vai teritorijas attīstības plānošanas likumos. Lai arī pagaidu izmantošanas definēšana likumos un normatīvajos aktos ir uzskatāma par formālu risinājumu, tas ir būtisks priekšnosacījums termina izpratnes veidošanai un prakses ieviešanai. Uz to ekspertu intervijā norāda arī Helēna Gūtmane (8.pielikums), skaidrojot, ka nav iespējams plānot to, kam nav vārda un kas nav definēts.

Pašvaldību līmenī ir iespējams vistiešāk integrēt pagaidu izmantošanu plānošanas praksē, taču to tieši ietekmē pašvaldības brīvprātīgā iniciatīva un ievēlētās sabiedrības pārstāvniecības politika. Kā viens no risinājumiem var tikt apsvērta pagaidu izmantošanas iekļaušana teritorijas plānojumā kā funkcionālā zonējuma veids, piemēram, kā pārejas posmā esoša teritorija. Piemērojot specifiskus nosacījumus pārejas posmā esošajām teritorijām, var tikt atvieglota pagaidu izmantošanas funkciju ieviešana teritorijā, piemēram, ja pagaidu izmantošanas funkcija neatbilst teritorijas sākotnējam lietošanas veidam. Potenciāli būtiska pašvaldības funkcija pagaidu izmantošanas veicināšanā ir sabiedrības pagaidu izmantošanas iniciatīvu atbalsta mehānisma izveide. Aktīva pašvaldības iesaiste pagaidu izmantošanas un plānošanas prakses integrācijā ir saistīta ar pagaidu izmantošanas platformas izveidi, ko var īstenot, tieši atbalstot pagaidu izmantošanu caur saistošajiem noteikumiem, vai arī kā starpnieks. Potenciāli tā var būt aģentūra, kas būtu kā mediators starp pagaidu izmantošanas lietotāju un teritorijas īpašnieku. Šajā piemērā pašvaldība var darboties, sniedzot izglītojošu un informatīvu atbalstu pagaidu izmantošanas īstenošanai, informējot sabiedrību par pagaidu izmantošanas iespējām, nozīmi, kā arī popularizējot pagaidu izmantošanas iespējas plašākā sabiedrībā.

Kā vienu no šobrīd maz izmantotiem instrumentiem var minēt iepriekš aprakstītajā Leipcigas piemērā izmantoto Koncesiju likumu, kas Latvijā ir iestrādāts „Publiskās un privātās partnerības likumā” (Publiskās un privātās ..., 2009). Kā darbības principa piemēru, ja to īsteno publiska pārvalde, var minēt pašvaldības iespējas nomāt privātīpašumu sabiedrībai nozīmīgu funkciju īstenošanai. Koncesijas princips ir attiecināms arī uz pašvaldības vai privātu zemju izmantošanas un apsaimniekošanas deleģēšanu indivīdam vai sabiedrības grupai.

Latvijā jau apgūta prakse ir sabiedrības iniciētu vides un pasākumu projektu līdzfinansēšana no pašvaldības puses. Kā piemēru var minēt Ogres novada pašvaldības sabiedrības iniciatīvu atbalsta konkursus „Veidojam vidi ap mums Ogres novadā”, „R.A.D.I. – Ogres novadam” un Ropažu novada iniciatīvu atbalsta konkursu „Iedzīvotāju iniciatīvas 2015”. Pēc būtības šie atbalsta pasākumi darbojas līdzīgi – tiek izsludināts projektu konkurss ar iespēju pretendēt uz pašvaldības līdzfinansējumu iedzīvotāju iniciatīvu realizācijā. Lai arī finansiālā atbalsta apmērs ir neliels (1 000 – 2 000 EUR), iedzīvotāju atsauce ir liela. Autore uzskata, ka šādu atbalsta mehānismu potenciāli var izmantot Rīgā brīvo teritoriju pagaidu izmantošanas veicināšanai un esošo pagaidu izmantošanas funkciju daudzveidošanai. Kārtību kā tiek organizēts konkurss un pašvaldības finansējuma piesaiste (arī privātīpašumiem), kā arī publisko funkciju realizācijas laiku, ir iespējams noteikt pašvaldības saistošajos noteikumos.

Lai arī maģistra darba mērķis ir brīvo teritoriju pagaidu izmantošanas veicināšana Rīgā, darba autore uzskata par svarīgu limitēt jaunu brīvo teritoriju veidošanos kultūrvēsturiski vērtīgu ēku vietā. Izvērtējot ēkas kultūrvēsturisko nozīmi pilsētvidē, var tikt piemēroti efektīvāki ēku uzturēšanas un renovācijas atbalsta pasākumi.

5.2. Priekšlikumi pagaidu izmantošanas integrēšanai plānošanas praksē

Priekšlikumi ir izstrādāti balstoties uz literatūras un plānošanas prakses izpēti, kā arī lauka pētījumiem un rezultātu analīzi.

Pagaidu izmantošanas integrācija normatīvajā ietvarā

Definēt terminu „pagaidu izmantošana” nacionālajos un pašvaldības izdotajos normatīvajos aktos, piemēram, būvniecības likumā vai teritorijas attīstības plānošanas likumā.

Izmantot Publiskās un privātās partnerības likuma (Publiskās un privātās ..., 2009) iespējas un veicināt pagaidu izmantošanu uz partnerības vai koncesijas līguma pamata privātās un pašvaldības teritorijās.

Pašvaldība, izdodot ārējo normatīvo aktu – pašvaldības saistošos noteikumus, var noteikt kārtību kādā:

1. zemes īpašniekam piemērot nekustamā īpašuma nodokļu atlaides, kas savā privātīpašumā īsteno vai nodod to pagaidu izmantošanā;
2. iniciēt sabiedrības grupas pagaidu izmantošanas funkciju īstenošanā, finansiāli un konsultatīvi atbalstot pagaidu izmantošanas projektus.

Pagaidu izmantošanas veicināšana ar informatīvas un izglītojošas apmācības platformas izveidi

Platformas izveide var būt pašvaldības, publisku organizāciju un sabiedrības grupu atsevišķa un arī vienota funkcija. Platformas izstrādē būtiska ir profesionāļu piesaiste, kas spēj popularizēt pagaidu izmantošanas principus plašākā sabiedrībā, izglītot un informēt pagaidu izmantošanas iniciatorus un teritoriju īpašniekus par potenciālajiem risinājumiem veiksmīgai pagaidu izmantošanas funkcijas uzsākšanai, kā arī spētu izvērtēt īpašumu tehnisko stāvokli. Platforma ir kā mediators starp iesaistītajām pusēm, aicinot uz diskusiju, priekšlikumiem, kā arī konsultējot juridiskos, tehniskos un praktiskos jautājumos. Šāda platforma nodarbojas arī ar sabiedrības iesaisti un iniciatīvu atbalstu.

Pārvaldes institūciju loma pagaidu izmantošanas veicināšanā ir izteikti saistīta ar tās politiskajām nostādnēm.

Pašvaldība kā teritorijas lietojuma veida noteicējs var rosināt iestrādāt teritorijas plānojumā specifisku zonējumu, saucot to, piemēram, par „pārejas posmā esošu teritoriju”, tādējādi izšķirot atšķirīgas izmantošanas iespējas un prasības.

Pašvaldības izpilddirekcijas ir tuvākais pārvaldes līmenis, kas potenciāli var veikt brīvo teritoriju un iniciatīvu identificēšanu, kā arī veidot to uzraudzības sistēmu jeb monitoringu.

➤ Monitorings

Autore rosina potenciāli izstrādāt vienotu brīvo un pagaidu izmantošanas uzraudzības tīklu Rīgas pilsētas ietvaros, aktualizējot teritoriju statusu vismaz reizi gadā. Īsi raksturojot teritorijas priekšrocības, nepilnības un attīstību, tiktu nodrošināta pašvaldības rīcībspēja rosināt šo teritoriju nodošanu pagaidu izmantošanā, kā arī iespēja analizēt teritoriju attīstības tendences un tipoloģiju.

Veiksmīgai pagaidu izmantošanas integrācijai plānošanas praksē, nepieciešama turpmāka pagaidu izmantošanas izpēte, analizējot teritoriju attīstības tendences un tipoloģiju, kā arī fiziskos ierobežojumus. Tāpat nepieciešama potenciālo pagaidu izmantošanas lietotāju identificēšana.

Kā būtisks monitoringa rezultāts var būt fizisko ierobežojumu analīze. Tādējādi risinot ierobežojumus (kā neaizvērtas lūkas, būvgruži, u.c. elementārus

labiekārtošanas darbus), būtu iespējams šīs teritorijas atvērt potenciālajai pagaidu izmantošanai.

➤ **Pašvaldības uzņēmumi/institūcijas**

Pašvaldības pagaidu izmantošanas aģentūras izveide vai konkrētu pagaidu izmantošanas funkciju deleģēšana esošajām institūcijām. Piemēram, izvērtējot nepilnvērtīgi izmantoto zaļo zonu kvalitāti, to attīstības potenciālu kā skvēru, vai cita veida rekreācijas telpu. Potenciālais finansējuma avots – attiecīgajai organizācijai novirzīti ieņēmumi no paaugstinātā nekustamā īpašuma nodokļa.

SECINĀJUMI

Maģistra darba mērķis izvērtēt pagaidu izmantošanas teritoriju attīstības iespējas un izstrādāt priekšlikumus pagaidu izmantošanas teritoriju integrēšanai pilsētvidē ir sasniegts.

Galvenie pētījuma secinājumi ir šādi:

1. Pagaidu izmantošanas un brīvās teritorijas Rīgas pilsētvidē ir bieži izplatītas, taču to funkcijas ir relatīvi vienveidīgas. Ņemot vērā brīvo un pagaidu izmantošanas teritoriju izplatību Rīgā, pagaidu izmantošanai kā pilsētvides revitalizācijas instrumentam ir izteikts potenciāls.
2. Dominējošā pagaidu izmantošanas funkcija Rīgas vēsturiskā centrā esošajā un plānotajā perimetrālajā apbūvē ir autostāvvietas (49% no identificētajām teritorijām), kas ietver privātās un maksas autostāvvietas.
3. Pagaidu izmantošanas funkcijas brīvajās teritorijās tiek īstenotas pēc īpašnieka iniciatīvas, apkārtējās sabiedrības iesaiste plašākā mērogā kā mājas pagalma funkciju izmantošana nav identificēta.
4. Līdzīgi kā citviet pasaulē, Rīgā ir identificēta nerealizētu attīstības projektu teritoriju ilgstoša nepilnvērtīga izmantošana, tādējādi radot pilsētvides „auduma” iršanu.
5. Rīgas pašvaldības nostāja mazdārziņu īres līgumus slēgt uz vienu sezonu negatīvi ietekmē Lucavsalas pašreizējo pagaidu izmantošanas funkciju, lai arī objektīvi vismaz tuvāko 5 gadu laikā Lucavsalas teritorijas transformācijas procesi nav sagaidāmi.
6. Pagaidu izmantošanas teritoriju aktivizēšanai ir nepieciešamas lokāli individuālas identificēšanas metodes, kas raksturotu teritorijas esošās kvalitatīvās iezīmes un to potenciālo sabiedrisko ieguldījumu un ietekmi uz pilsētvides revitalizāciju.

PATEICĪBAS

Autore izsaka pateicību darba vadītājam Pēterim Šķiņķim par sniegto atbalstu maģistra darba izstrādē, kā arī pateicas intervētajiem ekspertiem par atsaucību, veltīto laiku, sagatavotajiem materiāliem un ieteikumiem pētījuma izstrādei.

Autore tāpat izsaka pateicību ģimenei par morālo atbalstu maģistra darba izstrādes laikā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

- Accordino, J., Johnson, G. T. 2000. Addressing the vacant and abandoned property problem. *Journal of Urban Affairs*. 22(3), 301-315.
- Alker, S., Joy, V., Roberts, P., & Smith, N. 2000. The definition of brownfield. *Journal of Environmental Planning and Management*. 43(1), 49-69.
- Andres, L. 2013. Differential spaces, power hierarchy and collaborative planning: a critique of the role of temporary uses in shaping and making places. *Urban Studies*. 50(4), 759-775.
- Bertaud, A., & Bertrand, R. 1997. Socialist Cities without Land Markets. *Journal of Urban Economics*. 41, 137-151.
- Bishop, P., Williams, L. 2012. *The Temporary City*. London, Routledge.
- Blumner, N. 2006. *Planning for the Unplanned: Tools and Techniques for Interim Use in Germany and the United States*. Berlin, Deutsches Institut für Urbanistik.
- Bowman, A. O. M., & Pagano, M. A. 2004. *Terra incognita: Vacant land and urban strategies*. Georgetown University Press.
- Colomb, C. 2012. Pushing the urban frontier: temporary uses of space, city marketing and the creative city discourse in 2000s Berlin. *Journal of Urban Affairs*. 34 (2), 131-152.
- Drake, L., & Lawson, L. J. 2014. Validating verdancy or vacancy? The relationship of community gardens and vacant lands in the US. *Cities*. 40, 133-142.
- Ferber, U., Grimski, D., Lowe, J. (ed.), & Smith, S. (ed.). 2002. *CLARINET. Brownfields and Redevelopment of Urban Areas: A report from the Contaminated Land Rehabilitation Network for Environmental Technologies*. Vienna, Umweltbundesamt GmbH.
- Foo, K., Martin, D., Wool, C., & Polsky, C. 2013. The production of urban vacant land: relational placemaking in Boston, MA neighborhoods. *Cities*. 35, 156-163.
- Foster, J. 2014. Hiding in plain view: Vacancy and prospect in Paris' Petite Ceinture. *Cities*. 40, 124-132.
- Greenberg, M. R., Popper, F. J., & West, B. M. 1990. The TOADS A New American Urban Epidemic. *Urban affairs review*. 25(3), 435-454.
- Groth, J., & Corijn, E. 2005. Reclaiming urbanity: indeterminate spaces, informal actors and urban agenda setting. *Urban Studies*. 42(3), 503-526.
- Hollander, J. B., Pallagst, K., Schwarz, T., & Popper, F. J. 2009. Planning shrinking cities. *Progress in Planning*. 72(4), 223-232.
- Josef, K. U. N. C., Martinat, S., Tonev, P., & Frantal, B. 2014. Destiny of urban brownfields: Spatial patterns and perceived consequences of post-socialistic deindustrialization. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*. 10(41), 109-128.
- Kirnbauer, M. C., & Baetz, B. W. 2014. A prototype community-based planning tool for evaluating site suitability for the temporary reuse of vacant lands. *International Journal of Urban Sustainable Development*, (ahead-of-print), 1-20.
- Kremer, P., Hamstead, Z. A., McPhearson, T. 2013. A social-ecological assessment of vacant lots in New York City. *Landscape and Urban Planning*. 120, 218-233.
- Michael, Z., Osswald, S., Hasemann, O., Schnier, D. 2012. *Second Hand Spaces: Recycling Sites Undergoing Urban Transformation*. Berlin, JOVIS Verlag.

- Németh, J., Langhorst, J. 2014. Rethinking urban transformation: Temporary uses for vacant land. *Cities*. 40, 143–150.
- Northam, R. M. 1971. Vacant urban land in the American city. *Land Economics*. 47 (4), 345-355.
- Oswalt, P., Overmeyer K., Misselwitz, P. 2013. *Urban Catalyst – The power of temporary use*. Berlin, Dom Publishers.
- Pagano, M. A., Bowman, A. 2000. *Vacant Land in Cities: An Urban Resource*. Washington, Brookings Center on Urban & Metropolitan Policy, 1-9.
- Rall, E. L., & Haase, D. 2011. Creative intervention in a dynamic city: A sustainability assessment of an interim use strategy for brownfields in Leipzig, Germany. *Landscape and Urban Planning*. 100(3), 189-201.
- Ruoppila, S. 2004. Eastern European cities in the making-temporary land use as a tool for cultural projects. *Journal for Northeast Issues*. 3, 24-26.
- Sandercock, L. 1997. *Towards Cosmopolis. Planning for Multicultural Cities*. Chichester, John Wiley and Sons.
- Stanilov, K. 2007. The restructuring of non-residential uses in the post-socialist metropolis. *The Post-Socialist City*. 73-99.
- Urban Catalysts. 2003. Strategies for temporary uses–potential for development of urban residual areas in European metropolises. Final report. *Berlin, Studio Urban Catalyst*.
- Ziehl, M., Osswald, S., Hasemann, O., & Schnier, D. 2012. *Second Hand Spaces: Recycling Sites Undergoing Urban Transformation*. Berlin, JOVIS Verlag. 302-427.
- ZZZ–ZwischenZeitZentrale Bremen. 2012. *Dokumentation der ZwischenZeitZentrale (ZZZ) 2009 – 2012*. Bremen, Stürken Albrecht GmbH & Co. KG.

Elektroniskie informācijas avoti

- A4D. 2007. *Torņakalns — Fletcher Priest Architects*. Sk.: 16.04.2015. Pieejams http://www.a4d.lv/lv/projekti/tornakalns_fletcher_priest_architects/
- A4D. 2009^A. *Aicina apspriest divus detaļplānojumus Torņakalnam*. Sk. 20.05.2015. Pieejams <http://www.a4d.lv/lv/projekti/aicina-apspriest-divus-detalplanojumus-tornakalnam/>
- Ajuntament de Barcelona. [S.a.]. *Hàbitat Urbà*. Sk. 10.08.2014. Pieejams <http://ajuntament.barcelona.cat/habitaturba/ca/pla-buits>
- Ajuntament de Barcelona. 2012. *Bases del concurs per a la utilització temporal de terrenys incorporats al Pla Buits: Buits Urbans amb implicació territorial i social*. Sk. 20.08.2014. Pieejams http://w110.bcn.cat/HabitatUrba/Continguts/Documents/PlaBuits/BasesConcurs/Bases_PlaBUIITS_definitives.pdf
- Apkaimes. [S.a.]. *Apkaimes vēsturiskais apraksts*. Sk. 16.03.2015. Pieejams <http://www.apkaimes.lv/sakums/salas/history>
- CABERNET. [bez dat.] *Brownfields Definitions across Europe* Sk. 22.01.2015. Pieejams <http://www.cabernet.org.uk/index.asp?c=1316>
- Creative Andrejsala. [bez dat.]. *Par piestātņi*. Sk. 12.03.2015. Pieejams <http://csala.lv/lv/about/>

- Deller T. E., Floriano B., & Rea K. 2000. *Vacant Lots: How can vacant lots be used to strengthen neighborhoods?* Brown University Center for Environmental Studies Sk. 07.01.2015. Pieejams http://www.brown.edu/Research/EnvStudies_Theses/summit/Briefing_Papers/Vacant_Lots/index.html
- Elisei, P. 2014. *Baseline Study*. Sk. 20.02.2015. Pieejams <http://urbact.eu/file/2179/download?token=IuJzlbsx>
- EPA (United States Environmental Protection Agency) 2014. *What are Vacant Lots?* EPA. Sk. 07.01.2015. Pieejams <http://www.epa.gov/region1/eco/uep/vacantlots.html>
- Fletcher Priest Architects. 2009. *New Urban Centre, Riga*. Sk. 28.05.2015. Pieejams www.fletcherpriest.com/our-work/urban-design/key-projects/new-urban-centre-riga
- Free Riga. [Bez dat.] *Par FREE RIGA*. Sk. 05.12.2014. Pieejams <http://www.freeriga2014.list.lv/free-riga/>
- Latvijas Universitāte. [bez dat.]. *Tornakalns – Latvijas Universitātes Akadēmiskais Centrs*. Sk. 17.03.2015. Pieejams <http://www.tornakalns.lv/>
- LETA. 2014. *Zināms, kur būs Laikmetīgas mākslas muzeju Rīgā*. Sk. 10.03.2015. Pieejams <http://www.tvnet.lv/izklaide/notikumi/533108-zinams-kur-buves-laikmetigas-makslas-muzeju-riga>
- Mell, I., Keskin, B., Inch, A., Tait, M., & Henneberry, J. 2013. *Conceptual framework for assessing policy relating to vacant and derelict urban sites*. SEEDS. Sk. 27.01.2015. Pieejams: <http://www.seeds-project.com/wp-content/uploads/2014/12/SEEDS-Conceptual-Framework-Final-March-2013.pdf>
- Melville, T. [S.a.]. *What goes around comes around ... view from one of the London Eye's gondolas*. Sk. 09.05.2015. Pieejams <http://www.theguardian.com/artanddesign/2010/mar/09/london-eye-millennium-design>
- Parris, S., Henneberry, J., Inch, A., Tait, M., & Taylor-Buck, N. 2013. *Temporary Use Policy. SWOT Analysis. Land Use Policy Environments*. SEEDS. Sk. 20.03.2015. Pieejams: <http://www.seeds-project.com/wp-content/uploads/2014/11/SEEDS-TU-PRACTICE-ANNEX-Case-Studies.pdf>
- Popucity. 2012. *Boxpark Container Shopping Mall Pops Up In Amsterdam*. Sk. 19.04.2015. Pieejams <http://popucity.net/wp-content/uploads/2012/10/Boxpark-London.jpg>
- Rebar Group, Inc. 2012. *About PARK(ing) Day*. Sk. 08.05.2015. Pieejams <http://parkingday.org/about-parking-day/>
- Rīgas dome. 2009. *Rīgas teritorijas plānojums 2006.-2018.gadam ar grozījumiem: paskaidrojuma raksts*. Sk. 21.05.2015. Pieejams http://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2014/11/RTP_Paskaidrojuma_raksts_ar_grozijumiem.pdf
- Rīgas dome. 2013. *Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojums (ar grozījumiem)*. Sk. 09.05.2015. Pieejams http://www.rdpad.lv/wp-content/uploads/2014/12/RVC_AZ_TP_Paskaidrojuma_raksts_ar_Groz.pdf
- Rīgas dome. 2014. *Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam*. Rīgas dome. Sk. 27.01.2014. Pieejams http://rdpad.lv/uploads/2030/Strategija_2014-2030.pdf
- Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments. 2008. *Būvvaldes padomes sēdes lēmumi un videoieraksts*. Sk. 25.05.2015. Pieejams: <http://www.rdpad.lv/buvvaldes-padomes-sedes-lemumi-un-videoieraksts-206/>

- Rīgas pašvaldības portāls. 2012. *Rīgas dome sāk vērienīgus parku un skvēru atjaunošanas darbus; ierīkos jaunas aktīvās atpūtas vietas*. Sk. 10.03.2015. Pieejams <https://www.riga.lv/LV/PostingData/News/2012/6/rigas-dome-sak-verienigu-parku-un-skveru-atjaunosanas-darbus.htm?Date=15.06.2012&Category=16>
- Rīgas pašvaldības portāls. 2014. *Rīgas centrā 12 īpašumiem piemēro vidi degradējošas būves klasifikāciju*. Sk. 03.04.2015. Pieejams <https://www.riga.lv/LV/PostingData/News/2014/10/rigas-centra-12-ipasumiem-piemeroto-vidi-degradejosas-buves-klasifikaciju.htm?WBCMODE=PresentationUnpublished>
- Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības padome. 2005. *XL sēdes protokols*. Sk. 03.04.2015. Pieejams: http://www.mantojums.lv/rict_text/docs/RVC%20SAP_21-07-2005%5BXL%5Dprotokols.doc
- SIA "Jaunrīgas attīstības uzņēmums". [bez dat.]. *Rīga Port City koncepcija*. Sk. 14.03.2015. Pieejams <http://www.andrejsala.lv/42/>
- SIA „Datorkarte”. 2012. *Degradēto teritoriju un objektu apsekojums Rīgā*. Sk. 20.02.2015. Pieejams: <http://sus.lv/lv/petijumi/degradeto-teritoriju-un-objektu-apsekojums-riga>
- SIA „Firma L4”. 2009. *Rīgas pilsētas degradētās teritorijas Torņakalnā revitalizācijas tehniski-ekonomiskais pamatojums*. Sk. 20.04.2015. Pieejams <http://sus.lv/lv/petijumi/rigas-pilsetas-degradetas-teritorijas-tornakalna-revitalizācijas-tehniski-ekonomiskais>
- Sia „Grupa 93”. 2004. *Degradēto teritoriju izpēte Rīgas pilsētā*. Rīgas dome. Sk. 17.12.2014. Pieejams http://www.sus.lv/sites/default/files/media/faili/08_degradetas_teritorijas_riga.pdf
- SIA „Metrum”. 2009. *Torņakalna administratīvā centra detālplānojums: detālplānojuma risinājumu paskaidrojuma raksts*. Sk. 28.05.2015. Pieejams http://www.lu.lv/materiali/uznemejiem/iepirkumi/LU2010-23/II_sejums_Planota/Pask_raksts_II_planota/Torn.%20Pask%20-%20planota%201.1.-1.2..pdf
- Standard. [bez dat.]. *Boxpark – the Worlds first temporary shopping mall*. Sk. 11.03.2015. Pieejams <http://www.standard.co.uk/lifestyle/boxpark-the-worlds-first-temporary-shopping-mall-6365331.html>
- Steinhäuser, R. 1947. *Gemüsegarten im Tiergarten*. Sk. 15.04.2015. Pieejams http://www.berlin.de/geschichte/historische-bilder/suche/_img/55/main_164.jpg
- The Guardian. 2007. *Love at first sight*. Sk. 08.05.2015. Pieejams <http://www.theguardian.com/travel/2007/aug/30/uk.london>
- The Meanwhile Foundation. [S.a.]. *About us*. Sk.: 15.05.2015. Pieejams <http://www.meanwhile.org.uk/about-us/>
- Tvnet. 2006. *Brīvības sala Rīgā*. Sk. 11.03.2015. Pieejams http://www.tvnet.lv/izklaide/notikumi/53733-brivibas_sala_riga
- Vancutsem, D., Engelke, D., Megerle, A., Dormois, R., Petitet, S., Miclaus, D., Pichler-Milanovic, M. N., Ludlow, D., Chatzivaryti, I., & Jeszka, W. 2008. *Land Use Management for Sustainable European Cities*. URBACT. Sk. 20.01.2015. Pieejams http://urbact.eu/fileadmin/Projects/LUMASEC/outputs_media/LUMASEC_Baseline_Study.pdf

- Vidi degradējošu būvju komisija. 2014. *Ēku (būvju) saraksts nekustamā īpašuma nodokļa noteikšanai*. Sk. 03.04.2015. Pieejams gausti.riga.lv/files/sezulemumi/rezultati_17_10_2014.pdf
- Wikimapia. [S.a.]. *Dzirnavu iela 20*. Sk. 03.04.2015. Pieejams http://photos.wikimapia.org/p/00/01/24/61/19_big.jpg
- Zaļās Lucavsālas projekts. 2013. *15. jūnijā Lucavsālā pie kopienas gabala notiks talka un zaļais saiets*. Sk. 25.05.2015. Pieejams <http://lucavsala.org/15-junija-lucavsala-pie-kopienas-gabala-notiks-talka-un-zalais-saiets/>
- Apollo. 2014. *Vēsturiskās ēkas Dzirnavu ielā 25 un 27 pārbūves par viesnīcu*. Sk. 20.05.2014. Pieejams <http://apollo.tvnet.lv/zinas/vesturiskas-ekas-dzirnavu-iela-25-un-27-parbuves-par-viesnicu/651236>

Kartogrāfiskie materiāli

- Kultūrvēsturiskie ansambļi un kultūras pieminekļi RVC un tā aizsardzības zonā*. 2013. Rīgas dome.
- RVC kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un attīstības plāns*. 2013. Rīgas dome.
- RVC un tā aizsardzības zonas teritorijas plānotā (atļautā) izmantošana*. 2013. Rīgas dome.
- SIA „Datorkarte”. 2012. *Degradēto teritoriju un objektu degradācijas veids*. Pēc Pilsētas attīstības departamenta pasūtījuma.

Normatīvie akti

- Andrejsālas teritorijas izmantošanas un apbūves saistošie noteikumi. Rīgas domes saistošie noteikumi Nr.161-sn. Pieņemti 31.03.2009. Rīgas dome.
- Grozījumi Rīgas domes 2006.gada 7.februāra saistošajos noteikumos Nr.38 „Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi”. Rīgas domes saistošie noteikumi Nr.220. Pieņemti 18.06.2013. Rīgas dome.
- Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.-2013.gadam. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 564. Pieņemti 04.07.2006.
- Publiskās un privātās partnerības likums. Pieņemts 18.06.2009. Latvijas Republikas Saeima.
- Rīgas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi. Rīgas domes saistošie noteikumi Nr.34 grozījumi ar: Reģionālās attīstības un pašvaldības lietu ministrijas rīkojumu Nr.2-02/327; RD 18.08.2009. saistošajiem noteikumiem Nr.5; RD 18.06.2013. saistošajiem noteikumiem Nr.219. Pieņemti 20.12.2005. Rīgas dome.
- Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un aizsardzības noteikumi. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.127. Pieņemti 08.03.2004.
- Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi. Rīgas domes saistošie noteikumi Nr. 38. Pieņemti 07.02.2006. Rīgas dome.
- Tornakalna administratīvā centra teritorijas izmantošanas un apbūves saistošie noteikumi. Rīgas domes saistošie noteikumi Nr. 63. Pieņemti 13.04.2010. Rīgas dome.
- Vispārīgie būvnoteikumi. Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.500. Pieņemti 19.08.2014.

Zemes pārvaldības likums. Pieņemts 30.10.2014. Latvijas Republikas Saeima.

Nepublicētie materiāli

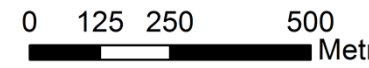
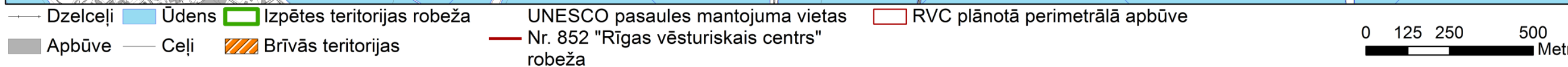
Imam, A. 2013. The Temporary Use of Urban Spaces: The case of Mina, Saudi Arabia. PhD Thesis presentation. Barcelona, Universitat Politècnica de Catalunya.

Ķivule, A. 2013. Pilsētas sarūkšana ietekme uz Rīgas vēsturiskā centra vidi. Maģistra darbs. Rīga, Latvijas Universitāte.

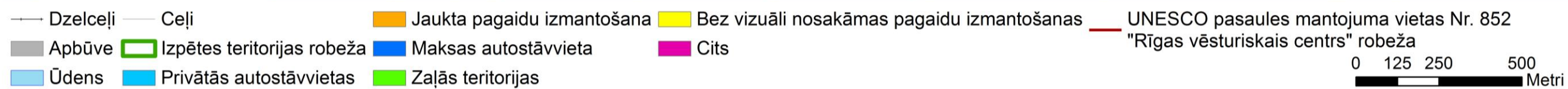
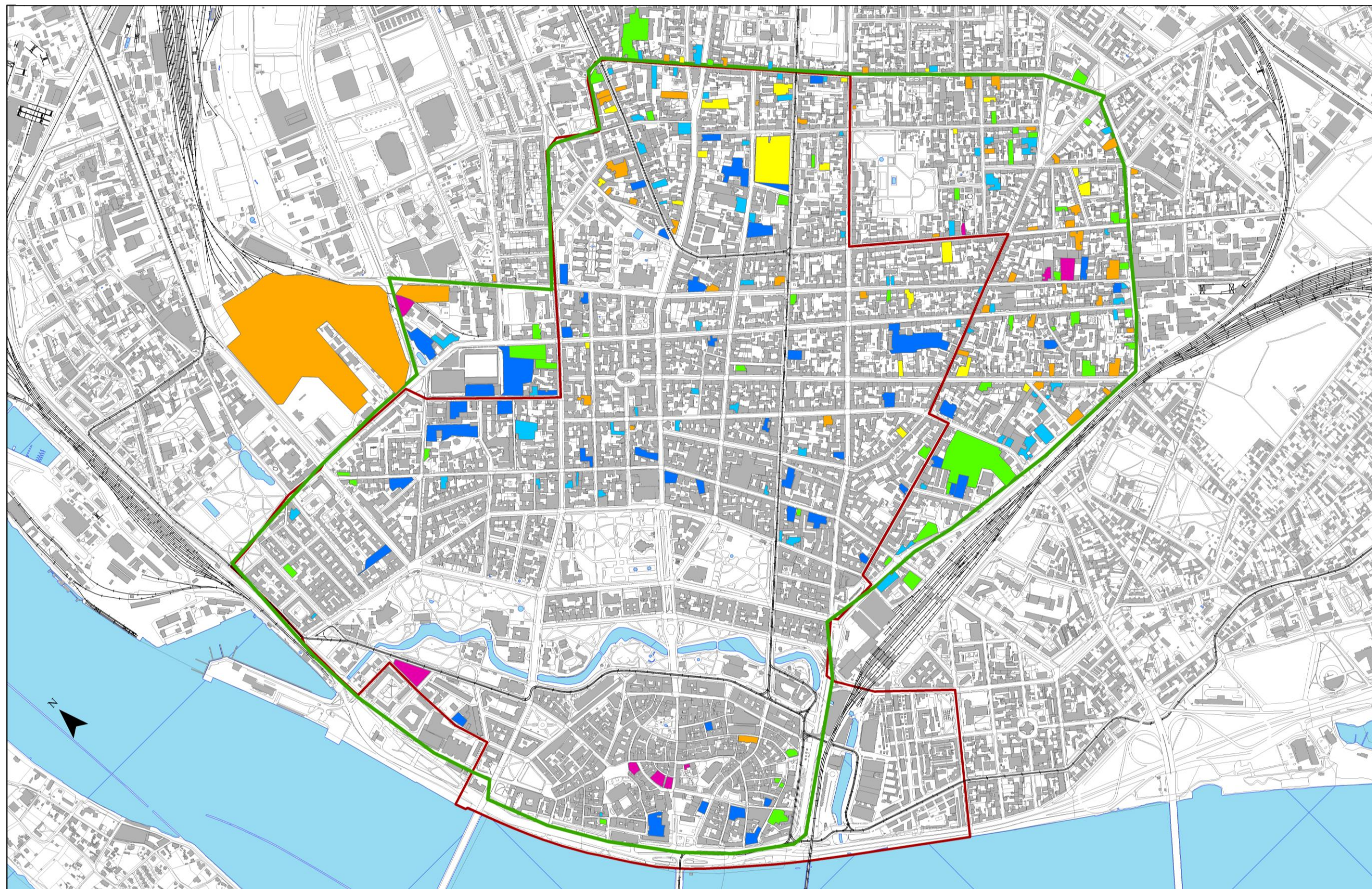
PIELIKUMI

1. pielikums. **Pagaidu izmantošanas un brīvo teritoriju pārklājums Rīgas vēsturiskā centra esošajā un plānotajā perimetrālajā apbūvē**
2. pielikums. **Pagaidu izmantošanas pārklājums pēc funkcionālā dalījuma Rīgas vēsturiskā centra esošajā un plānotajā perimetrālajā apbūvē**
3. pielikums. **Pagaidu izmantošanas, brīvo teritoriju un tukšo ēku pārklājums Rīgas vēsturiskajā centrā**
4. pielikums. **Pagaidu izmantošanas un brīvo teritoriju funkcionālais iedalījums**
5. pielikums. **Intervija ar Jāni Lejnieku**
6. pielikums. **Intervija ar Inetu Tumaševski**
7. pielikums. **Intervija ar Aigaru Kušķi**
8. pielikums. **Intervija ar Helēnu Gūtmani**
9. pielikums **Detālpārplānojums Rīgā administratīvā centra Torņakalna teritorijai: teritorijas plānotā (atļautā) izmantošana**

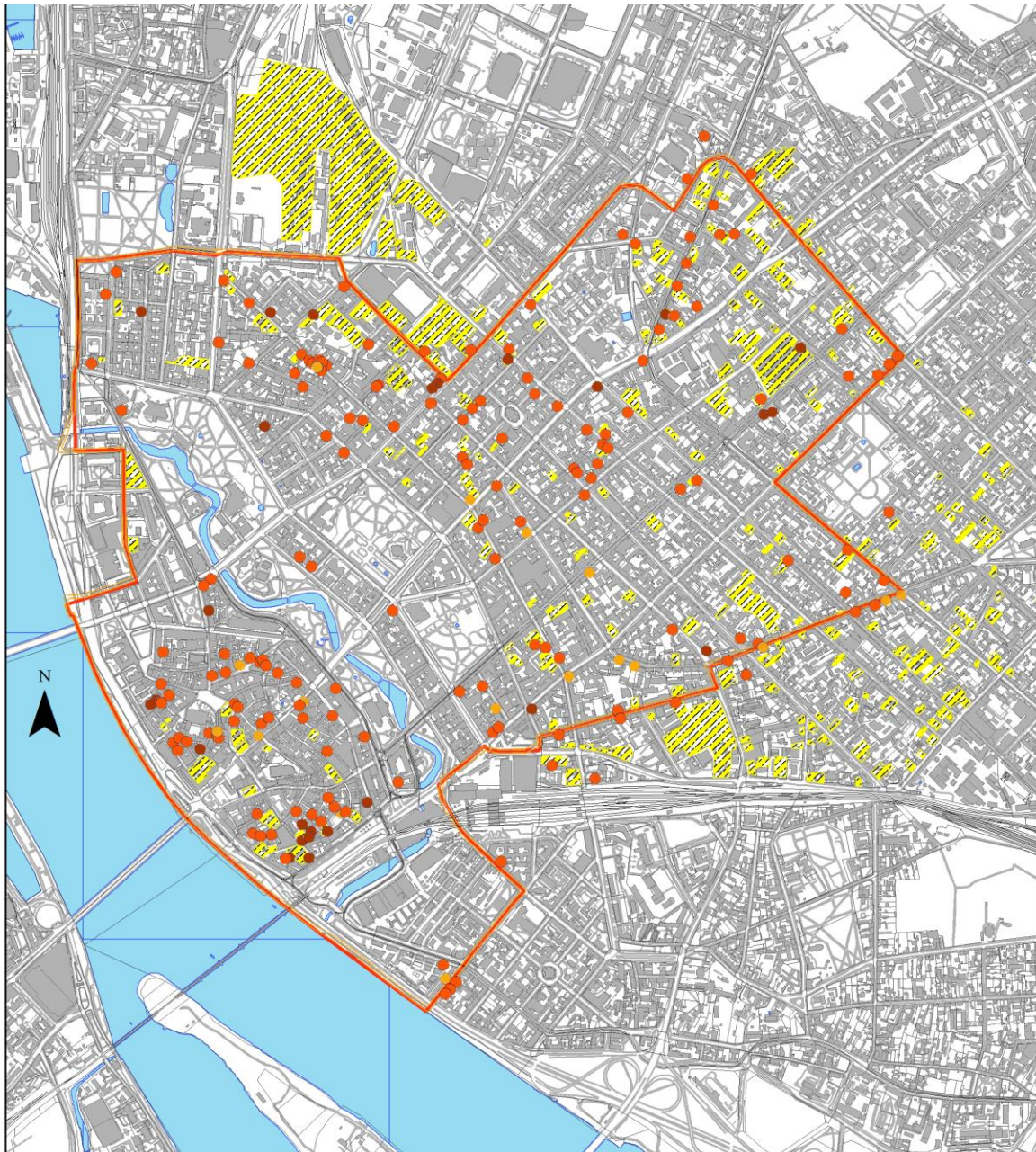
Pagaidu izmantošanas un brīvo teritoriju pārklājums Rīgas vēsturiskā centra esošajā un plānotajā perimetrālajā apbūvē

Pagaidu izmantošanas pārklājums pēc funkcionālā dalījuma Rīgas vēsturiskā centra esošajā un plānotajā perimetrālajā apbūvē

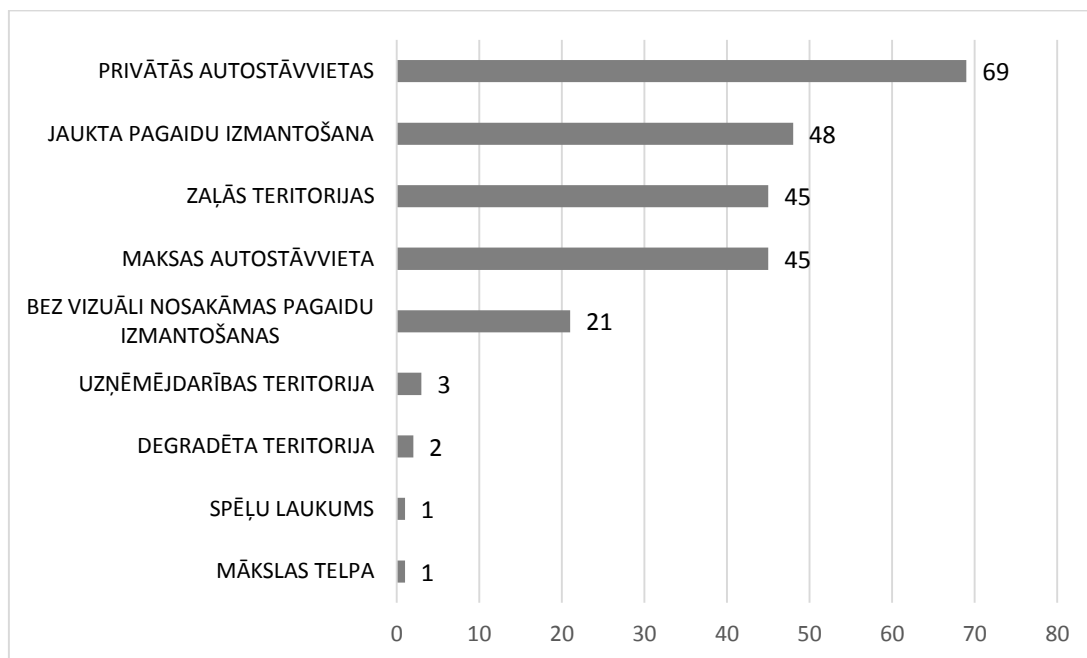

Pagaidu izmantošanas un nepilnvērtīgi izmantoto namu pārklājums Rīgas vēsturiskajā centrā un tā aizsardzības zonā (Avots: izstrādājusi autore uz RPAD kartogrāfisko datu pamata, izmantojot autores lauka pētījuma rezultātus un Ķivule, 2013)

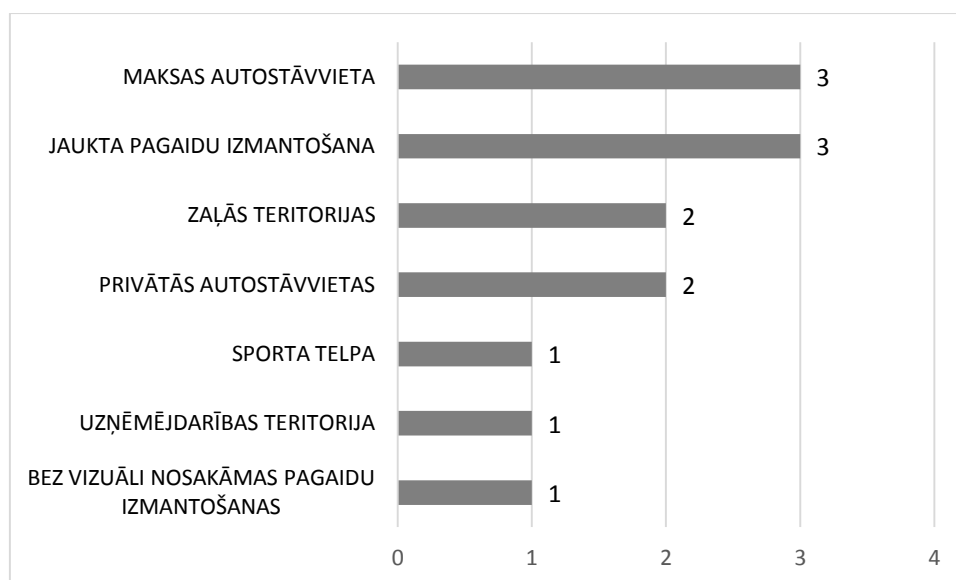

— Ceļi	— Dzelzceļi	● Neizmantota ēka
■ Apbūve	▨ Brīvās teritorijas	● Mazāk par 50% izmantota ēka
■ Ūdens	UNESCO pasaules mantojuma vietas Nr. 852 "Rīgas vēsturiskais centrs" robeža	● Grausts

Pagaidu izmantošanas un brīvo teritoriju funkcionālais iedalījums

1. attēls. Pagaidu izmantošanas funkcionālais iedalījums Rīgas vēsturiskā centra perimetrālajā apbūvē (Avots: izstrādājusi autore, 2015)

2. attēls. Pagaidu izmantošanas funkcionālais iedalījums ārpus Rīgas vēsturiskā centra perimetrālās apbūves (Avots: izstrādājusi autore, 2015)

Intervija ar Jāni Lejnieku

Intervētāja: Linda Danefelde

Intervējamais: Jānis Lejnieks, Dr.arch., Rīgas Austrumu izpilddirekcijas Ekonomikas attīstības projektu vadītājs

Intervijas tēma: Rīgas attīstības tendences un pagaidu izmantošanas potenciāls

L.D.: *Lai arī maģistra darba tēma ir pagaidu izmantošana, šo tēmu ir jāskata saistībā ar citiem cieši saistītiem procesiem pilsētvidē. Vien šī pētnieciskā darba izstrādes procesā ir nojaukta koka ēka Dzirnavu ielā 20, radot kārtējo robu Rīgas vēsturiskā centra perimetrālajā apbūvē. 2014.gada 17.oktobrī Rīgas Domes Vidi degradējošo būvju komisijas izbraukuma sēdē ēkām Dzirnavu ielas posma starp Antonijas un Strēlnieku ielu praktiski visām koka ēkām tiek piemērots pilsētvidi degradējošu ēku statuss, kā arī paaugstināts nekustamā īpašuma nodoklis. Šīs izbraukuma sēdes laikā tiek konstatēta nesaskaņota iepriekšminētās ēkas Dzirnavu ielā 20 demontāža. Par ēkas demontāžu pēc īpašnieka pārstāvja iniciatīvas Rīgas vēsturiskā centrasaglabāšanas un attīstības padome lemj jau 2005.gadā, to vienbalsīgi neatbalstot, papildus lemjot par ieteikumu Rīgas Domei izskatīt iespēju izstrādāt detālplānojumu kvartālam starp minētajām ielām. Kādēļ Jūsaprāt sākotnēji teorētiski pozitīvās rīcības pilsētvides revitalizācijas veicināšanai 2005.gadā nu jau 2015.gadā ir rezultējušās ar vienas no šī kvartāla vislabāk saglabājušās koka ēkas nojaukšanu, vidi degradējoša statusa noteikšanu pārējām ēkām, kā arī neizstrādātu detālplānojumu kvartāla revitalizācijai?*

J.L.: Koka ēku atjaunošana ir luksusa objekts un zināmā mērā džentrifikācijas pazīme, jo esošie ēku iedzīvotāji nespēj atļauties dzīvot atjaunotā koka ēkā. Privātu koka ēku atjaunošana ir ekonomiski nepamatota, jo investors nespēs atgūt ieguldītos līdzekļus – visbiežāk koka ēku atjaunošana un saglabāšana ir reālāka, ja tām ir sabiedrībai nozīmīgas funkcijas un statuss. Dzirnavu ielas gadījumā arhitektoniskā vērtība šīm ēkām ir nosacīta un nav tik augsta salīdzinot ar, piemēram, paralēlo Alberta ielu. Uzskatu, ka koka ēku saglabāšana šajā posmā diemžēl nav perspektīva un īpašniekam ir ekonomiski izdevīgi esošās koka ēkas vietā veidot jaunu ēku, samērojot priekšplāna apbūvi ar pārējo apbūvi.

Ņemot vērā, ka arī detālplānojuma izstrādei ir nepieciešamas investīcijas no pašvaldības puses, tas ir uzskatāms kā pašvaldības līdzekļu izlietošana privātīpašumā, kas ir pretrunā likumā noteiktajam.

L.D.: *Kā Jūs vērtējat pašreizējos pašvaldības pielietotos mehānismus zemju un ēku sakārtošanai?*

J.L.: Salīdzinoši ar iepriekšējo situāciju progress ir! Ir izveidots www.graustiem.lv, kura darbība veicina īpašumu sakārtošanu.

L.D.: *Bet 2012.gadā Rīgas Domes Īpašumu departaments norāda uz efektīvu pašvaldības rīcībā esošu mehānismu trūkumu, kā arī norāda uz citvalstu praksi īpašumu sakārtošanā.*

J.L.: Minētie piemēri ir bagāto valstu līdzeklis. Rīgas gadījumā, jāņem vērā ir augstais tukšo ēku skaits – ēkas nevar vienkārši atjaunot, tajā ir jādzīvo un tā ir jāizmanto. Iespējams arī, ka paaugstinātais īpašuma nodoklis ne tikai palielina sakārtošanu, bet arī iespējams paātrina ēku nojaukšanu.

L.D.: *Viens no izplatītākajiem argumentiem, kas liedz pašvaldībai iesaistīties privātas ēkas vai zemes sakārtošanā ir pašvaldību likums, kas paredz, ka pašvaldība nevar investēt privātīpašumā, taču vienlaicīgi varu dot piemēru, kā uz pašvaldības saistošo noteikumu pamata ir iespējams paredzēt finansējuma piesaisti privātīpašumam, atrunājot publiski pieejamo statusu un ilgumu, ja šāds finansējums tiek piesaistīts. Vai Jūsaprāt šādu praksi būtu iespējams pielietot Rīgā?*

J.L.: Tas ir interesanti! Tā būtu ļoti normāla prakse uz kuru virzīties.

L.D.: *Manuprāt Andrejsalas pagaidu izmantošanas piemērs sākotnēji bija ļoti veiksmīgs. Kādēļ pašvaldība un privātīpašnieki nav ņēmuši piemēru no šāda teritorijas revitalizācijas mehānisma?*

J.L.: Tā ir klasiska shēma, kurā māksliniekus iemitina teritorijā, lai to popularizētu, bet pēc tam īsteno uzņēmējdarbību. Kaut kas nav izdevies Andrejsalas gadījumā ar uzņēmējdarbības fāzi, kas iespējams saistīts ar projekta mērogu.

Kaņepes kultūras centrs ir pozitīvs piemērs tukšo ēku dzīvināšanā, taču pašvaldības attieksme ir neviennozīmīga. Kad nepieciešams, KKC tiek rādīts, kā labs piemērs, bet pārējā laikā trokšņa dēļ tiek traucēta KKC darbība.

L.D.: *Vai Jūsaprāt pašvaldība varētu veicināt pagaidu izmantošanu darbojoties kā mediators starp īpašnieku un pagaidu izmantošanas iniciatoru?*

J.L.: Jā, šāds mediators ir nepieciešams. Iespējams pašvaldība varētu īstenot šo funkciju, piemēram, Rīgas pilsētas kultūras pārvalde, jo pagaidu izmantošana un kultūrvides veidošanās pilsētā ir ļoti saistīti procesi.

L.D.: *Nav noslēpums, ka pagaidu izmantošana pilsētvidē nereti ir kā katalizators kultūrvides, inovāciju, uzņēmējdarbības aktīviem veidošanās procesiem, bet no pašvaldības puses ir izrādīta maza interese dažādot pagaidu izmantošanu no stāvlaukumiem uz citiem, varbūt sabiedrībai nozīmīgākiem izmantošanas veidiem, pamatojot to ar līdzekļu un mehānismu trūkumu. Kādēļ Jūsaprāt tas tā ir?*

J.L.: Ja pašvaldība saņem ekonomisku atdevi no īpašuma, ir maza interese no pašvaldības puses to mainīt un ierīkot kaut ko citu. Tas ir jārisina stratēģiski ar politiķiem!

L.D.: *Kā Jūs vērtējat Lucavsalas attīstības mērķus nākotnē? Vai ir pamatota mazdārziņu pagaidu izmantošanas funkciju likvidēšana šajā posmā?*

J.L.: Nē, nav pamatota līdz reālās attīstības uzsākšanai. Šīs teritorijas īpašuma statusu vajag izdebatēt Teritorijas plānojuma izstrādes laikā, potenciāli izņemot šo teritoriju no apbūvējamās teritorijas. Šādas zaļās teritorijas ir tas, kas mums pilsētā pietrūkst, tikai nepieciešams to definēt un attīstīt.

L.D.: *Un vai mazdārziņu funkciju likvidēšana Torņkalna izpētes teritorijā [J.L. tiek informēts par Torņkalna izpētes teritorijas robežām], kādas pagaidu izmantošanas funkcijas sadarbībā ar LU varētu īstenot šobrīd?*

J.L.: Būtu nepieciešams sadalīt šo teritoriju un realizēt pagaidu izmantošanu ar studentu iesaisti.

L.D.: *Varbūt varat vairāk pastāstīt par projekta „Koka Rīga” un pašvaldības sadarbību?*

J.L.: Austrumu izpilddirekcijas izpilddirektoram Eihenbaumam radās ideja ārvalstu praksi pārnest uz Rīgu. Projekts realizēts ar 75% ES līdzfinansējumu, bet pašvaldība tik un tā nevarēja to īstenot pilnībā. Tika izveidots Melnsila ielas koka renovācijas centrs un iespējams ar šo iniciatīvu tiks popularizēta koka ēku saglabāšana un fasādes renovācija.

L.D.: *Vai varat īsi komentēt vispārējās Rīgas attīstības tendences?*

J.L.: Attīstība norisinās lēcienuveidīgi, liela daļa no ēkām tiek celtas uzturēšanās atļauju dēļ. Šī ir sarūkoša pilsēta, jaunā paaudze izbrauc uz piepilsētu, mājas kļūst neapdzīvotas. Viss tiek risināts

augstā līmenī, ja trūkst stratēģija un politika, attīstība nenotiks! Nereti privātpašniekiem ir nogaidoša pozīcija, jo trūkst konkrētu attīstības nostādņu.

2015.gada 15.aprīlī

Intervija ar Inetu Tumaševsku

Intervētāja: Linda Danefelde

Intervējamais: Ineta Tumaševska, Latvijas Universitātes Attīstības un plānošanas departamenta eksperte

Intervijas tēma: Latvijas Universitātes intereses un attīstības mērķi Torņakalnā

L.D.: *Spēkā esošajā Rīgas teritorijas plānojumā 2006.-2018.gadam Torņakalna teritorijas mazdārziņiem tika piemērots likvidējams lietojuma veids un to noma noteikta uz neilgāku laika periodu kā viens gads. Tas veicināja situāciju, kurā liela daļa dārziņu tika pamesti un šai teritorijai tika piemērota vidi degradējošas teritorijas statuss, kā rezultātā tika atbalstīta mazdārziņu lietojuma veida likvidācija. Šajā teritorijā daļēji tiek šobrīd attīstīta Latvijas Universitātes Akadēmiskā centra 1. kārtā, kurā tiks izvietotas dabas zinātņu fakultātes, kā arī piegulošajā pašvaldības teritorijā plānots jaunais Rīgas administratīvais centrs. Vai varat īsumā pastāstīt par projektu un turpmāko Akadēmiskā centra attīstību?*

I.T.: Latvijas Universitātes ēkas tiks uzceltas valstij piederošajā zemē, pārējā, pašvaldībai piederošajā teritorijā, kurā tika plānots Rīgas jaunais administratīvais centrs, pēc pēdējās man pieejamās informācijas, netiks veidots. Studentu skaita samazināšanās un izmaksu optimizācijas dēļ, plānoto četru korpusu vietā tiks veidoti trīs, kā arī tiks veidotas studentu viesnīcas.

L.D.: *Šobrīd celtniecība noris tikai pie pirmās ēkas celtniecības, kad plānots uzsākt pārējās?*

I.T.: Šobrīd tiek izstrādāts otrās un trešās ēkas skiču projekts. Šobrīd gaidām ES finansējumu, ja tas tiks piešķirts – janvārī tiks uzsākts darbs pie ēku būvprojekta. Uzreiz pēc būvprojekta izstrādes ir iespējams darbs pie ēku celtniecības. Visu fakultāšu celtniecību plānots pabeigt līdz 2022.gadam.

L.D.: *Un studentu viesnīcu?*

I.T.: Studentu viesnīca netiek veidota par LU piešķirtajiem līdzekļiem – tas ir uzņēmēju projekts.

L.D.: *Vai līdz būvniecības uzsākšanai LU teritorijā ir iespējams īstenot pagaidu izmantošanu, iespējams saistot ar dabas zinātņu fakultātes specifiku – izmantot studentu pētījumiem, kā arī citām aktivitātēm?*

I.T.: Nē, diemžēl nav. Ir nepieciešama rezerves zeme būvdarbu veikšanai. Šobrīd 2. ēkas potenciālajā teritorijā atrodas celtnieku dzīvojamie vagoniņi un 3. ēkas celtniecības vietā atrodas autostāvieta. Tiklīdz tiks pabeigta celtniecības pirmā kārtā, šīs funkcijas tiks pārceltas uz šobrīd esošajām brīvajām teritorijām. Mums sākotnēji bija līdzīgas idejas šajās teritorijās - iespējams izveidot parku, taču tam nepieciešamas pārāk lielas investīcijas priekš pagaidu izmantošanas īstenošanas, kā arī nonācām pie secinājuma, ka projekts kopumā attīstās ātrāk, kā plānots. Savukārt blakus esošā pašvaldības teritorija ir zema un ir augsts gruntsūdens, kas iespējams apgrūtinā studentu pagaidu izmantošanas veidošanu šajā teritorijā.

L.D.: *Kādas ir LU intereses pašvaldībai piederošajā teritorijā ilgtermiņā?*

I.T.: Pašvaldības teritorijā ir bijusi doma kopīgi ar citām augstskolām veidot mūsdienīgu stadionu, kāda diemžēl nav Rīgā. LU mērķis protams ir arī apkārtējo teritoriju labiekārtošana, bet tam nepieciešama sadarbība ar pašvaldību. Diemžēl šobrīd Rīgas Domes attīstības politikai trūkst saskaņotības – nokļūšana ar kājām vai riteni uz Torņkalna teritoriju ir apgrūtināta, jo nav gājēju celiņu, kas savienotu ar blakus esošo vilciena staciju, kā arī velobraucējiem ir grūti nokļūt no Rīgas centra. Trūkst savienojuma ar blakus esošo Nacionālo bibliotēku. Viss ir atkarīgs no politiķu nostājas pret šīm teritorijām.

Intervija ar Aigaru Kušķi

Intervētāja: Linda Danefelde

Intervējamais: Aigars Kušķis, Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Vēsturiskā centra plānošanas nodaļas galvenais teritorijas plānotājs, nodaļas vadītāja vietnieks

Intervijas tēma: Pašvaldības intereses par pētniecības darba teritorijām, pagaidu izmantošanas potenciālu

L.D.: *Vien šī pētnieciskā darba izstrādes procesā ir nojaukta koka ēka Dzirnavu ielā 20, radot kārtējo robu Rīgas vēsturiskā centra perimetrālajā apbūvē. 2014.gada 17.oktobrī Rīgas Domes Vidi degradējošo būvju komisijas izbraukuma sēdē ēkām Dzirnavu ielas posma starp Antonijas un Strēlnieku ielu praktiski visām koka ēkām tiek piemērots pilsētvidi degradējošu ēku statuss, kā arī paaugstināts nekustamā īpašuma nodoklis. Šīs izbraukuma sēdes laikā tiek konstatēta nesaskaņota iepriekšminētās ēkas Dzirnavu ielā 20 demontāža. Par ēkas demontāžu pēc īpašnieka pārstāvja iniciatīvas Rīgas vēsturiskā centrasaglabāšanas un attīstības padome lemj jau 2005.gadā, to vienbalsīgi neatbalstot, papildus lemjot par ieteikumu Rīgas Domei izskatīt iespēju izstrādāt detālplānojumu kvartālam starp minētajām ielām. Kādas šobrīd ir pašvaldības intereses saistībā ar Dzirnavu ielas posmu starp Antonijas un Strēlnieku ielām?*

A.K.: Detālplānojums tiek izstrādāts netālu esošajiem „Magdalēnas namiem” Antonijas ielā, kā arī Skonto stadiona vietā tiks veidots ievērojams dzīvojamās apbūves projekts, bet konkrēti šim Dzirnavu ielas teritorijas posmam vienots detālplānojums nav izstrādāts. Ir plānota viesnīcas celtniecība, restaurējot divas no šajā ielas posmā esošajām koka ēkām.

Kas attiecas uz termina „pilsētvidi vai vidi degradējoša ēka” lietošanu par kultūrvēsturiski vērtīgām ēkām, tā lietojums nav īsti korekts – šī ēka ir sliktā tehniskā stāvoklī, nevis degradē pilsētvidi. Ēkas minētajā ielas posmā ir privātīpašums un atrodas Rīgas vēsturiskā centra UNESCO aizsardzības zonā, kā arī, aplūkojot Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojumu, mēs redzam, ka tās ir atzītas par kultūrvēsturiski vērtīgām ēkām, bet viena no tām ar nelielu kultūrvēsturisko vērtību. Līdz ar to pašvaldības interesēs ir šīs ēkas saglabāt.

L.D.: *Un kādas potenciālās attīstības tendences ir novērojamas izpētes teritorijā esošajā stāvlaukumā Mednieku ielā 9, kas ir perimetrālajā apbūvē esošs gruntsgabals?*

A.K.: Šī teritorija sākotnēji bija valsts īpašumā esošs gruntsgabals, kur pilsēta bija plānojusi skvēra izveidi, taču valsts īpašumu pārdeva. Teritorijā bija vairāki vērtīgi koki, taču laika gaitā šie koki ir kļuvuši ar vien mazāk, kā rezultātā īpašumā jau kādu laiku ir atļauta mazstāvu apbūve. Par attīstības iecerēm gan šobrīd nekas neliecina. Šis ir piemērs, kur investors diemžēl neņem vērā vēlamu.

L.D.: *Kā Jūs vērtējat pašvaldības instrumentus, lai veicinātu šo ēku saglabāšanu un atjaunošanu?*

A.K.: Īpašniekiem ir iespējams saņemt nekustamā īpašuma nodokļa atlaidi, ja ēka tiek sakārtota. Daļai no šiem gruntsgabaliem ir iespēja izbūvēt pagalma daļā 4-5 stāvu ēkas, tādejādi arī veicinot īpašnieka ieinteresētību atjaunot arī šo ēku. Iepriekš Rīgā bija novērojama koka ēku degšana un cita veida atbrīvošanās no tām, taču normatīvie akti paredz, ka īpašniekam šādā gadījumā ir jāuzbūvē to vietā tāda paša mēroga un materiālu ēka, kas šo tendenci ir mazinājis.

L.D.: *Kā Jūs vērtējat pagaidu izmantošanas nozīmi pilsētvidē?*

A.K.: Pagaidu izmantošana ir nenovērtēta. Lai arī arhitektu valdošais viedoklis ir šos „robos” aizbūvēt, pilsēta varētu daudz vairāk iegūt, ja pilsēta iesaistītos kaut vai īslaicīgā pagaidu izmantošanas veidošanā šajos „robos” pilsētā – tas bagātinātu pilsētvidi, varētu piedalīties iedzīvotāji, utt.

L.D.: *Vai Jūsaprāt pašvaldība varētu veicināt pagaidu izmantošanu, piemēram, iesaistīties kā koordinators starp privātpašnieku un pagaidu izmantošanas iniciatoru?*

A.K.: Jā, bet tas ir lielā mērā atkarīgs no budžeta un lēmējvaras.

L.D.: *Prakse citviet Latvijā rāda, ka pašvaldība var investēt privātpašumā publisku mērķu īstenošanai, piemēram, publisku konkursu veidā, kuru mērķis ir publiskās ārtelpas labiekārtošana, paredzot pašvaldības saistošajos noteikumos kārtību kādā var pretendēt uz finansējumu. Pašvaldībai ir iespējas arī nomāt zemi, lai īstenotu pašvaldības funkcijas. Vai Jūsaprāt šāda prakse varētu tikt izmantota arī Rīgā?*

A.K.: Jā, šie ir vērtīgi ierosinājumi. Vienīgi jautājums ir par to, cik pamatoti ir pašvaldībai ir nomāt zemi, bet vietās, kur tas tiešām būtu nepieciešams, tas varētu būt labs mehānisms.

L.D.: *Kā vērtējat autostāvvietu pagaidu izmantošanas īpatsvaru Rīgas vēsturiskā centra teritorijā?*

A.K.: Tā protams var izmantot šīs neapbūvētās teritorijas, taču diemžēl netiek ievērots, ka šādi izmantojot teritoriju, tai ir jābūt apzaļumotai.

L.D.: *Kādi Jūsaprāt ir iespējami instrumenti daudzveidīgas, sabiedrībai nozīmīgas pagaidu izmantošanas veicināšanai?*

A.K.: Nodokļu atlaides privātīpašniekam.

L.D.: *Vai varat komentēt Lucavsālas potenciālo attīstību, kā arī, kā vērtējat mazdārziņu nomas ierobežojumus?*

A.K.: Lucavsālā arī pašvaldības izveidotajā parka teritorijā teorētiski ir iespējama dzīvojamo māju apbūve. Ir bijusi vēlēšanās no pašvaldības puses šo teritoriju izmantot kā sporta attīstības teritoriju, būvējot jaunu stadionu u.c. sporta infrastruktūru. Teritorija ir pateicīga šādai attīstībai, taču tika lemts, ka ar Daugavas stadionu pilsētai ir pietiekami. Jaunajā teritorijas plānojumā teorētiski ir iespējams mainīt zonējumu un plānotās funkcijas. Pilnīgi noteikti šo te mazdārziņu funkciju būtu iespējams īstenot arī uz vairākiem gadiem.

L.D.: *Vai varat komentēt pašvaldības intereses Torņakalna teritorijā pie Latvijas Universitātes Akadēmiskā centra, vai ir iespēja teritorijas pagaidu izmantošana? Kā vērtējat LU ideju par stadiona izveidi šajā teritorijā?*

A.K.: Šai Torņakalna teritorijai ir izstrādāts detālpārplānojums, taču finansējuma dēļ tas nav īstenots. Vairs nav plānots pārcelt pašvaldības administratīvo centru. Iepriekš ir bijušas idejas arī šajā teritorijā pārcelt noteiktas valdības funkcijas, taču arī tas vairs nav aktuāli. Ir plānota un ir aktuāla Vienības gatves un Raņķa dambja savienojuma izveide. Šobrīd Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030.gadam ir minēta multimodālā sabiedriskā transporta mezgla izveide šajā teritorijā, zinātnes centra attīstība, kā arī minētā jaunā pašvaldības administratīvā centra izveide.

Šīs teritorijas pagaidu izmantošanai nepastāv problēmas, tikai ir jāsaprot un jādefinē kādā laika periodā to ir iespējams īstenot. Stadions gan laikam nebūtu iespējams, jo jāņem vērā nākotnē plānotā sabiedriskā transporta reģionālā stacija.

Intervija ar Helēnu Gūtmani

Intervētāja: Linda Danefelde

Intervējamais: Helēna Gūtmane, ainavu arhitekte

Intervijas tēma: Pašvaldības intereses par pētniecības darba teritorijām, pagaidu izmantošanas potenciālu

L.D.: *Kā Jūs vērtējat pagaidu izmantošanas nozīmi pilsētvidē?*

H.G.: Viennozīmīgi pozitīvi.

L.D.: *Nav noslēpums, ka pagaidu izmantošana pilsētvidē nereti ir kā katalizators kultūrvides, inovāciju, uzņēmējdarbības aktīviem veidošanās procesiem, bet no pašvaldības puses ir izrādīta maza interese dažādot pagaidu izmantošanu no stāvlaukumiem uz citiem, varbūt sabiedrībai nozīmīgākiem izmantošanas veidiem, pamatojot to ar līdzekļu un mehānismu trūkumu. Kādēļ Jūsaprāt tas tā ir?*

H.G.: Pašvaldība neapzinās šo potenciālu, jo tā ir publiskā ārtelpa, kurai nav vārda vai nosaukuma. Galvenais iemesls, kādēļ neviens neko ar to nedara ir tādēļ, ka tam nav statusa un pagaidu izmantošana nav noformulēta. Trūkst izpratnes un stratēģijas par publisko ārtelpu. Pagaidu izmantošana ir kreatīvs risinājums, bet pašvaldība pilda tikai strikti noteiktās funkcijas.

L.D.: *Lai arī pagaidu izmantošanas teritoriju kā sabiedrībai nozīmīgu teritoriju attīstība ir ļoti atkarīga no vietējās pārvaldes akcepta, kādi Jūsaprāt ir iespējamie mehānismi pagaidu izmantošanas veicināšanai?*

H.G.: Politikai, programmai un instrumentiem ir jābūt piemērotiem attiecīgajai situācijai. Instrumentiem jābūt stimulējošiem un aizliedzošiem – „konfekte un pātadziņa”. Konfekte tiem, kas grib sadarboties, pātadziņa tiem, kam nekas neinteresē – tās ir nodokļu atlaides un palielināti nodokļi. Būtībā teritorijas sakārtošanai nav nepieciešamas lielas investīcijas – var piesaistīt hipsterus un sabiedrību kopumā. Jāsāk ar pagaidu izmantošanas definēšanu, jāizveido politika. Mēs tikko izstrādātajā pētījumā lietojām terminu „teritorijas ar nenoteiktu esošo izmantošanu”, kas veido sociālās vides atvēršanu, ekonomikas veicināšanu, vides savešanu kārtībā. Politiku ietekme ir nozīmīga, bet arī izpildvarai ir lielas problēmas ar inovācijām, mentālām izmaiņām, ir

pretestība pret jauno. Nepieciešama elastība, elastīgi rīki, zaļo punktu un faktoru sistēma. Ar mūsu tieksmi izpildīt likumu tiek kavēta attīstība. Iespējams būtu nepieciešama īpaša statusa piemērošana pagaidu izmantošanai, jo tad ir vieglāk visu saskaņot, taču šo īpašā statusa nozīmi ir nepieciešams pierādīt. Rīgas vēsturiskajā centrā ir jābūt īpaši skarbiem mehānismiem, lai piespiestu īpašnieku sakārtot! Papildus būtu nepieciešams arī stimulēt vietas iemītnieku interesi par teritoriju. Nepieciešamas vadlīnijas, cilvēku iesaiste, privātā-publikā partnerība, taču visi baidās no korupcijas.

L.D.: *Kā Jūs vērtējat pašreizējos pašvaldības pielietotos mehānismus īpašumu sakārtošanai?*

H.G.: Nav efektīvi! Nav politikas un nav piemēroti realizācijas instrumenti. Nepieciešama kaut kāda atbildība par plānu un projektu realizāciju. Šī brīža situāciju var raksturot ar vārdu „resorisms”. Nav savstarpējas saskaņotības – iedomātā laukuma sadursmes vietās vienkopus ir jāsadarbojas regulāri. Sistēma nestrādā, bet elastīgākas sistēmas ieviešana veicinātu attīstības projektu saskaņošanu.

L.D.: *Kā Jūs vērtējat Lucavsalas pagaidu izmantošanu kā mazdārziņu teritoriju, kā arī nomas līgumu slēgšanu uz tikai vienu gadu?*

H.G.: Lucavsala ir Rīgas centrs – vietas cena ir tāda, ka šajā teritorijā noteikti nākotnē nebūs mazdārziņu. Tā ir maza iedzīvotāju daļa, kas ir privilīģēti izmantot zemi pašā pilsētas centrā. Tā ir normāla prakse, ka nomas līgums tiek slēgts uz vienu gadu. Vienīgi no pašvaldības puses nepieciešams šo teritoriju uzturēt kārtībā – nepieciešama politika, kā investēt infrastruktūrā. Torņakalnā noteikti varētu īstenot pagaidu izmantošanu ar LU studentu iniciatīvu.

Detālplānojums Rīgā administratīvā centra Torņakalna teritorijai: teritorijas plānotā (atļautā) izmantošana (Avots: Torņakalna administratīvā..., 2010)

DETĀLPLĀNOJUMS RĪGĀ ADMINISTRATĪVĀ CENTRA TORŅAKALNA TERITORIJAI
TERITORIJAS PLĀNOTĀ (ATĻAUTĀ) IZMANTOŠANA

1.pielikums
Rīgas dome

2010.gada _____

Saistošajiem noteikumiem Nr. _____

APZĪMĒJUMI	NOSAUKUMS
	DETĀLPLĀNOJUMA ROBEŽA
	ESOŠĀ ZEMESGABALA ROBEŽA
	SARKANĀ LĪNIJA
01000492069	KADASTRA NUMURS
	J JAUKTAS APBŪVES TERITORIJA
	T TEHNISKĀS APBŪVES TERITORIJA
	A APSTĀDĪJUMU TERITORIJA
	IEKŠKVARTĀLA CEĻŠ
	Ū ŪDENS TERITORIJA
	KOBRONSKANSTES CIETOKŠNA TURPMĀKĀS IZPETES TERITORIJA
	BŪVLAIDE / APBŪVES LĪNIJA
	PĀRKARES APBŪVES LĪNIJA
	SAGLABĀJAMA ĒKA
	IEROBEŽOTAS PIEEJAMĪBAS PUBLISKĀ ĀRTELPA
	PLĀNOTĀ APBŪVES TELPA VIRS TRANSPORTA BŪVĒM
	GRIEZUMA LĪNIJA
	PLĀNOTĀ BRAUKTUVE
	PLĀNOTĀ TRANIMVAJA TRASE
	PLĀNOTAIS VELOCĒLINŠ
	PLĀNOTĀ IETVE
	DZELZCEĻA MUZEJA SLIEŽU PIEVADCEĻŠ
	PUBLISKĀ LAUKUMA TERITORIJA
	DZELZCEĻU ŠKĒRSOJOŠĀ GĀJĒJU PĀREJA
	PLĀNOTIE APSTĀDĪJUMI IELU MALĀS

Rīgas domes priekšsēdētājs
N.Usakovs

Informācija par darbu un tā aizstāvēšanu

Ar šo apliecinām, ka maģistra darbs

**PAGaidu IZMANTOŠANAS TERITORIJAS RĪGĀ: TO POTENCIĀLS UN
IESPĒJAMIE PLĀNOŠANAS RISINĀJUMI**

ir sagatavots aizstāvēšanai gala pārbaudījumu komisijā
maģistra grāda un profesionālās kvalifikācijas Telpiskās attīstības plānošanā iegūšanai

Autore *Linda Danefelde*

Paraksts,

datums

Zinātniskais vadītājs *asoc.prof. Pēteris Šķiņķis*

Paraksts,

datums

Noslēguma darba saņemšanas reģistrācija:

Darba reģistrācijas Nr.

Nodaļas lietvede
.....

Paraksts,

datums

Noslēguma darba aizstāvēšanas rezultāti:

Darbs aizstāvēts studiju gala pārbaudījumu komisijā

.....
gads, datums, mēnesis

un aizstāvēts ar atzīmi

Priekšsēdētājs Paraksts, datums
Vārds, uzvārds

Sekretārs Paraksts, datums
Vārds, uzvārds